

Nr 192.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående grunderna för fortsatt stöd åt lin- och hampodlingen m. m.; given Stockholms slott den 30 mars 1951.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF.

G. E. Sträng.

Propositionens huvudsakliga innehåll.

I propositionen föreslås att principbeslut skall fattas rörande omfattningen av den odling av lin och hampa, som bör eftersträvas och, i mån av behov, stödjas under den närmaste femårsperioden, d. v. s. under åren 1951—1955. Det anses icke sannolikt att lin- och hampfiber under normala förhållanden kunna produceras i Sverige till priser, som äro konkurrenskraftiga i förhållande till världsmarknadens. Vidare uttalas att odlingen icke kan tillmätas någon större betydelse ur det samlade jordbrukets synpunkt. Av avgörande betydelse för frågan om statsmedel skola anvisas för att uppehålla odlingen är däremot i vad mån en fortsatt odling är påkallad av beredskaps- och försörjningsskäl. Ur denna synpunkt föreslås i propositionen att stöd skall utgå till en odling, som lämnar en årlig produktion av omkring 2 000 ton linfiber och omkring 1 000 ton hampfiber. För linodlingens del motsvarar denna produktion ungefär vad som uppnåtts under senare år. För hampan däremot innebär den angivna kvantiteten en ej oväsentlig nedskärning i förhållande till odlingens nuvarande omfattning.

I syfte att erhålla en ur driftsekonomiska synpunkter tillfredsställande sysselsättningsgrad vid beredningsverken föreslås en minskning av dessas antal. Sålunda förutsättes att två av linberedningsverken, nämligen verken i Kristinehamn och i Mellansel, samt det ena av hampperedningsverken, nämligen det i Värmbol, skola nedläggas. Kristinehamnsverket avses skola nedläggas så snart 1950 års skörd avverkats. Med hänsyn till aktuella bered-

skapsönskemål förordas däremot att såsom en övergångsåtgärd stöd skall utgå till Mellansel och Värmbol för avverkning av 1951 års skörd.

Det löpande stödet åt lin- och hampodlingen har hittills haft till syfte att göra det möjligt för odlarna att erhålla ett garantipris för halmen, som stått i visst förhållande till rågpriset. Bidraget har varit maximerat till visst belopp per hektar av den odlade arealen. För att stimulera odlarna och beredningsverken att uppnå ett kvalitetsmässigt tillfredsställande resultat av odlingen och beredningen föreslås i propositionen, att stödet i stället skall utgå i form av ett pristillägg, beräknat per kilogram framställd fiber.

I fråga om linberedningsverken föreslås att stödet skall utgå i form av dels ett allmänt pristillägg, dels särskilda pristillägg till vissa verk. Det allmänna pristillägget skall baseras på produktionsförhållandena vid Laholmsverket.

I propositionen beröras slutligen vissa avvecklings- och övergångsproblem. Bland annat föreslås sålunda beträffande de verk, som avses skola bibehållas, att amorteringstiden för de statslån, som dessa företag inneha, skall förlängas så att de belopp, som utestå oguldna den 1 juli 1951, skola amorteras under en tid av högst tio år från nämnda dag. Bemyndigande begäres för Kungl. Maj:t att i viss utsträckning avskryva oguldna lånebelopp dels för de verk, som skola nedläggas, dels för Visbyverket, vars ställning är sådan att det icke kan drivas i fortsättningen utan en konsolidering.

Medel för utbetalande av pristillägg för 1951 års odling avses skola äskas i samband med framläggande av förslag rörande utformningen av de prisreglerande åtgärderna på jordbrukets område under regleringsåret 1951/52.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 30 mars 1951.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden SKÖLD, QUENSEL, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG, ANDERSSON, LINGMAN, HAMMARSKJÖLD, NYGREN.

Efter gemensam beredning med cheferna för finans- och handelsdepartementen anmäler chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Sträng, fråga om grunderna för fortsatt stöd åt lin- och hampodlingen m. m. samt anför därvid följande.

I. Inledning.

Genom beslut den 22 september 1949 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för jordbruksdepartementet att tillkalla högst sju sakkunniga för att verkställa utredning och avgiva förslag angående frågan om fortsatt stöd åt lin- och hampodlingen m. m.

Med stöd av detta bemyndigande tillkallade jag den 11 oktober 1949 såsom sakkunniga numera generaldirektören O. Söderström, tillika ordförande, ledamoten av riksdagens andra kammare, lantbrukaren K. J. Ahlsten, Hemse, direktören E. Kullgren, Göteborg, ledamoten av riksdagens andra kammare, hemmansägaren Hj. R. Nilsson i Spånstad, ledamoten av riksdagens första kammare, kommunaldirektören E. Näsström, Bjästa, kanslichefen W. von Schwerin samt direktören A. H. Stensgård, Stockholm.

De sakkunniga, vilka antagit benämningen 1949 års lin- och hamputredning, ha den 12 januari 1951 avgivit betänkande med förslag till fortsatt stöd åt odlingen av lin och hampa.

Över betänkandet ha, efter remiss, utlåtanden avgivits av statskontoret, lantbruksstyrelsen, statens jordbruksnämnd, kommerskollegium, riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap, statens handels- och industrikommision, lantbruksakademien, Sveriges utsädesförening, småbruksutredningen, Uppsala, Södermanlands, Kronobergs, Gotlands, Hallands, Värmlands, Gävleborgs och Västernorrlands läns hushållningssällskap, Riksförbundet Landsbygdens folk, Riksförbundet Lin och hampa, som tillika överlämnat yttranden från samtliga lin- och hampberedningsverk, Textilrådet, Sveriges industriförbund, Sveriges grossistförbund och Kooperativa förbundet. Sveriges

lantbruksförbund har förklarat sig i huvudsak instämma i de synpunkter, som Riksförbundet Lin och hampa anfört i sitt yttrande.

Hushållningssällskapens förbund har överlämnat yttranden från Östergötlands, Skaraborgs, Örebro och Västmanlands läns hushållningssällskap.

Sedermera har utredningen i skrivelse den 19 mars 1951 föreslagit, bland annat, att amorteringstiden för lin- och hampberedningslån skall förlängas utöver vad som förordats i betänkandet.

Jag torde i detta sammanhang även få anmäla, att Sveriges hampodlareförening u. p. a. i en den 27 november 1950 dagtecknad skrift hemställt, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder för att odlingen och beredningen av hampa skall bibehållas i oförändrad omfattning.

I betänkandet framlägges principförslag beträffande omfattningen av den odling, som bör stödjas under åren 1951—1955, och rörande utformningen av stödet.

Utredningen utgår från att den svenska odlingen och beredningen av lin och hampa under normala förhållanden icke kan konkurrera med utländska motsvarande produkter. Andra skäl att uppehålla denna verksamhet än beredskaps- och försörjningsskäl anses knappast föreligga. Av dessa skäl föreslår emellertid utredningen att en svensk produktion, som motsvarar det inhemska avsättningsutrymmet, skall stödjas under åren 1951—1955.

Beträffande linet innebär detta att en odling motsvarande cirka 2 000 ton linfiber om året skall stödjas. Ett av de nuvarande sex linberedningsverken, vilket är beläget i Kristinehamn, har visat särskilt nedslående resultat. Med hänsyn härtill och då den sammanlagda årsproduktionen vid de övriga linberedningsverken uppgår till ungefär 2 000 ton, föreslås att Kristinehamnsverket skall nedläggas så snart 1950 års skörd blivit färdigberedd. Övriga linberedningsverk anses böra få del av ett allmänt stöd åt linberedningen. Därjämte förordas att de två verk, vilka äro belägna i Norrland, under en övergångstid av två år skola erhålla ett särskilt stöd. Efter denna tid böra de båda verkens framtidsutsikter samt omfattningen av linodlingen i Norrland ånyo prövas.

Det löpande stödet åt linodlingen, vilket hittills utgått i form av ett odlingsbidrag per hektar, föreslås skola utformas som ett pristillägg per kg framställd fiber. Stödet skall anpassas så, att avsedd odlingsareal kan påräknas.

I fråga om hampodlingen finner utredningen att det inhemska avsättningsutrymmet under normala förhållanden motsvarar endast omkring 65 å 70 procent av den sammanlagda kapaciteten hos de två hampberedningsverken, som nu finnas i Visby respektive Värmbol. Utredningen räknar därför med att på längre sikt endast ett av dessa verk kan bibehållas. I valet mellan de båda beredningsverken ger utredningen — ehuru med stor tvekan — sitt förord åt Visbyverket. Faktorer, som göra bedömningen särskilt svår just nu, äro enligt betänkandet bland annat att Visbyverket står in-

för en omdaning och att man under år 1951 i större skala kan pröva odling och beredning av en ny samkönad hampsort, till vilken stora förhoppningar knyts. Med hänsyn härtill och till att den nuvarande utrikessituationen kännetecknas av politisk osäkerhet, varuknapphet, stigande priser och importsvårigheter föreslår utredningen, att resultatet av 1951 års odling och beredning skall avvaktas innan man träffar ett val mellan de båda verken. Utredningen har ansett sig kunna räkna med avsättning för 1951 års skörd även om båda beredningsverkens odlingsområden besås under år 1951.

Det löpande stödet åt hampodlingen bör enligt utredningen utformas på samma sätt som stödet åt linodlingen. Pristillägget på hampfiber har dock ansetts böra maximeras till 50 öre per kilogram.

Jag vill redan här nämna att jag nu endast kommer att behandla frågan om grunderna för det fortsatta stödet åt lin- och hampodlingen samt vissa därmed sammanhängande problem. Spörsmålet om storleken av det stöd, som bör utgå för 1951 års odling, ämnar jag i stället upptaga i samband med behandlingen av frågan om prisreglerande åtgärder på jordbrukets område under nästa regleringsår.

Innan jag redogör för detaljerna i utredningens förslag och för remissutlåtandena torde jag få lämna en kortfattad översikt över nuvarande förhållanden.

II. Nuvarande förhållanden.

A. Statliga stödåtgärder m. m.

Odlingen av lin här i landet hade vid tiden för andra världskrigets utbrott synnerligen ringa omfattning. Med hjälp av statliga stödåtgärder åstadkoms emellertid en linodling, som successivt ökade så att den år 1945 uppgick till cirka 4 500 hektar. Under åren närmast därefter minskade arealen något. År 1950 steg arealen dock ånyo till närmare 4 500 hektar genom att vidsträckta odlingar tillkommo i Malmöhus län.

För närvarande finnas sex linberedningsverk. Dessa drivs av odlarna, vilka äro sammanslutna i lika många producentföreningar, ekonomiska föreningar u. p. a. Dessa föreningar jämte landets två hampberedningsföretag ha gemensamt bildat Riksförbundet Lin och hampa (RLH). Förbundet har till huvudsaklig uppgift att utgöra inköps- och försäljningsorganisation för de skilda producentföretagen. Riksförbundet leder vidare sådan försöksverksamhet, som är av betydelse för samtliga medlemmar.

Namnen å de sex producentföreningarna, platsen för deras respektive linberedningsverk och året, då verksamheten påbörjades, framgå av följande sammanställning.

Producentförening	Beredningsverk i	År då verksamheten började
Hallands läns linodlareförening,	Laholm	1940
Östra Götalands »	Växjö	1943
Mellersta Sveriges »	Kristinehamn.....	1943
Uppsala—Stockholms läns »	Gimo	1944
Hälsinglands »	Hybo (invid Ljusdal)	1941
Föreningen Norrlandslin	Mellansel.....	1946

Även hampodlingen, vilken före det andra världskrigets utbrott endast omfattade ett fåtal hektar, ökade under 1940-talet hastigt till följd av statliga stödåtgärder och omfattade redan år 1942 närmare 1 900 hektar. År 1947 uppnåddes den hittills största arealen, något över 2 000 hektar. På grund av avsättningssvårigheter för fibern begränsades arealen år 1950 till cirka 1 450 hektar. Omkring hälften av hampodlingen äger rum på Gotland, där även det ena av landets två med statsbidrag uppförda beredningsverk för hampa är beläget (utanför Visby). Hampodlingen på fastlandet är i huvudsak förlagd till ett antal mellansvenska landskap. Den på fastlandet producerade hamphalmen beredes i Värmbol vid Katrineholm.

Beredningsanstalternas verksamhet påbörjades år 1943. Beredningsverksamheten på Gotland bedrivs i aktiebolagsform (AB Hampberedning), under det att verksamheten i Värmbol bedrivs av en ekonomisk förening (Sveriges hampodlareförening). Båda företagen äro som förut nämnts anslutna till RLH.

De mest betydelsefulla av de statliga åtgärder, som vidtagits för att främja lin- och hampodlingen, äro beviljande av *lån och bidrag till uppförande av lin- och hampberedningsverk* samt *bidrag till stödjande av priset på lin- och hamphalm*.

Bestämmelser om lånen, vilka utgå från hemslöjdslånefonden, äro meddelade i kungörelsen den 21 juni 1940 (nr 605), ändrad genom kungörelser den 22 november 1940 (nr 952) och den 13 mars 1942 (nr 152). Bestämmelserna innebära att kommerskollegium och lantbruksstyrelsen kunna bevilja lån med 85 procent av kostnaderna för anläggande av lin- eller hampberedningsverk. I anläggningskostnaderna inräknas kostnaderna för inredning och anskaffning av maskiner men ej tomtkostnaden. Ränta, för närvarande efter fyra procent, utgår först från och med fjärde kalenderåret efter det, under vilket lånet till någon del lyfts. Ursprungligen skulle lånen amorteras med lika belopp årligen från och med året efter det, då lånet lyfts till någon del, och återbetalningstiden vara högst femton år. Redan hösten 1940 vidtogos dock vissa jämkningar i bestämmelserna. Dessa inneburo bland annat, att amorteringsskyldigheten inträdde först andra året efter det kalenderår, under vilket lånet lyfts till någon del. Enligt beslut av 1941 års riksdag nedsattes återbetalningstiden till högst fem år. Samtidigt föreskrevs att låntagare skulle förbinda sig att under återbetalningstiden icke betala

Företag	Beviljat statsbidrag till uppförande av beredningsverk kronor	
Hallands läns linodlareförening	194 100	
Östra Götalands linodlareförening	297 800	
Mellersta Sveriges linodlareförening	262 650	
Uppsala—Stockholms läns linodlareförening	144 350	
Hälsinglands linodlareförening	99 000	
Föreningen Norrlandslin	241 200	1 239 100
Sveriges Hampodlareförening	327 750	
Aktiebolaget Hampberedning	347 100	674 850

Enligt beslut av 1940 års riksdag lämnades *prisgaranti för linhalm* under åren 1941—1943. Prisgarantien har sedermera förlängts, senast genom beslut av 1950 års riksdag, att gälla till och med sagda års odling. Garantien avser ett pris å linhalm av viss kvalitet, motsvarande 80 procent av priset för råg. Ursprungligen gällde att statsbidrag icke fick utgå med mer än 200 kronor per hektar odlat lin. Detta belopp höjdes enligt beslut av 1943 års riksdag till 450 kronor per hektar. Höjningen sammanhängande med att amorteringstiden för anläggningslånen sänktes från femton till fem år.

Statsbidraget utbetalas icke direkt till odlarna utan lyftes av beredningsverken. Med utgångspunkt från det pris å linfiber, som fastställdes efter förhandlingar med linneindustrien, beräknas det pris, som linberedningsverken kunna betala odlarna för linhalmen. Uppgår detta senare pris icke till garantipriset, erhålla beredningsverken statsbidrag intill nyssnämnda belopp per hektar odlat lin för att täcka skillnaden. Dylikt statsbidrag har beviljats samtliga linodlareföreningar utom Hallands läns linodlareförening. Denna förening har kunnat bestrida sina utgifter, däri inräknat det garanterade priset på linhalm, med inkomsterna av försålda produkter. Bidrag har till och med den 30 juni 1950 utbetalats med cirka 5,4 miljoner kronor. De olika föreningarnas behov av bidrag har varierat avsevärt. Sålunda motsvarar statsbidraget per kilogram producerad spånadslinfiber 20 öre för Östra Götalands linodlareförening (Växjö), 32 öre för Hälsinglands linodlareförening (Hybo), 70 öre för Uppsala-Stockholms läns linodlareförening (Gimo), 75 öre för Mellersta Sveriges linodlareförening (Kristinehamn) samt icke mindre än 1 krona 51 öre för Föreningen Norrlandslin (Mellansel).

Prisgaranti å hamphalm har lämnats enligt i huvudsak samma grunder som gällt för prisgarantien å linhalm, med undantag av att garantipriset skolat motsvara 50 procent av rågpriset samt att bidraget varit maximerat till från början 200 och sedermera 350 kronor per hektar.

Till och med den 30 juni 1950 har statsbidrag till stödjande av priset på hamphalm utbetalats till de två hampberedningsföretagen med tillhoppa cirka 5 miljoner kronor. Per kilogram framställd fiber har statsbidraget motsvarat för Värmbolsverket 73 öre och för Visbyverket 72 öre.

Beträffande driftsresultaten för de olika verken och dessas ekonomiska ställning samt utvecklingen i övrigt av odlingen och beredningen under senare tid torde jag i det följande få lämna vissa närmare uppgifter.

Statligt stöd har vidare utgått till *forsknings-, försöks- och upplysningsverksamhet* beträffande i främsta rummet odling och beredning av lin. Sålunda har Sveriges utsädesförening, förutom ett anslag å 50 000 kronor vilket 1938 års riksdag anvisat för vissa förädlings- och odlingsförsök, från och med budgetåret 1940/41 erhållit ett årligt anslag för kvalitetsundersökningar av lin m. m. Anslaget har alltsedan budgetåret 1947/48 utgått med 60 000 kronor. Utsädesföreningen har vidare år 1943 beviljats ett ränte- och amorteringsfritt statslån å 207 000 kronor till uppförande av ett nytt linlaboratorium.

Odlingstekniska försök på linodlingens område pågå sedan år 1944. Kostnaderna för denna verksamhet, vilka uppgått till 35 000 å 40 000 kronor per år, ha bestritts av Riksförbundet Lin och hampa. Riksförbundet har av statsmedel åtnjutit ett årligt bidrag av 6 000 kronor till kostnaderna för denna försöksverksamhet.

Beredningsteknisk försöksverksamhet beträffande lin igångsattes år 1942. Till denna verksamhet ha anvisats statsanslag å tillhoppa 50 000 kronor. Övriga kostnader ha bestritts av Riksförbundet Lin och hampa.

Slutligen har viss grundforskning beträffande linrötning m. m. bedrivits med hjälp av statsmedel, som ställts till förfogande genom statens tekniska forskningsråd.

B. Uppgifter angående odlingen, beredningen och förbrukningen av spånadsväxter i Sverige.

I betänkandet lämnas ingående uppgifter rörande utvecklingen av odlingen och beredningen av spånadsväxter i Sverige under senare år samt angående det ekonomiska utbytet av denna odling för jordbrukarna. Vidare redogöres för import och export av fiber och blånor av lin och hampa samt för användningen av de importerade eller inom landet framvunna kvantiteterna.

Beträffande de uppgifter, som utredningen sålunda lämnat, torde jag i huvudsak få hänvisa till betänkandet. Vissa av dem torde emellertid lämpligen få återgivas här.

I fråga om linodlingen kan sålunda nämnas att enligt betänkandet antalet odlare från år 1946 till år 1950 minskat från cirka 4 600 till cirka 2 600. Arealen per odlare utgjorde år 1946 endast cirka 0,5 hektar men var år 1950 cirka 1,7 hektar. Arealökningen angives vara resultatet av en medveten strävan från odlareföreningarnas sida. Man åsyftar att därigenom erhålla större enhetliga halmpartier, vilket är en viktig förutsättning för bättre fiberkvalitet.

Till belysande av odlingsförhållandena i olika landsdelar under senaste

tid torde här få återgivas en, i betänkandet intagen tablå över antalet odlare, total odlingsareal, odlingsareal per odlare, total halmskörd samt halmskörd per hektar för odlare, anslutna till de olika beredningsverken. Skördeuppgifterna för år 1950 äro uppskattade värden.

	År	Antal odlare	Odlingsareal har		Halmskörd ton (runda tal)		Fröskörd ton (runda tal)	
			totalt	per odlare	totalt	per har	totalt	per har
Laholm.....	1948	630	1 058	1·7	3 600	3·4	670	0·6
	1949	650	1 250	1·9	4 300	3·7	730	0·6
	1950	630	1 193	1·9	(3 700)	(3·1)	(720)	(0·6)
Växjö	1948	617	700	1·1	2 400	3·4	340	0·5
	1949	520	771	1·5	2 200	2·8	390	0·5
	1950	305	1 024	3·3	(3 100)	(3·0)	(630)	(0·6)
Kristinehamn	1948	425	790	1·9	2 400	3·0	490	0·6
	1949	423	840	2·0	2 000	2·3	450	0·3
	1950	366	750	2·1	(2 400)	(3·2)	(450)	(0·6)
Gimo	1948	176	450	2·6	1 400	3·1	280	0·6
	1949	157	449	2·9	1 200	2·8	260	0·6
	1950	119	392	3·3	(1 200)	(3·1)	(260)	(0·7)
Hybo	1948	329	268	0·8	900	3·4	140	0·5
	1949	326	357	1·1	1 200	3·3	180	0·5
	1950	380	429	1·1	(1 400)	(3·2)	(190)	(0·5)
Mellansel.....	1948	994	435	0·4	800	1·9	130	0·3
	1949	901	443	0·5	1 100	2·5	150	0·4
	1950	775	663	0·9	(1 800)	(2·7)	(350)	(0·5)
Riket	1948	3 171	3 701	1·2	11 500	3·1	2 050	0·6
	1949	2 977	4 101	1·4	12 000	2·9	2 160	0·5
	1950	2 575	4 458	1·7	(13 600)	(3·0)	(2 600)	(0·6)

Av tablå framgår bland annat, att under de senaste åren variationerna mellan de olika verken i fråga om hektarskörd av såväl halm som frö varit tämligen begränsade, om man bortser från Mellanselverket, där både halm- och fröskörden per hektar legat avgjort under genomsnittet. Av tablå framgår även att arealen per odlare är betydligt mindre vid de båda norrlandsverken än vid de övriga. Den år 1950 vid Växjöverket inträffade ökningen av arealen per odlare är föranledd av de förut omnämnda nya odlingarna i Malmöhus län.

Beredningen av linet sker enligt betänkandet huvudsakligen i samband med rötning (omkring 92 procent av skörden) och till återstående del genom s. k. grönberedning. Grönberedning av spånadslinhalm förekommer endast i Laholm och sker där jämsides med beredning efter rötning. Grönberedning är ett billigare förfaringssätt men lämpar sig endast för vissa halmkvaliteter. Den grönberedda fibern måste i samband med spinningen behandlas med kemikalier, varigenom kvarsittande pektinämnen avlägsnas, och fordrar därför en viss omändring av spinn tekniken.

Fiberutvinningen, som är avgörande för det ekonomiska utbytet, beräknas av RLH vid beredning efter rötning för närvarande utgöra i genom-

snitt omkring 18 procent av den till beredning levererade halmen, varav hälften tåga och hälften blånor. Variationerna de olika verken emellan äro dock betydande.

Producenternas ekonomiska utbyte av linodlingen har tack vare statsstödet i genomsnitt varit tämligen gott, ehuru växlingarna härvidlag mellan olika landsändar varit betydande. Sålunda har areallikviden i genomsnitt varit dubbelt så stor i Laholm som i Mellansel. Den sammanlagda likviden till odlarna för halm och frö har under åren 1944—48 i medeltal uppgått till följande belopp i kronor per hektar

Laholm	Växjö	Kristinehamn	Gimo	Hybo	Mellansel
1 137	1 040	815	796	964	564

I anslutning till dessa uppgifter anföres i betänkandet att professorn Å. Åkerman, Svalöv, vilken biträtt utredningen vid utförandet av undersökningar rörande odlingsbetingelserna för lin och hampa inom olika delar av landet, jämfört utbytet av linodlingen med utbytet av annan odling, som med fördel kan bedrivas på samma jordar som linodling. Åkerman har därvid funnit, att utbytet av linodlingen, jämfört med utbytet av rågodling, varit ganska tillfredsställande med undantag för odlingen i Mellansels område och för odlingen i Laholmsområdet kan betecknas som gott. Merkostnaderna för odlingen av lin ha vid denna jämförelse beräknats till 273 kronor per hektar.

Beträffande h a m p a n framhålles att utvecklingen här liksom i fråga om linet gått i riktning mot minskat antal odlare och ökad areal per odlare. Dessutom har en tydlig tendens till ökning av arealskördarna gjort sig gällande. Enligt betänkandet utgjorde antalet hampodlare år 1950 omkring 500, varav omkring 200 på fastlandet och 300 på Gotland. Arealen per odlare har på senare tid varit på fastlandet omkring 4 hektar och på Gotland omkring 2,3 hektar. Såväl totalskörderna som skörden per hektar har de senaste åren varit ungefär lika stor på fastlandet som på Gotland. Förhållandet belyses av följande tabell:

Skörd av repad hamphalm.

(avrundade tal)

	Fastlandet		Gotland	
	Summa ton	ton per hektar	Summa ton	ton per hektar
1947.....	4 600	4·3	4 250	4·5
1948.....	4 000	4·2	3 900	4·2
1949.....	4 000	3·9	3 800	4·6
(1950) ¹ ...	(3 500)	(4·6)	(2 900)	(4·2)

Odlingarna ha huvudsakligen varit förlagda till kväverika myrjor. Dessa ha visat sig mycket lämpliga för hampodling, i vart fall med hänsyn

¹ Uppskattade värden.

till det kvantitativa utbytet. Samtidigt har man i hampan, fått en växt, genom vilken den på dessa jordar mycket rika ogräsfloran kunnat bekämpas effektivt.

De till verket i Värmbol kontraherade odlingarna ha i motsats till gotlandsodlingarna varit utspridda på ett mycket stort område från Gävleborgs och Kopparbergs län i norr till Kristianstads län i söder. Största antalet odlingar ha dock förekommit i några av de län, som ligga beredningsverket närmast, nämligen — förutom Södermanlands län — Uppsala, Östergötlands och Örebro län.

Skörden av frö per hektar har i medeltal uppgått till 128 kg vid Värmbol och till 116 kg i Visby. Dessa siffror äro låga. Fröskörden har i många fall varit så låg, att det icke lönat sig tillvarataga densamma.

Fiberutbytet har hittills i genomsnitt varit omkring 15 procent, varav knappt 4 procent tåga och drygt 11 procent blånor. Enligt uppgift från Riksförbundet Lin och hampa kan det för nuvarande hampsorter tekniskt möjliga fiberutbytet i Sverige anses vara i genomsnitt 5 procent tåga och 10 procent blånor. Orsaken till att man ej tagit ut mer än 4 procent tåga anges vara att man av avsättningskäl inriktat sig på ökad blånberedning.

Odlarnas ekonomiska utbyte har, räknat i uppburen likvid för halm och frö per hektar, varierat avsevärt, eller mellan lägst 322 kronor vid Värmbol år 1942 och högst 883 kronor vid Värmbol år 1947. I medeltal för åren 1945—48 har likviden utgjort för Värmbol 650 kronor och för Visby 736 kronor. Åkerman anger, att redan detta utbyte torde få anses tillfredsställande och att de likvider, som utbetalats för åren 1947 och 1948, då medeltalen voro 795 kronor för Värmbol och 800 kronor för Visby, få anses mycket tillfredsställande.

På tal om den hittillsvarande försörjningen med lin och hampa framhåller utredningen inledningsvis att en fullständig undersökning av den svenska konsumtionen av lin- respektive hampfiber skulle förutsätta att hänsyn toges ej endast till produktion, import och export av fiber utan även till samma faktorer beträffande färdigvaror av lin respektive hampa. Handelsstatistiken skiljer emellertid ej på lin och hampa vid redovisningen av import och export av garner och vävnader. Någon fullständig dylik undersökning kan därför icke genomföras. Utredningen har till följd därav begränsat sin undersökning till produktionen, importen och exporten av fiber.

Beträffande lin et framhålles att under 1930-talet — då någon nämnvärd linodling icke förekom i landet — i genomsnitt importerades cirka 2360 ton lintåga och 510 ton blånor per år. Under femårsperioden 1940—1944 sjönk importen av linfiber till omkring en tredjedel av förkrignivån för att under femårsperioden 1945—1949 i genomsnitt uppgå till omkring två tredjedelar av förkrigmängden. Någon export av linfiber ägde icke rum under 1930-talet. Ej heller under 1940-talet exporterades någon nämnvärd mängd lintåga, medan däremot en ej obetydlig export av linblånor kom till stånd. Under åren 1944—49 exporterades sålunda i genomsnitt

460 ton linblånor, huvudsakligen till Finland. Omkring 80 procent av denna export bestod av grönberedda blånor klass IV, som framstälts av oljelinhalm.

Sammanfattningsvis anges att under 1930-talet den för fabriktionsändamål tillgängliga mängden linfiber (summan av import och egen produktion) utgjorde i genomsnitt per år omkring 2 420 ton tåga och 540 ton blånor eller tillhoppa 2 960 ton fiber.

Under femårsperioden 1945—49 utgjorde motsvarande mängd linfiber (import + svensk produktion — export) i genomsnitt per år omkring 1 960 ton tåga och 1 930 ton blånor eller tillhoppa 3 890 ton fiber.

Den markerade skillnaden i proportionen tåga/blånor mellan förkrigs- och efterkrigstiden förklaras enligt betänkandet delvis av att prisskillnaden mellan tåga och blånor före kriget var tämligen liten, varför man i betydlig utsträckning begagnade tåga för ändamål, till vilka blånor väl kunde duga. Den relativa ökningen av blånförbrukningen efter kriget beror dock även på att spinnerierna anpassat sig efter de proportioner, i vilka den svenska produktionen av tåga respektive blånor framkommer.

Beträffande användningen av importerade fibermängder anföres i betänkandet som ett allmänt omdöme, att de bästa kvaliteterna av den importerade fibern kommit till användning för vissa ändamål, där den svenska fiberns kvalitet hittills icke varit till fyllest. Som exempel nämnes härvidlag främst tillverkning av skotråd och brandslangar. För tillverkning av sko-

Vid linspinnerierna förbrukad linfiber under åren 1931—1949 i ton.

År	Förbrukad kvantitet lintåga (ohäcklad)				Förbrukad kvantitet häcklad lintåga (importerad i häcklat tillstånd)	Förbrukad kvantitet lin			
	Importerad tåga	Svensk tåga	Summa	% svensk råvara		Importerade blånor	Svenska blånor	Summa	% svensk råvara
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1931	995	85	1 080	8	—	758	62	820	8
1932	1 615	59	1 674	4	—	634	37	571	6
1933	1 248	100	1 348	7	—	834	35	869	4
1934	1 910	57	1 967	3	—	956	25	981	3
1935	1 702	70	1 772	4	77	825	26	851	3
1936	1 919	54	1 973	3	60	876	23	899	3
1937	1 963	56	2 019	3	3	703	24	727	3
1938	1 832	41	1 873	2	—	799	17	816	2
1939	2 140	28	2 168	1	—	710	26	736	4
1940	2 579	6	2 585	—	36	542	8	550	1
1941	1 652	61	1 713	4	31	431	29	460	6
1942	1 154	63	1 217	5	15	421	39	460	8
1943	470	267	737	36	—	753	294	1 047	28
1944	323	742	1 065	70	2	208	1 277	1 485	86
1945	374	674	1 048	64	5	98	1 290	1 388	93
1946	1 121	527	1 648	32	—	267	770	1 037	74
1947	969	828	1 797	46	—	528	454	982	46
1948	950	768	1 718	45	—	490	542	1 032	53
1949	1 220	1 055	2 275	46	—	615	553	1 168	47

tråd och brandslang förbrukade den svenska linneindustrien före kriget omkring 120 ton lingarn per år. Det civila årsbehovet för dessa ändamål beräknas nu vid avspärning motsvara omkring 240 ton garn eller 400 ton linfiber.

I anslutning härtill nämnes att av de totala kvantiteter svensk linfiber, som RLH sålt under åren 1944—49, 58 procent gått till linspinnerier, 16 procent till hampspinnerier, 11 procent till visst textilverk och till rep-slagare samt 15 procent till export.

Ur betänkandet torde vidare få återgivas (å s. 13) en tabell rörande den mängd svensk respektive importerad linfiber, räknad i ton, som förbrukats vid linspinnerierna under åren 1931—1949.

Beträffande produktionen av h a m p a under åren 1941—1949 lämnas i betänkandet följande uppgifter.

Skördeår	Fibermängd ton		
	tåga	blånor	summa
1941—43.....	212	912	1 124
1944.....	208	460	668
1945.....	324	574	898
1946.....	242	636	878
1947.....	345	858	1 203
1948.....	183	1 224	1 407
1949.....	114	1 013	1 127

Förbrukningen av hampfiber inom landet uppgick under åren närmast före kriget till omkring 8 900 ton, varav 6 900 ton hårdfiber och 2 000 ton mjukfiber. Denna förbrukning tillgodosågs helt genom import. Vad angår hårdfiber upphörde importen under kriget så gott som helt och efterkrigsimporten har blott utgjort omkring en fjärdedel av den före kriget vanliga. Denna minskning har möjliggjorts främst genom att man övergått till att tillverka skördegarn och delvis även emballeringsgarn av papper i stället för sisal.

I fråga om den mjukfibriga hampan, där förbrukningen angivits till 2 000 ton om året, har importen under åren 1946—1949 uppgått till i runda tal 340, 850, 160 och 190 ton. Importen av blånor var år 1946 cirka 530 ton, år 1948 170 ton och år 1949 50 ton. År 1947 förekom ingen import av blånor. Denna minskning av importen har till största delen kunnat ersättas genom inhemsk produktion. I betänkandet anföres att på senare tid en viss tendens till överproduktion resulterat i avsättningssvårigheter för den svenskodlade hampan, ehuru situationen i detta avseende dock åter synes ha lättat på sista tiden.

Utredningen anför vidare, att den svenska hampfibern hittills icke varit av sådan kvalitet, att den för alla användningsområden kunnat ersätta den importerade. Vid en av lantbruksstyrelsen och kommerskollegium år 1946 gjord utredning beräknade hampindustrien, att omkring 300 ton tåga och 600 ton blånor av svenskt ursprung ur teknisk synpunkt skulle kunna vin-

na avsättning inom landet. Den svenska varan skulle täcka omkring 55 procent av behovet för tillverkning av tågvirke och drygt en fjärdedel av motsvarande behov beträffande andra garner än skördegarner. Numera beräknar den svenska hampindustrin enligt betänkandet sitt behov av svensk hampfiber till omkring 1 000 ton om året.

Beträffande det framtida avsättningsutrymmet för svensk hampa anför utredningen att den — för att få en grund att bygga på vid sin bedömning av den svenska hampodlingens framtida omfattning — föranställt om förhandlingar med representanter för de största avnämarna av svensk hampfiber angående en avsättningsgaranti för en femårsperiod, avseende 1951—1955 års skördar. Hampspinnerierna ha därvid förklarat sig beredda att årligen inköpa tillhoppa minst 950 ton svensk hampfiber till priser, varom förhandlingar skola ske mellan spinnerierna, RLH och jordbruksnämnden. I detta sammanhang har även framkommit, att man beträffande 1951 års skörd från vissa spinneriers sida har intresse av större inköp än som rymmas i nyss angivna kvantitet. Utöver de svenska hampspinneriernas konsumtion kan man enligt betänkandet räkna med en årlig avsättning av omkring 100 ton svensk hampfiber till replagerier och andra smärre avnämare.

C. Lin- och hampperedningsverkens tekniska och ekonomiska förutsättningar samt råvaruförhållanden.

I betänkandet redogöres för de olika beredningsföretagens tekniska och ekonomiska förutsättningar. Därvid behandlas en rad faktorer av betydelse för företagens ekonomiska resultat, nämligen anläggningskostnader, avskrivningar och amorteringar, finansiering, teknisk utrustning och kapacitet, kapacitetsutnyttjande, råvaruförhållanden och odlareinkomster m. m. samt tillverkningskostnader och tillverkningsvärden.

Jag torde i korthet få återgiva huvuddragen i denna redogörelse. Beträffande närmare detaljuppgifter torde jag få hänvisa till betänkandet.

Linberedningsverken.

Anläggningskostnader. I fråga om dessa framhåller utredningen, att de variera avsevärt hos de skilda verken. En av de viktigaste orsakerna härtill är, att verken icke tillkommit samtidigt utan under en följd av år, under vilka byggnads- och anskaffningskostnaderna stigit successivt. Sålunda kunde Laholmsverket, vilket i huvudsak tillkom år 1940 och har dubbelt så stor kapacitet som verket i Mellansel, uppföras till en något lägre kostnad än det sistnämnda, vilket färdigställdes år 1946. Vid denna jämförelse får dock en viss hänsyn tagas till klimatskillnaden mellan de båda orterna, vilken ogynnsamt påverkar byggnadskostnaderna i Mellansel.

I betänkandet lämnas följande sammanställning av linberedningsverkens bokföringsmässiga anläggningskostnader och amorteringar samt erhållna statslån och statsbidrag.

Lån och bidrag från staten samt avskrivningar och amorteringar, 1 000 kr.

Verk	Bidrag	Lån	Verkställd amortering		Förfallen ej verkställd amortering	Skuld till staten	Lån + bidrag	Total anläggningskostnad	Avskrivning
			Kr.	%					
Laholm	194	1 100	1 100	100	—	—	1 294	1 669	1 389
Växjö	298	1 755	976	56	325	779	2 053	2 357	1 905
Kristinehamn	263	1 488	482	32	685	1 006	1 751	2 057	1 325
Gimo	144	1 039	673	65	136	366	1 183	1 510	1 074
Hybo	99	884	561	64	—	323	983	¹ 1 177	736
Mellansel	241	1 367	40	3	403	1 327	1 608	1 701	578
Summa	1 230	7 633	3 832	50	1 549	3 801	8 872	10 471	7 007

Rörande de slutsatser, som kunna dragas av sammanställningen, anföres i betänkandet bland annat.

Översikten visar att Laholm och Växjö hunnit längst i fråga om amorteringar och avskrivningar. Kristinehamn och Mellansel ligga avsevärt sämre till än övriga verk och ha endast kunnat fullgöra en mindre del av förfallna amorteringar. Detta är ett uttryck för det mindre goda resultat, som verksamheten i Kristinehamn och Mellansel hittills gett. Beträffande Mellansel är detta dock mindre anmärkningsvärt med hänsyn till att verksamheten där började tre år senare än i Kristinehamn. Enligt den för alla beredningsverken gemensamma avskrivningsplanen skola deras maskiner och inventarier vara helt avskrivna den 30 juni 1951, vilket medför att den årliga avskrivningsbelastningen blir högre för de yngre verken än för de äldre. För fastigheterna skall tillämpas en årlig avskrivning av åtta procent, intill dess restvärdet utgör en tredjedel av anskaffningsvärdet, och för tiden därefter tre procents årlig avskrivning.

Denna relativt snabba avskrivning får ses i samband med utformningen av det löpande statsstödet, d. v. s. odlingsbidragen, och den korta amorteringstiden för de statliga lånen. Man har nämligen önskat vara befriad från avskrivningsbehov för maskiner och inventarier vid den tidpunkt, då odlingsbidragen upphöra att utgå. Med hänsyn till svårigheterna för beredningsverken att erhålla kredit i fria marknaden och till att verksamheten (med undantag för Laholm) icke lämnat ett resultat som medgivit en dylik snabb avskrivning, innebär avskrivningsförfarandet i verkligheten, att de statliga odlingsbidragen i viss utsträckning tagits i anspråk för amortering av de statliga anläggningslånen.

Finansiering. Utredningen framhåller, att företagens behov av anläggningskapital genom de statliga lånen och bidragen kunnat tillgodoses utan nämnda insatser från föreningsmedlemmarnas sida. Däremot ha verken lidit av brist på rörelsemedel. Detta har försvärat verksamheten i mer än ett avseende. Det är önskvärt att verken förfoga över egna medel eller kredit i en utsträckning, som möjliggör åtminstone en preliminär avräkning med odlaren redan i samband med att skörden levereras till verket eller för dess räkning upplagras hos odlaren. Alltför långt dröjsmål med likviderna till odlarna påverkar oförmånligt dessas intresse för odlingen.

¹ 247 000 kronor ha här tillagts för en tillbyggnad vid Hybo under år 1950.

Då några fondavsättningar icke kunnat ske — med undantag för Laholm och Hybo där 133 000 kronor respektive 6 600 kronor fonderats — består det synliga egna kapitalet i huvudsak endast av medlemmarnas insatser. Dessa äro i Laholm cirka 370 000 kronor, i Växjö cirka 335 000 kronor, i Kristinehamn och Mellansel inemot 200 000 kronor samt för Gimo och Hybo ej fullt 100 000 kronor. Några dolda reserver har man icke att räkna med annat än i fråga om Laholmsverket. De rörelsemedel, varöver linverken förfogat, äro alltför små, sedda i relation till skördevärdet. Enär verkens fasta egendom utgör säkerhet för de statliga linberedningslånen, ha inga möjligheter förelegat att belåna verkens fastigheter för andra ändamål. Därför ha även lånemöjligheterna varit mycket begränsade.

Verkens tekniska utrustning och kapacitet. Såsom en sammanfattning av vad utredningen iakttagit vid inspektion av linberedningsverken och av resultatet av en undersökning, som kommerserådet K. A. Wickman utfört på dess uppdrag, framhåller utredningen, att samtliga verk befinna sig på en tekniskt och planeringsmässigt tillfredsställande nivå med föga betydande skillnader sinsemellan.

Om företagens anläggningar betraktas ur den synpunkten, för vilket verk man kan tänka sig att erhålla det bästa priset vid nedläggning av driften och försäljning av anläggningarna, är det enligt utredningens mening klart att Kristinehamnsverket står i särklass med hänsyn till byggnadernas och fabriksomtens art samt tillgången till järnväg och hamn. Att inbördes gradera de övriga verkens anläggningar ur denna synpunkt finner utredningen svårare. Den håller dock för troligt att Hyboverkets anläggningar skulle bli mindre eftersökta med hänsyn till byggnadernas beskaffenhet. Mellansels byggnader äro moderna men ur industrisynpunkt oförmånligt belägna. I fråga om Gimo nämnes, att verket där endast har tillgång till smalspårig järnväg.

Kapacitetsutnyttjande och råvaruförhållanden. Utredningen anför att linberedningsverken ha en total anläggningskostnad av mer än 10 miljoner kronor, medan värdet av deras årsproduktion för närvarande kan anges till ca 5 å 6 miljoner kronor. De ha därför ett mycket starkt intresse av att helt utnyttja sin kapacitet. Verken ha under åren 1947/48—1949/50 för bearbetning av spånadslin kunnat utnyttja sin av dem själva uppgivna kapacitet i följande utsträckning, nämligen Laholm till 90 procent, Växjö till 75 procent, Kristinehamn till 63 procent, Gimo till 66 procent, Hybo till 61 procent och Mellansel till 55 procent. Återstoden av kapaciteten har vid de flesta verken delvis utnyttjats för bearbetning av oljelinhalm och avfallshalm. Växjö- och Gimoverken ha på senare tid kontraherat odlingar i Skåne för att få ökad halmmängd.

I betänkandet framhålles i anslutning till det anförda, att icke endast tillgången på halm utan även halmens kvalitet har betydelse för verkens driftsresultat. Det riktiga sättet för beräkning av halmpriset anges vara att såvitt möjligt anpassa detta efter det fiberutbyte, som halmen lämnar. Ut-

redningen har konstaterat att överbetalning av halmen, d. v. s. betalning efter en högre kvalitet på linfibern än som verkligen utvunnits, förekommit. Naturligt nog ha i första hand de verk, vilka ha svårt att erhålla tillräckliga odlingar, varit benägna att betala ett dylikt överpris.

Undersökningar beträffande odlingsförutsättningarna ha på utredningens uppdrag utförts av professor Åkerman och filosofie doktorn K. Fröier. Dessa undersökningar ha givit till resultat, att de bästa odlingsbetingelserna för spånadslin föreligga i de sydligare delarna av landet. Denna slutsats bestyrkes av det förut berörda siffermaterial angående skörd och fiberutbyte inom de olika verkens odlingsområden, som Åkerman framlagt. Sålunda har halmskörden per hektar under åren 1944—1948 i genomsnitt varit högst för verken i Laholm och Växjö. I detta avseende kommer verket i Hybo på tredje plats, något sämre än Växjö men avgjort bättre än verken i Kristinehamn, Gimo och Mellansel.

I fråga om fröavkastningen anges i betänkandet att skillnaden mellan de olika odlingsområdena är mindre framträdande. Dock anmärkes att fröavkastningen i Mellansel är föga mer än hälften så stor som inom övriga områden.

Vad gäller utbytet av tåga har Laholmsverket den bästa siffran, 10,6 procent. Därefter följa Växjö och Hybo med respektive 9 och 8,9 procent.

En inom utredningen verkställd undersökning av medelpriserna per kg fiber för de olika verken under de tre verksamhetsåren 1947/48—1949/50 har givit vid handen, att under sagda år beredningsverken i Hybo och Laholm uppnådde de genomsnittligt högsta fiberpriserna. Därefter följde Växjö och Mellansel, medan Kristinehamn och Gimo lågo på en väsentligt lägre nivå. Detta ger enligt betänkandet ett uttryck för skillnaden i kvalitet mellan beredningsverkens linproduktion.

Sammanfattningsvis blir utredningens slutsats beträffande de absoluta odlingsförutsättningarna för lin inom de olika linberedningsverkens områden — grundad på tillgängliga uppgifter angående hektarskörd av halm och frö samt angående fiberutbyte och fiberkvalitet — att ordningsföljden mellan verken är följande:

1) Laholm, 2) Växjö, 3) Hybo samt 4) Mellansel, Gimo och Kristinehamn.

Det understrykes dock, att denna ordningsföljd mellan linberedningsverken endast anger odlingsförutsättningarna inom verkens egna odlingsområden, d. v. s. de odlingsområden som med hänsyn till verkens geografiska belägenhet ligga närmast till hands. I den mån beredningsverken kontrahera odlingar i Skåne, såsom skett beträffande Växjö och Gimo, förändras givetvis bilden. I stället uppkomma då extra fraktkostnader med varierande belopp. Beträffande Kristinehamnsverkets odlingar gäller, att odlingsområdet i Värmland, dit $\frac{2}{3}$ av arealerna äro förlagda, är särskilt ogynnsamt med hänsyn till där rådande svåra skörde- och bärgningsförhållanden för lin. Övriga kristinehamnsodlingar (i Örebro län) äro relativt väl ställda i detta avseende.

Utredningen framhåller beträffande Mellansels hittillsvarande dåliga resultat, att detta verk påbörjade sin drift avsevärt senare än de övriga verken nämligen först år 1946. Man har därför i Mellansel ännu ej hunnit utföra erforderlig gallring bland odlarna. Vidare hade verket i Mellansel vid sin start att taga hand om tre års skördar, vilka stackats i det fria och därvid tagit skada. Sistnämnda omständighet måste ha påverkat fiberutbytet ogynnsamt.

Utredningen påpekar vidare, att man vid bedömandet av de olika odlingsområdena bör taga hänsyn icke blott till de absoluta odlingsförutsättningarna utan även till linodlingens relativa lönsamhet i förhållande till andra grödor inom samma trakt. Linodlingens relativa lönsamhet blir nämligen på längre sikt avgörande för möjligheten att bibehålla odlarnas intresse för odlingen. Rörande denna fråga anföres, att Åkerman för de olika områdena har angivit avkastningen av den stråsådesgröda, som inom området givit det högsta skördevärdet. Om man med dessa avkastningssiffror jämför den avkastning, som linodlingen givit, med avdrag för dels uppburna odlingsbidrag och dels merkostnaden för linodling, beräknad till 250 kronor per hektar, blir resultatet för åren 1944—1948 vid Laholm och Hybo ett överskott för linodlingen å 162 respektive 13 kronor per hektar. Vid de övriga verken uppkomma däremot underskott för linodlingen. Dessa äro avsevärda vid Gimo, Mellansel och Kristinehamn, nämligen respektive 617, 552 och 547 kronor, medan underskottet vid Växjö stannar vid 92 kronor.

Då Mellansel de första åren arbetat under särskilt ogynnsamma förhållanden har utredningen gjort samma jämförelse för verksamhetsåren 1947/48 och 1948/49. Enligt denna visar endast Laholm överskott, vilket uppgår till 200 kronor per hektar. Hybo har ett underskott å 29 kronor. Underskottet för Växjö har ökat till 212 kronor. Däremot ha underskotten för Gimo, Mellansel och Kristinehamn minskat till respektive 494, 446 och 484 kronor. Utredningen anmärker, att resultatet förbättras något för Kristinehamn och ej oväsentligt för Gimo om hänsyn tages jämväl till den relativa storleken av de avskrivningar som verken vidtagit under dessa år.

Utredningens slutsats beträffande de relativa odlingsförutsättningarna inom de olika beredningsverkens egna odlingsområden blir, att beredningsverken i Laholm och Hybo intaga en gynnad särställning i förhållande till de övriga beredningsverken.

Tillverkningskostnader och tillverkningsvärde. I betänkandet redovisas resultatet av en jämförande undersökning av linberedningsverkens kostnader under tiden den 1 juli 1948—den 30 juni 1949, vilken på utredningens uppdrag verkställdes av auktoriserade revisorn S. Berglund. Vidare redogöres för en undersökning rörande lönsamheten vid de olika verken av beredningen av rötad spånadslinfiber, vilken företagits av ledamoten av utredningen, direktören A. H. Stensgård.

Av Stensgårds undersökning framgår, bland annat, att Hybo under åren

1947/48—1949/50 erhållit det högsta genomsnittliga priset för sin fiber, följt av Laholm, Växjö, Mellansel, Kristinehamn och Gimo. Siffrorna för Mellansel under denna tid utvisa en förbättring, vilken under sista verksamhetsåret resulterat i att Mellansel ligger i nivå med Laholm och Växjö. Det dåliga resultatet under 1947/48 anges bero på de råvaruomständigheter, som tidigare berörts. För Kristinehamn utvisa siffrorna en tydlig försämring. Tillverkningsvärdet per kilogram halm varierar mellan 55 öre för Laholm och 36 öre för Kristinehamn. Produktionskostnaderna variera med högst 10 öre (mellan Laholm och Mellansel).

Vidare framgår av undersökningarna att Laholm, Växjö och Kristinehamn, vilka äro s. k. tvåturbinsverk, ha lägre kostnader per kg halm än de övriga, vilka äro enturbinsverk. Det framhålles att detta är naturligt, eftersom tvåturbinsverken ha större kapacitet, medan vissa kostnader bli ungefärligen lika stora, vare sig verket har en eller två turbiner.

I betänkandet redovisas även vissa prognoser som linberedningsverken utfört över det ekonomiska resultatet vid ett fullt utnyttjande av verkens kapacitet. Dessa prognoser, vilka bygga på pris- och kostnadsförhållandena sommaren 1950, ha därefter granskats och korrigerats av revisorn Bo Björkman vid Lantbruksförbundets revisionsbyrå och av revisorn S. Berglund. Efter verkställda korrigeringar ge verkens prognoser till resultat följande överskott respektive stödbehov.

	Millj. kg repad spånadslinhalm	Överskott (+) Stödbehov (-) öre/kg
Laholm	3·6	+ 8·6
Växjö	3·2	± 0
Kristinehamn.....	3·0	- 10·7
Gimo ¹	1·5	- 0·9
Hybo	1·5	- 6·6
Mellansel.....	2·0	- 8·4

I betänkandet anföres ytterligare härom.

I dessa prognoser har inköpspriset för halmen medräknats och enär dessa inköpspriser icke äro strikt anpassade efter halmens förädlingsvärde, kan man icke ur prognoserna utläsa skillnaderna i beredningsverkens ekonomiska förutsättningar vid strikt genomförd kvalitetsbetalning av halmen. En av Stensgård gjord sammanställning av å ena sidan tillverkningsvärdet och å andra sidan produktionskostnaderna (förutom halmpriset) ger i detta avseende bättre besked. Sedan produktionskostnaderna dragits från tillverkningsvärdet kvarstår för betalning av halmen följande belopp i öre per kg som ett medeltal för åren 1947/48—1949/50:

Laholm	23·3
Växjö.....	16·3
Kristinehamn	2·7
Gimo	5·3
Hybo	11·6
Mellansel	3·7

¹ Gimoverkets kalkyl förutsätter att $\frac{2}{3}$ av skörden utgöres av halm från Skåne.

Med hänsyn till att resultatet för Mellansel under det första av här ifrågasvarande år var särskilt dåligt av orsaker, som förut berörts, är det rimligt att vid en jämförelse med övriga verk bortse från detta år i fråga om Mellansel. Härigenom höjes värdet för Mellansel med 5 öre till 8,7 öre.

Om man vidare för att ernå jämförelse med prognoserna låter växjövärdet 16,3 motsvara ett resultat av noll, erhålles följande överskott resp. stödbehov i öre per kg repad halm:

Laholm	+ 7
Växjö	± 0
Kristinehamn	- 13·6
Gimo	- 11·0
Hybo	- 4·7
Mellansel	- 7·6

Den stora skillnaden i resultat för Gimo vid de båda beräkningarna (— 0,9 resp. — 11,0) förklaras av att man i första fallet räknat med $\frac{2}{3}$ skånehalm och i sista fallet enbart med upplandshalm. I övrigt föreligger en ungefärlig överensstämmelse mellan de resultat, vartill de båda beräkningssätten leda.

Hampberedningsverken.

Anläggningskostnader, teknisk utrustning och kapacitet. Båda hampberedningsverken började sin verksamhet hösten 1943 och installerades i äldre industrianläggningar. De planerades som enturbinsverk för rötning och beredning av hamphalm från en areal av 1 000 har med en beräknad bruttoskörd av 5 500 kg per hektar. Härjämte installerades i Visby ett skåkturbinsaggregat för grönberedning av hampa. Värmbol beräknas nu ha en beredningskapacitet av 5 000 ton rötad halm per år samt förfogar över en i stort sett väl underhållen maskinpark. Det framhålles att Visbyverket behöver utbyggas för att det skall kunna på ett tillfredsställande sätt bearbeta samma halmmängd som Värmbol. Kostnaden för utbyggnaden anges av verket till omkring 100 000 kronor.

Orsaken till att en dylik utbyggnad erfordras förklaras främst vara den att Visbyverket i motsats till Värmbolverket från början i viss utsträckning planerades för fälttorkning, vilken metod sedermera visat sig mindre lämplig i vårt klimat.

De totala anläggningskostnaderna anges i betänkandet för närvarande uppgå till 3 471 600 kronor för Visby och till 3 018 500 kronor för Värmbol. Visbys anläggningskostnader överstiga sålunda med omkring 15 procent Värmbols.

Finansiering. Båda verken ha till fullo utnyttjat sina möjligheter att erhallå lån och bidrag från staten. Lånen från hemslöjdsånefonden, 1 857 000 kronor för Värmbol och 1 967 000 kronor för Visby, äro i sin helhet förfallna till betalning. Intetdera verket har dock kunnat göra någon amortering. Värmbol har erlagt huvuddelen av förfallna räntor. Däremot har Visby icke betalt någon ränta. Verkens totala skuld till staten utgjorde den 30 juni 1950 2 181 000 kronor för Värmbol och 2 279 000 kronor för Visby.

Utredningen understryker att de statliga lånen och bidragen motsvara för

Värmbols del närmare 80 procent och för Visbys närmare 70 procent av de totala anläggningskostnaderna. Denna andel är något lägre än vad fallet varit beträffande linverken, där anläggningskostnaderna till i genomsnitt 84 procent kunnat bestridas av statsmedel. Hampverkens egna kapital äro i förhållande till anläggningskostnadernas storlek väsentligt mindre än linberedningsverkens motsvarande kapital. Visbys kapital består av aktiekapitalet, 150 000 kronor, och Värmbols av insatskapitalet, numera omkring 105 000 kronor. De finansieringssvårigheter, som linberedningsföretagen haft, ha sålunda i än högre grad förelegat för hampberedningsverken.

Hampberedningsverkens balansräkningar per den 30 juni 1950 visa brister på 475 000 kronor för Visby och 79 000 kronor för Värmbol. I betänkandet framhålles att Visbyverkets likviditet, även bortsett från förfallna amorteringar och räntor å statslån, är mycket dålig och att även Värmbols ställning är svag, då större delen av dess egna kapital gått förlorat.

Kapacitetsutnyttjande, råvaruförhållanden och tillverkningskostnader. Enligt betänkandet kunde verkens kapacitet de första åren endast utnyttjas i otillfredsställande grad till följd av att skördarna då blott voro omkring hälften av de beräknade. Genom den successiva skördeökningen har dock detta missförhållande numera i huvudsak avhjälpits. I samband med att vissa avsättningssvårigheter för svensk hampa på senare tid uppträtt ha emellertid möjligheterna att utnyttja verkens fulla kapacitet återigen försämrats. Vid en jämförelse mellan de båda beredningsverkens råvaruunderlag framgår, att Visby till och med år 1946 haft omkring 20 procent större skördar att bearbeta, men att förhållandet därefter omkastats så att Värmbols råvaruunderlag de senaste åren varit större än Visbys.

I betänkandet redovisas en av Fröier lämnad redogörelse för odlingsförsök med hampa. Enligt denna synes den nu odlade skildkönade hampan kunna ersättas av en samkönad hampstam. Därigenom beräknas vissa olägenheter, som äro förenade med den skildkönade hampan, kunna elimineras. Hanplantorna, vilka mogna 2 å 3 veckor före honplantorna, vissna nämligen ned före honplantorna och bli odugliga för fiberframställning samt försvåra såväl skörd som beredning. Dessa olägenheter kunna helt undvikas genom den samkönade hampan. Man kan härigenom påräkna ett mer homogent halmmaterial än hittills, vilket innebär fördelar såväl i fråga om driftsekonomien som ur kvalitetssynpunkt. Fröier anger, att en försiktig bedömning av det ökade produktionsvärdet av den samkönade hampan — häri således inräknat såväl den ökade halm- och fröskörden som fördelarna ur skörde- och beredningssynpunkt — synes visa att man nått ett framsteg på cirka 15 procent. Han betonar dock samtidigt, att bestämda hållpunkter för bedömningen ännu icke stå att få.

Fröiers utlåtande avgavs i april 1950. Resultatet av 1950 års odlingar av samkönad hampa har, enligt vad utredningen anför, väl bestyrkt Fröiers beräkningar angående den skördeökning, som kan erhållas av samkönad hampa vid jämförelse med tidigare odlad sort.

Utredningen påpekar vidare, att gotlandsodlingarna de första åren lämnade högre hektarskördar än fastlandsodlingarna. Den finner det vara svårt att avgöra, om detta innebär att odlingsförutsättningarna äro bättre på Gotland än på fastlandet. Enligt utredningen vill det även synas som om gotlandshampan hade sämre styrka och spinnbarhet än fastlandshampan. Huruvida detta förhållande beror på gotlandsjordens näringstillstånd eller på den beredningsteknik, som tillämpas i Visby, eller på en kombination av dessa faktorer undandraget sig utredningens bedömande. Utredningen finner det dock sannolikt, att beredningsförhållandena i Visby varit ägnade att leda till försämring av fiberns kvalitet.

Fiberutvinningen ur halmen har enligt de siffror, som redovisas i betänkandet, stegrats från 11 å 12 procent vid verksamhetens början till 16 å 17 procent på senare år. För de fem åren 1944—48 har fiberutvinningen varit i genomsnitt 15,16 procent i Värmbol och 14,92 procent i Visby. I fråga om totalt procentuellt fiberutbyte har Visby från början haft försteg men numera passerats av Värmbol. Tågaframställningen har från och med bearbetningen av 1948 års skörd inskränkts betydligt vid båda verken, beroende på avsättningssvårigheter för tåga. Räknat i procent har tågautvinningen varit så gott som exakt lika stor vid båda verken för femårsperioden 1944—48.

I betänkandet framhålles att kvaliteten av den fiber, som framställes vid respektive verk, belyses av en jämförelse mellan de priser, som verken erhållit. En dylik jämförelse utvisar att Visby t. o. m. år 1947 fick ut bättre pris för sin tåga än Värmbol men att förhållandet därefter är omvänt. För blånor har Värmbol hela tiden fått ut bättre pris. Även om hänsyn tages till de fraktkostnader från Gotland till fastlandet, som köparna få vidkännas, har skillnaden de sista åren varit avsevärd. För hela perioden 1945—1950 utgör skillnaden, sedan priserna korrigerats med hänsyn till fraktkostnaderna, 17 öre per kg tåga och 7 öre per kg blånor till värmbolhampanns fördel. Utredningen anmärker emellertid, att det på senare tid påfallande låga priset på Visbys tåga icke enbart synes bero på dess lägre kvalitet utan även på att Visby haft stora lager att sälja ut. Visbyverket har därför nödgats godtaga lägre priser.

I betänkandet redovisas vidare resultatet av en undersökning rörande hampverkens råvaru- och tillverkningskostnader, vilken utförts av Berglund. Enligt denna undersökning föreligger en mycket god överensstämmelse mellan de båda verken. Den direkta tillverkningskostnaden per kg halm är dock 1,9 öre högre för Visby än för Värmbol. Administrationskostnaden är vidare 0,9 öre högre för Visby. Däremot är råvarukostnaden 1 öre lägre i Visby än i Värmbol. Detta anges till största delen bero på att kostnaden för transport av halmen är lägre i Visby på grund av odlingsområdets koncentration.

III. Utredningens förslag.

Allmänna synpunkter.

I betänkandet framhålles, att utredningen enligt sina direktiv har att besvara två huvudfrågor, nämligen dels frågan, hur stor odling och beredning av lin och hampa som bör eftersträvas, dels frågan huruvida och på vad sätt statligt stöd bör lämnas härför. Vidare framgår av direktiven, att statsmakterna i samband med avgörandet av dessa frågor vilja pröva spørgsmålet om avskrivning av hampberedningslånen.

Utredningen anför att den, bland annat på grund av de kostnader och svårigheter, som äro förknippade med längre transporter av lin- och hamp-halm, utgått från att någon odling av lin eller hampa för beredning utomlands icke kan ifrågakomma och ej heller någon beredning inom landet av utländsk lin- eller hamp-halm. Omfattningen av odlingen sammanfaller således enligt dessa utgångspunkter med omfattningen av beredningen av lin och hampa.

Utredningen anser sig även med ledning av det hittillsvarande resultatet av verksamheten i fråga kunna konstatera, att man under normala förhållanden tills vidare icke kan påräkna att framställa inhemsk lin- eller hampfiber för spånadsändamål till priser, som kunna konkurrera med utländska motsvarande produkter. Då den svenska fiberproduktionen sålunda normalt blir beroende av statligt stöd, har utredningen utgått från att man icke kan eftersträva större produktion än som motsvaras av avsättningsmöjligheterna inom landet.

Utredningen säger sig icke ha förbisett att man måste räkna med en viss fiberexport, även om produktionsramen angives på det sätt, som nu skett. Vissa delar av produktionen bestå nämligen av kvaliteter, för vilka avsättning icke finnes inom landet. Utredningen betonar vidare att svaret på frågan, i vad mån man skall upprätthålla en produktion motsvarande avsättningsutrymmet inom landet, i huvudsak blir beroende på en avvägning mellan å ena sidan kostnadssynpunkten och å andra sidan det beredskapsmässiga försörjningsintresset. Beträffande frågor om odlingens och beredningens lokalisering gäller i stort sett samma avvägning. Där kunna dock även andra synpunkter spela in, såsom odlingens större eller mindre betydelse för en viss bygd samt beredningsverkens betydelse ur sysselsättningssynpunkt. Vidare framhåller utredningen att frågan om den önskvärda omfattningen av den inhemska lin- och hampproduktionen icke kan besvaras med giltighet för någon längre tidsperiod, eftersom kostnadsfrågan och beredskapsintresset äro de avgörande faktorerna. Ett för längre tid giltigt svar på frågan, hur stor produktion av lin och hampa vi böra upprätthålla, vore tänkbart endast om såväl de utländska fiberpriserna som de utrikespolitiska förhållandena vore helt stabila. Med hänsyn till osäkerheten i den utrikespolitiska situationen och därmed följande snabba prisväxlingar finner utredningen det vara av ringa värde att söka med ut-

gångspunkt från så kallade normala förhållanden besvara frågan, huruvida och i vilken utsträckning lin- och hampfiber bör produceras inom landet. Utredningen avstår även härifrån och dess förslag böra, enligt vad den framhåller, ses mot bakgrunden av de vid årsskiftet 1950/51 aktuella förhållandena. Å andra sidan böra dock förslagen icke uppfattas som helt provisoriska. Även om man i nuvarande läge icke kan yttra sig med bestämdhet för längre tid vare sig om beredskapsbehovet av en inhemsk fiberproduktion eller om kostnaderna därför, är det enligt utredningens mening sakligt berättigat att planeringen av de statliga ingripandena på området verkställas med sikte på att de böra omfatta åtminstone de fem närmaste odlingsåren. Utredningen har också i sina förhandlingar med lin- och hampspinnerierna siktat på en dylik tidsperiod. För att upprätthålla odlarnas intresse och giva beredningsverken nödig arbetsro finner utredningen det likaså vara nödvändigt, att de statliga stödåtgärderna planläggas på icke alltför kort sikt.

Omfattningen av den framtida linodlingen.

Utredningen framhåller inledningsvis att produktionskostnaderna för svenskt lin äro högre än priset för importlin av jämförlig kvalitet. Även om de utländska linpriserna under krisåren tillfälligtvis legat i nivå med eller överstigit de svenska produktionskostnaderna, måste man enligt utredningens mening normalt räkna med att prisskillnaden mellan svenskt och utländskt lin blir bestående på längre sikt. Som skäl härför anföres främst det försprång, som man flerstädes utomlands har bland annat i form av lämpligare klimat och jordmån samt lägre arbets- och andra kostnader. I betänkandet betonas att man givetvis bör söka att genom förbättrad odlings- och beredningsteknik minska eller eliminera detta utlandets försteg. I betraktande av att industriell beredning av lin bedrivits här i landet endast ett fåtal år och att verksamheten fick lov att uppläggas i stort sett utan tillgång till erfarenhet och expertis, kan man enligt utredningens mening hysa gott hopp om fortsatta tekniska framsteg, sedan man numera fått klart för sig, vilka jordar som äro lämpligast för linodling.

I betänkandet framhålles vidare att anledningen till de önskemål, som i slutet av 1930-talet framfördes om en utökning av den då mycket obetydliga linodlingen, var dels att man i den då rådande överskottssituationen för brödsäd ville finna annan användning för en del av odlingsarealen, dels att en inhemsk odling av textilfiber framstod såsom önskvärd ur beredskapsynpunkt. Den förra synpunkten kan enligt utredningens uppfattning nu icke tillmätas någon betydelse. Utredningen anför härom.

Vad angår den förstnämnda synpunkten kan det fastslås, att en överskottsproduktion av brödsäd i dag icke är aktuell. Även bortsett härifrån är det tydligt, att linodlingen ur allmän jordbrukssynpunkt har relativt liten betydelse. Redan den omständigheten att den nuvarande linarealen blott utgör en promille av landets totala åkerareal torde utgöra tillräckligt bevis för detta påstående. Linodlingen har i motsats exempelvis till hampodlingen ej heller någon betydelse för ogräsbekämpningen eller såsom förfrukt till

andra grödor. Det förhållandet att linodlingen, allmänt taget, har föga betydelse ur jordbrukssynpunkt utesluter dock givetvis icke, att linodlingen för en viss bygd, på grund av brist på alternativa odlingsobjekt eller av annan orsak, kan ha större betydelse än de nakna arealsiffrorna ge anledning att antaga.

Däremot är enligt utredningen beredskapssynpunkten av särskild betydelse under nu rådande förhållanden. I betänkandet redovisas innehållet i en promemoria med beräkning av den svenska linodlingens beredskapsvärde, som riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap överlämnat till utredningen. Riksnämnden konstaterar däri, att linindustrien beräknar avsättningsmöjligheterna för det svenska linet under den närmaste femårsperioden till omkring 1 500 ton tåga och blånor årligen. En odling i fredstid av denna omfattning finner nämnden med hänsyn till vissa i promemorian anförda behovssiffror vara motiverad ur beredskapssynpunkt, under förutsättning att kostnaderna för odlingen stå i rimlig proportion till dess beredskapsvärde. Som jämförelse vid en sådan bedömning anföres i promemorian, att kostnaderna för att genom reservlagring säkerställa en årlig förbrukning av 1 500 ton tåga och blånor under tre år vid en räntesats av 3 procent kunna beräknas uppgå till ca 600 000 kronor. Riksnämnden framhåller vidare, att ur beredskapssynpunkt inga skäl torde tala för annat än att linodlingen och linberedningen bedrivs på sätt som är lämpligast ur ekonomiska synpunkter. Några särskilda krav på odlingens eller beredningsverkens belägenhet med hänsyn till det fall att landet indrages i krig böra enligt riksnämndens mening icke uppställas. Det för sådant fall viktigaste behovet, lin till brandslang, bör nämligen tillgodoses genom lagring. Vid bedömningen av den svenska linodlingens beredskapsvärde bör sålunda hänsyn endast tagas till det fall att landet avspärras utan att indragas i krig.

Utredningen utgår för egen del, såsom förut framhållits, från att de statliga stödåtgärderna icke skola planläggas med sikte på produktion av linfiber för export. Även om man principiellt planerar linproduktionen för konsumtion inom landet måste man emellertid, såsom nyss antytts, räkna med att viss export är önskvärd, speciellt av sådana fiberkvaliteter för vilka svenska linindustrien icke har bruk. Dessa uppskattas till drygt 25 procent av totalproduktionen. Utredningen anför härefter.

Ej heller beredskapsintresset bör enligt utredningens mening föranleda, att man stödjer en linproduktion av större omfattning än som nu nämnts. Från nu angivna utgångspunkter blir sålunda den svenska linproduktionens omfattning väsentligen beroende av vilka avsättningsmöjligheter, som den svenska linneindustrien erbjuder. Dock är att märka, att icke alltför obetydliga mängder svensk linfiber regelbundet inköpas av andra svenska köpare än linspinnerierna, exempelvis av hampspinnerier, textilverken i Genevad och repslagare.

Genom utredningens försorg ha förhandlingar kommit till stånd angående avtal mellan å ena sidan RLH och å den andra representanter för linneindustrien om industriens inköp av svensk linfiber av 1951--1955 års skördar. Representanter för linspinnerierna ha därvid förklarat, att man är beredd att årligen inköpa sammanlagt minst 1 425 ton lin av vissa kvaliteter.

Det har härvid förutsatts, att beträffande priserna återkommande förhandlingar skola föras mellan RLH, industrien och statens jordbruksnämnd.

Med utgångspunkt från att linneindustriens årliga inköp i genomsnitt skola uppgå till 1 500 ton och till att produktionen av fiber av sådana kvaliteter, som ej kunna användas av linneindustrien, uppgår till minst 25 procent av den totala produktionen, framstår enligt utredningen under de närmaste åren en svensk linfiberproduktion av omkring 2 000 ton om året såsom lämplig.

Lokaliseringen av linodlingen.

I betänkandet betonas att linberedningen på grund av transportkostnader-na för halmen bör ske så nära odlingsområdet som möjligt. Frågorna om lokaliseringen av odlingen och placeringen av beredningsverken sammanfalla därför. Utredningen uttalar att odlingsförutsättningarna inom verkens odlingsområden i huvudsak äro avgörande för verkens lönsamhet. Både de undersökningar av Åkerman och Fröier, som redovisats i betänkandet, och siffermaterialet angående hektarskördar och fiberutbyte visa enligt utredningen, att de bästa odlingsbetingelserna för spånadslin finnas i Sydsverige, särskilt Skåne och Halland. I betänkandet anföres att det hittillsvarande ekonomiska resultatet av linberedningsverkens arbete ger fog för antagandet att om de fiberpriser, som betalats under de senare åren, skulle gälla i framtiden, skulle knappast något linberedningsverk, utom Laholmsverket och möjligen Växjö, kunna fortsätta sin drift utan hjälp av statsstöd. För att linberedning i Sverige i övrigt skulle bli lönsam skulle fordras antingen en ej obetydlig höjning av priset på linfibern eller en avsevärd förbättring, såväl kvalitativt som kvantitativt, av fiberutbytet av den svenska linhalmen. En dylik stegring av linpriset kan icke påräknas annat än i samband med en höjning av utlandspriserna på lin. Enligt vad utredningen inhämtat vid förhandlingar med representanter för den svenska linneindustrien, räkna dessa icke med en sådan utländsk prisnivå som sannolik annat än under mer eller mindre onormala förhållanden. Just nu föreligger en sådan onormal period med åtföljande prisstegring på linfibern i utlandet. Det kan dock icke förväntas att denna prisstegring skall bli bestående. Linneindustrien anser i stället, att de senare årens priser på svensk linfiber varit onormalt höga och att de skulle ha sänkts kraftigt därest icke koreakrisen tillstött. Ej heller väntas en sådan förbättring av fiberutbytet, som nyss antytts, kunna komma till stånd annat än successivt under en relativt lång tid.

Utredningen anser med hänsyn härtill att huvudparten av linodlingen av ekonomiska skäl bör förläggas till Sydsverige. Ur andra synpunkter förklaras dock en norrländsk linodling kunna ha ett särskilt värde. Härom anföres vidare.

Skilnaderna mellan odlingsbetingelserna å ena sidan i de sydliga landsdelarna och å andra sidan i övriga delar av landet synas vara så betydande, att linodlingen har större konkurrenskraft söderut, även om man tar hänsyn till att där erbjuda sig alternativa odlingsmöjligheter i större utsträck-

ning än norrut. Ur ekonomisk synpunkt bör sålunda linodlingen koncentreras till dessa områden. Detta låter sig desto lättare göra, som en linodling motsvarande avsättningsutrymmet för svenskt lin endast kräver en relativt ringa areal.

Även andra synpunkter göra sig emellertid gällande i detta sammanhang, främst beredskapshänsyn. Riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap har visserligen under hänvisning till svårigheten att förutse utvecklingen av ett krigsfall förklarat sig anse att man icke bör av beredskapsskäl placera linodlingen på annan plats än där den bäst lönar sig. Utredningen accepterar denna ståndpunkt men vill tillägga, att spridningssynpunkten dock alltid har ett bestämt beredskapsvärde. Om det av annan anledning än beredskapsintresset är angeläget att erhålla en viss spridning av linodlingen, tillgodoses alltså därmed även automatiskt ett beredskapsintresse.

Linet är i högre grad än de flesta andra grödor beroende av gynnsamma väderleksförhållanden såväl under växttid som under skörd och bärgning. Om odlingen koncentreras till en begränsad del av landet, bli sålunda riskerna för misslyckad skörd stora. Erfarenheterna såväl från Sverige som från Danmark och andra linproducerande länder bekräfta denna iakttagelse. Det är därför ur linberedningens egen synpunkt en fördel om odlingsområdena icke äro alltför lokalt begränsade. Om detta förhållande talar för att linodlingen icke bör förläggas enbart till Skåne och Halland, finnas samtidigt särskilda skäl, som tala för att en viss linodling skall förläggas till Norrland. För det norrländska jordbruket med dess förhållandevis ringa variationsmöjligheter i fråga om odlingsobjekt är det ett väsentligt intresse att ernå en ökad differentiering av odlingen. Linodlingen har även den fördelen, att den medför ett växelbruk med kortare omloppstid, varigenom man kan förbättra avkastningen av vallarna i dessa trakter. Genom införandet av ytterligare en gröda i växtföljden kunna vallarna tidigare upplöjas, varigenom medelhektarskörden för den kortare omloppstiden blir större. I motsats till den fodersädsodling, vartill man är hänvisad i stor utsträckning i Norrland, lämnar linodlingen vidare en gröda, som kan direkt försäljas och sålunda ger kontantinkomster utan förädling via husdjuren. Ehuru de arealer, varom det kan bli fråga, endast äro en liten del (omkring 1 000 hektar) av odlingsarealerna i Norrland, berör linodlingen i Norrland för närvarande omkring 1 150 jordbrukare årligen. Utredningen anser det utav här anförda skäl önskvärt att viss linodling bibehålles i Norrland. Självfallet måste dock vad här sagts vägas mot kostnaderna för denna odlings uppehållande.

I enlighet med sin slutsats angående lokaliseringen av linodlingen föreslår utredningen — såsom i det följande kommer att närmare redovisas — dels ett allmänt stöd, vartill i princip samtliga linberedningsverk skola vara berättigade, dels härutöver ett särskilt stöd åt en begränsad linodling i Norrland.

I betänkandet behandlas vidare särskilt framtidsutsikterna för Kristinehamn och Gimo, vilka två verk ligga utanför de odlingsområden, dit utredningen ansett linodlingen företrädesvis böra förläggas. I betraktande av att odlingsförutsättningarna för Kristinehamnsverket äro svaga och samtidigt avvecklingsbetingelserna gynnsamma anser sig utredningen böra räkna med att detta verk skall nedläggas, sedan 1950 års skörd avverkats, och att jämväl odlingen av spånadslin i huvudsak kommer att upphöra såväl i Värmlands som i Örebro län. Här om anföres i huvudsak följande.

Av det hittillsvarande resultatet att döma synes Kristinehamnsverket ha föga utsikt att fortsätta sin drift. Orsaken till det otillfredsställande resultatet i Kristinehamn anges främst vara de dåliga skörde- och bärgningsförhållandena i Värmland, där mer än två tredjedelar av verkets odlingsarealer äro belägna. Ihållande höstregn ha där år efter år förstört en eljest lovande lingröda, med försämrat såväl kvalitativt som kvantitativt fiberutbyte till följd.

Verkets anläggningskostnader äro 2 057 000 kronor. Statliga lån och bidrag härför ha lämnats intill ett belopp av 1 751 000 kronor. Av förfallna amorteringar har verket erlagt 482 000 kronor under det att 685 000 kronor i förfallna amorteringar utestå oguldna. Avskrivningar ha intill den 30 juni 1950 skett med sammanlagt 1 325 000 kronor, vilket belopp med omkring 400 000 kronor torde överstiga normal avskrivning. Uppburna odlingsbidrag t. o. m. 1949 års skörd utgöra 1 934 000 kronor. Verksamhetsåret 1949/50 har emellertid givit så dåligt resultat, att sedan maximalt odlingsbidrag uttagits, uppkommer en förlust å verksamheten av omkring 200 000 kronor, detta trots att inga avskrivningar verkställtts och trots att avräkningen med odlarna varit så låg som 15,4 öre per kg halm. Då 1950 års odling inom Värmlandsområdet på grund av det dåliga bärgningsvärdet väntas ge ett mycket svagt fiberutbyte, är det sannolikt att resultatet av nu löpande verksamhetsår kommer att bli än sämre.

Avräkningen med Kristinehamnsverkets odlare åren 1944—48 utgör i medeltal 815 kronor per hektar, vilket efter avdrag av uppburna odlingsbidrag och av merkostnaden för linodlingen vid jämförelse med annan möjlig odling endast motsvarar 198 kronor per hektar i genomsnitt. Avkastningen av värvete i samma trakter anges av Åkerman till 745 kronor per hektar.

Verkets (reviderade) prognos för sitt resultat vid full drift och i övrigt gynnsamma förutsättningar ger till resultat en brist av 10,7 öre per kg halm eller omkring 321 000 kronor årligen. En tioprocentig stegring av lönekostnaderna beräknas öka bristen med 42 000 kronor om året.

Kristinehamnsverkets fiber är av relativt låg kvalitet, varför dess ekonomiska möjligheter vid en omläggning av statsstödet till en kvalitetsgraderad pristillägsskala bli än mer försämrade.

Om man sammanställer här anförda uppgifter med det förhållandet, att stödet åt linodlingen för framtiden icke kan beräknas bli lika starkt som hittills, framstår det som tydligt att rimliga utsikter för Kristinehamnsverkets fortbestånd icke föreligga. Utredningen har sig även bekant, att inom odlareföreningen i fråga framträtt den uppfattningen att linberedningsverksamheten i Kristinehamn bör upphöra. Om så sker, gäller å andra sidan att Kristinehamnsverkets anläggningar äro värdefulla vid en realisation. Man kan enligt utredningens mening påräkna bättre köpeskilling för anläggningarna i Kristinehamn än för något annat lin- eller hampberedningsverk. Detta med hänsyn till Kristinehamnsverkets goda belägenhet (direkt järnvägsanknytning samt hamn i Vänerne), rymlig tomt samt förstklassiga fabriks-, lager- och kontorsbyggnader. Med hänsyn härtill och till nuvarande restriktioner i fråga om nybyggnader synas anläggningarna kunna realiseras på relativt tillfredsställande villkor.

I fråga om Gimo uttalar utredningen, att detta verks egentliga odlingsområden äro föga lämpade för linproduktion och att ledningen för verket även själv i en prognos räknat med att två tredjedelar av råvaruunderlaget för tillverkning av spånadslin skulle komma från Skåne. Den finner det

teveksamt om Gimo kan drivas enbart med hjälp av det föreslagna allmänna stödet åt linodlingen. Enligt utredningen finnas dock icke några starkare skäl för ett särskilt stöd åt Gimo. I betänkandet anföres härom.

Det bör beaktas, att Gimo ur sysselsättningssynpunkt för sin ort torde ha en viss betydelse. Vid Gimoverket ha även genomförts eller påbörjats tekniska förbättringar, som kunna öka dess konkurrensförmåga. Vidare märkes, att Gimo i betydande utsträckning inriktat sig på beredning av oljelinhalm, på vilken god tillgång funnits inom verkets område, för speciella ändamål och därför ej i samma höga grad som övriga verk är beroende av linneindustriens fiberinköp. Ifrågavarande specialtillverkning gäller dels grönbålar för export, dels vissa slag av drev, även dessa huvudsakligen avsedda för export. Tillverkningen av drev har först nyligen påbörjats men den anses av verksledningen innebära goda möjligheter till förbättring av beredningsverkets ekonomiska resultat. Det kan i detta sammanhang också nämnas, att om utvecklingen skulle komma att gå därhän, att hampberedningsverket i Värmbol nedlägges, kan hampberedning (huvudsakligen grönbereidning) i begränsad skala tänkas ske i Gimo. Av Gimoverket upprättade kalkyler över sådan verksamhet synas tyda på att dylik beredning kan äga rum i Gimo med relativt tillfredsställande ekonomiskt resultat. Även om Gimoverkets råvaruförhållanden beträffande spånadslinhalm äro mindre goda, finnas alltså andra omständigheter, som möjligen kunna innebära att verket kan drivas även vid ett reducerat statsstöd. Framtiden torde få utvisa huru härmed förhåller sig. Några starkare skäl för ett särskilt stöd åt Gimo utöver det allmänna finnes nämligen enligt utredningens mening icke. Därest detta beredningsverk skulle råka i en svår situation vid en tidpunkt, då beredskapsintresset starkt talar för dess bibehållande, torde särskilda åtgärder få övervägas.

I betänkandet anföres vidare att linberedningsverken, Kristinehamnsverket frånräknat, vid ett beräknat fiberutbyte av 18 procent och ett kapacitetsutnyttjande av 90 procent framställa sammanlagt ej fullt 1 900 ton fiber per år. Denna kvantitet täcker icke fullt avsättningsutrymmet. Detta innebär att de fem återstående linberedningsverken skulle kunna påräkna en hög och jämn sysselsättning.

Utredningen anför slutligen att Laholmsverket uppgjort kalkyler över en utbyggnad av verket med en respektive två turbiner. Kostnaderna beräknas till cirka en miljon kronor per turbin. En utbyggnad med en turbin skulle motsvara en produktionsökning å närmare 300 ton fiber om året. En dylik produktionsökning skulle enligt utredningen icke medföra några större avsättningsproblem. Med hänsyn till att Laholmsverket visar det bästa ekonomiska resultatet anser utredningen att statsmakterna böra främja utbyggnaden, även om därigenom något av de övriga beredningsverken skulle råka i farozonen.

Beträffande frågan, om det särskilda stödet till en begränsad linodling i Norrland bör utgå till båda norrlandsverken eller endast ett av dem, uttalar utredningen att, om kostnaderna ej kunna väsentligt nedbringas, ekonomiska skäl tala för att endast ett av verken bibehållas. Utredningen finner det dock svårt att för närvarande träffa ett val mellan verken. Härom anföres följande.

Hybo har, oktad en ej fullt rationell anläggning, framställt en fiberprodukt, som är överlägsen samtliga övriga linverks i kvalitet och vilken den svenska linneindustrien förklarar sig särskilt gärna köpa. Den höga kvaliteten på Hybos produkter torde vara ett resultat icke endast av en noggrann bearbetning utan även av goda råvaror, med andra ord goda odlingsbetingelser. Detta verk har även en odlingsareal, som mycket väl motsvarar verkets kapacitet. 1950 års skörd uppskattas till 1 400 ton, eller samma mängd som verket beräknar kunna avverka vid full drift.

Det ekonomiska resultatet av Mellanselsverkets hittillsvarande verksamhet är, som av det föregående framgån, synnerligen otillfredsställande. Avräkningen med odlarna för verksamhetsåren 1947/48 och 1948/49 har där i genomsnitt utgjort 619 kronor per hektar. Detta utgör efter avdrag av uppburna odlingsbidrag endast 229 kronor per hektar, eller mindre än en tredjedel av Hybos motsvarande avräkning. Det för Mellansel angivna nettobeloppet understiger något den beräknade merkostnaden (ca 250 kronor per hektar) för linodling i förhållande till stråsädesodling. Med andra ord, efter avdrag för merkostnaden för linodling har hela den av odlarna uppburna likviden utgjorts av statligt odlingsbidrag. För tidigare verksamhetsår har resultatet varit ännu sämre, beroende bl. a. på att verket då hade att arbeta med äldre lager av halm i dålig kondition. Trots att den av Mellanselsverkets driftsinkomst erlagda delen av odlarelikviden sålunda i genomsnitt ej ens täckt merkostnaden för linodling i förhållande till annan odling, har verket fullgjort föga mer än normal avskrivning och icke förmått erlagga mer än en tiondel av förfallna amorteringar. Å andra sidan har Mellansel startat sin verksamhet fyra år senare än Hybo, varför man ännu ej med samma säkerhet kan bedöma Mellansels förutsättningar. Utvecklingsmöjligheterna där belysas av att bearbetningen av 1949 års skörd möjliggjort en genomsnittlig odlarelikvid av 916 kronor per hektar, vilket med endast 91 kronor understiger resultatet i Hybo. Mellanselsverket är även väl utbyggt och har moderna anläggningar. Halmskörden för år 1950 uppskattas till 1 800 ton, eller 90 procent av den mängd halm verket beräknas kunna avverka vid full drift. Det handikap, som Mellansels nordliga läge utgör och som yttrar sig främst i låga hektarskördar, motväges i viss mån av att de speciellt norrländska synpunkter i fråga om förbättrad vallodling och ökade kontantinkomster, varom förut talats, göra sig gällande med större styrka i Mellansels odlingsområde än i Hybos.

Med hänsyn till svårigheten att nu välja mellan Hybo och Mellansel ävensom till att det i nuvarande läge finnes ett starkt intresse av att vår beredskap i fråga om spånadväxtodlingen icke minskas i högre grad än nödvändigt, anser sig utredningen böra föreslå att båda norrlandsverken skola erhålla ett speciellt stöd under en övergångstid av två år. Efter denna tids förlopp kan man med större säkerhet bedöma de båda verkens framtidsutsikter. För att de båda norrlandsverken under denna tid skola arbeta under jämställda förutsättningar i fråga om räntor och avskrivningskostnader föreslår utredningen att staten skall avskrivna till Mellansel lämnade lån i sådan utsträckning, att Mellansel i detta avseende blir likställt med Hybo. Därest det icke skulle befinnas lämpligt att för närvarande göra sådan avskrivning — med tanke på möjligheten av att återfå någon del av beloppet genom amorteringar eller vid en framtida likvidation — förordas att motsvarande del av Mellansels linberedningslån i stället skall förvandlas till ett

ränte- och amorteringsfritt lån. Det belopp, som skulle komma i fråga till avskrivning eller dylik förvandling, anges i betänkandet till omkring 710 000 kronor.

Hampodlingens omfattning och lokalisering.

Såsom förut berörts anges i betänkandet det framtida avsättningsutrymmet för den inhemska hampan till omkring 1 050 ton per år. Med utgångspunkt från att under den närmaste femårsperioden i stort sett enbart samkönad hampa kommer att odlas och att denna kommer att ge halm- och fröskördar, som med 15 procent överstiga vad den skildkönade hampan lämnar, ha beredningsverken räknat med en halmskörd av 5 000 kg per hektar. Med ett beräknat fiberutbyte av cirka 16 procent skulle fiberutbytet per hektar bli 800 kilogram. Det angivna avsättningsutrymmet, 1 050 ton, skulle sålunda vid odling av samkönad hampa motsvara en odlingsareal av 1 310 hektar och en halmmängd av närmare 6 550 ton. I betänkandet betonas att en full sysselsättningsgrad för båda hampberedningsverken förutsätter en total råvarubas av 10 000 ton halm och att en beredning av endast omkring 6 500 ton halm för båda verken tillsammans måste bli mindre ekonomisk.

Utredningen framhåller härefter, att beredskapsbehovet beträffande hampan kan tillgodoses antingen genom att en inhemsk produktion upprätthålles eller genom en lagring av fiber, som är avsedd att vid en avspärrning täcka behovet under tiden till dess en inhemsk produktion åter hunnit upptagas.

Liksom i fråga om linet har riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap även beträffande hampan gjort en utredning angående minimibehovet av hampa och hampartiklar under avspärrning utan krig. Enligt denna utredning uppgår det årliga minimibehovet av mjukfibrig hampa till 150 ton tåga och 185 ton blånor. Därvid förutsättes att en relativt god försörjning föreligger med hårdfiber men att möjlighet saknas att ersätta den mjukfibriga hampan med andra spånadsämnen. För att tillgodose detta minimibehov under tre år skulle alltså erfordras 450 ton mjukfibrig tåga och omkring 550 ton blånor, eller tillhoppa cirka 1 000 ton. Av sistnämnda kvantitet torde emellertid enligt nämnden omkring 700 ton kunna utbytas mot andra spånadsämnen, huvudsakligen lin. Behovet skulle sålunda, om lin finnes att tillgå, kunna nedgå till högst 300 ton tåga. Härvid har antagits att den inhemska hampodlingen skulle återupptagas så snart en avspärrning inträffade och ha nått full omfattning efter tre år.

Om den nyss angivna förutsättningen — en relativt god försörjning med hårdfiber — ej är uppfylld måste man å andra sidan enligt riksnämnden räkna med att det kan bli nödvändigt att i viss utsträckning utbyta hårdfiber mot mjukfibrig hampa. Nämnden kommer bland annat på grund av de överväganden, som nu antytts, till den slutsatsen att en inhemsk hampodling, motsvarande 1 000 ton fiber om året, skulle minska behovet av statlig reservlagring med cirka 700 ton mjukfibrig hampa och 2 000 ton hårdfiber, motsvarande årskostnader om cirka 63 000 kronor respektive 240 000

kronor. Om lin funnes att tillgå i tillräcklig utsträckning skulle dock behovet av en reservlagring av 700 ton mjukfibrig hampa bortfalla.

Riksnämnden anför vidare.

Vid de i det föregående verkställda beräkningarna angående kostnaderna för statlig lagring av mjukfibrig hampa och hårdfiber har till utgångspunkt tagits storleken av de lager, som i och för sig vore önskvärda. Det bör emellertid observeras att en så hög grad av beredskap, som därvid förutsatts, för närvarande icke föreligger på många andra, ur beredskapssynpunkt väsentligt betydelsefullare områden och icke heller torde kunna uppnås inom de närmaste åren. Det torde av ekonomiska och praktiska skäl icke vara möjligt att under lång tid framåt uppnå en lagringsnivå som gör det möjligt att tillgodose behoven i hela den utsträckning som förutsatts i det föregående. Man bör därför i fråga om hårdfiber endast räkna med en försörjningsnivå motsvarande högst 1 000 ton, varav ca 350 ton icke kunna utbytas mot hampa eller lin. En inhemsk hampproduktion minskar därför årsbehovet av hårdfiber under en avspärrning med allenast 650 ton. Detta minskar även kravet på hampproduktionens omfattning i motsvarande grad. Den sålunda förutsatta försörjningsnivån innebär att en inhemsk hampproduktion om ca 1 000 ton pr år ersätter reservlagring av allenast ca 1 500 ton hårdfiber och sålunda minskar kostnaderna för beredskapslagring av hårdfiber och hampa med allenast 243 000 kronor resp. 180 000 kronor om behoven av mjukfiber tillgodoses med lin.

Som en sammanfattning av beredskapsvärdet av en inhemsk hampodling anför riksnämnden i sin promemoria slutligen följande.

Av det föregående framgår, att en inhemsk produktion av hampfiber kan anses minska kostnaderna för den beredskapslagring som eljest skulle erfordrats med ca 240 000 kronor om året. Om man för lägre kostnader har tillgång till lin i sådan omfattning att behoven av mjukfiber i huvudsak kunna ersättas med lin, minskas hampodlingens beredskapsvärde i motsvarande grad. Kostnaderna för det statliga stödet åt hampproduktionen har hittills uppgått till betydligt högre belopp. Om det gällde att taga ställning till frågan om fortsatt stöd åt den inhemska hampodlingen och hampperedningen under en tid då man ej haft anledning att befara några svårigheter för importen av fibervaror under den närmaste framtiden, borde slutsatsen enligt riksnämndens mening bli att statligt stöd skulle utgå endast under den förutsättningen att det vore möjligt att genom rationaliseringar eller förbättringar av olika slag pressa ned kostnaderna för stödet till ett belopp som icke överskrede sagda beredskapsvärde.

Med hänsyn till det nuvarande utrikespolitiska läget och till de svårigheter för importen av hårdfiber som redan börjat visa sig är det emellertid önskvärt att tills vidare söka bibehålla en inhemsk hampproduktion. Å andra sidan anser riksnämnden att även i nuvarande försörjningsläge de hittillsvarande stora stödkostnaderna icke stå i rimlig relation till varuområdets betydelse ur försörjningssynpunkt. Detta även sett mot bakgrunden av att medel ännu saknas för angelägnare beredskapsåtgärder på det ekonomiska området. Dessa kostnader böra därför minskas avsevärt. Skulle detta medföra att ett av de båda hampperedningsverken behöver nedläggas, bör man vid valet av beredningsverk helt bortse från försvarsberedskapssynpunkter i fråga om den geografiska belägenheten. Detta gäller även om det av ekonomiska eller andra skäl skulle visa sig önskvärt att bibehålla Visbyverket och nedlägga beredningsverket i Värmbol. Visserligen kan Gotland antagas ha

ett särskilt utsatt läge om landet indrages i krig. Med nutida krigföring äro emellertid svårigheterna att ens tillnärmelsevis beräkna händelseförloppet så stora att man, då det gäller varor av så relativt liten krigsviktighet som de flesta hampprodukterna, icke bör låta antaganden härutinnan påverka bedömandet.

Utredningen förklarar att den ansluter sig till riksnämndens åsikt att man med hänsyn till nu rådande förhållanden tills vidare bör söka bibehålla en svensk hampproduktion men att ett statligt stöd åt hampodlingen av nuvarande omfattning icke kan motiveras ur beredskapssynpunkt, liksom att man ur denna synpunkt i huvudsak kan bortse från beredningsverkens geografiska belägenhet. Utredningen framhåller dock, att odlingsalternativet innebär en högre grad av beredskap än lagringsalternativet. Vidare betonar den, att det kan väntas bli både svårt och kostsamt att återupptaga odlingen och beredningen av hampa, sedan denna varit nedlagd någon tid.

Liksom beträffande linet anser utredningen att beredskapssynpunkter eller andra intressen icke på längre sikt kunna motivera stöd åt en hampodling, som är större än vad som motsvaras av avsättningsutrymmet inom landet för svensk hampa. Hampindustriens avsättningsgaranti motsvarar emellertid endast omkring 65 procent av beredningsverkens totala kapacitet. Utredningen kommer med hänsyn härtill till den slutsatsen, att ett av de båda nu befintliga hampperedningsverken måste nedläggas. Skillnaden mellan det beräknade avsättningsutrymmet och kapaciteten hos det återstående verket anses kunna utfyllas genom att en viss kvantitet hampahalm beredes vid något av de nuvarande linberedningsverken. Utredningen anför rörande dessa frågor bland annat följande.

Enär hampperedningen redan vid fullt utnyttjande av beredningsverkens kapacitet under nu rådande prisförhållanden är beroende av ett kraftigt statligt stöd, kan det enligt utredningens mening icke komma ifråga att med statligt stöd bibehålla båda beredningsverken för endast partiell och därmed än mer oekonomisk sysselsättning. Detta ställningstagande innebär, att man måste överväga vilket av de båda nu befintliga beredningsverken som för framtiden skall erhålla statligt stöd. Enär odling och beredning av hampa utan stöd för närvarande icke är ekonomiskt möjlig, måste man räkna med att det beredningsverk, som lämnas utan stöd, upphör med sin verksamhet. Då transport av oberedd hampahalm mellan Gotland och fastlandet både är dyrbar och menlig för halmens kondition, måste man också räkna med att den hampodling, som är anknuten till det verk, vilket nedlägges, även upphör. Sist anförda konsekvens är dock icke nödvändig i den mån beredning av hampahalm kan äga rum annorstädes än vid de nuvarande hampperedningsverken. Sådan beredning torde icke vara ekonomiskt genomförbar annorstädes än vid något av de nu befintliga linberedningsverken, vilka ju ha röttningsanläggningar, som kunna utnyttjas för hampperedning. Enär inga linberedningsverk finnas på Gotland, blir alltså resultatet, att Visbyverkets nedläggande medför hampodlingens totala upphörande på Gotland medan man däremot kan tänka sig att en reducerad hampodling kan fortbestå på fastlandet även om beredningsverket i Värmbol nedlägges. Utredningen har här bortsett från möjligheten av att hampa odlas enbart med sikte på ogräsbekämpning och fröutvinning.

En uppgörelse med hampindustrien kommer icke att innebära någon ga-

ranti från producentsidan i fråga om fiberleveransernas storlek. Man kan därför även överväga att begränsa beredningen till 5 000 ton halm, motsvarande alltså en produktion av omkring 800 ton fiber.

Tre alternativ äro sålunda under här angivna förutsättningar i första hand tänkbara:

1) Utökning av Värmbolverket eller Visbyverkets kapacitet från 5 000 till cirka 6 500 ton halm.

2) Beredning av 5 000 ton halm i Visby och cirka 1 500 ton halm vid något linberedningsverk på fastlandet.

3) Inskränkning av beredningen till att omfatta endast 5 000 ton halm och förläggning av beredningen till Visby eller Värmbol.

Alternativ nr 1 kan enligt utredningens mening icke ifrågakomma i nuvarande läge, främst enär dess förverkligande skulle kräva betydande nyinvesteringar. Dylika erfordras även, ehuru sannolikt av mindre omfattning, vid alternativ 2. Som förut nämnts har Visby under alla förhållanden räknat med en nyinvestering i rationaliseringssyfte av 100 000 kronor.

I syfte att utröna förutsättningarna för alternativet 2 har utredningen införskaffat kalkyler över beredning av 1 500 ton hamphalm vid linberedningsverken i Gimo och Växjö. Dessa kalkyler, vilka emellertid endast äro av preliminär natur, ha givit till resultat att rötning av 500 ton och grönbredning av 1 000 ton halm skulle kräva ett statligt stöd av 2,5 å 3,5 öre per kilogram halm. Om detta resultat jämföres med kalkylerna för hampberedningsverkens eget behov av stöd synes en dylik tillskottsberedning av hamphalm i Gimo eller Växjö mycket väl vara tänkbar. Vare sig en sådan beredning kommer till stånd eller icke, blir det enligt utredningens uppfattning med hänsyn till det begränsade avsättningsutrymmet för svensk hampa nödvändigt att välja mellan att bibehålla Visbyverket eller Värmbolverket.

Såsom underlag för ett ställningstagande vid valet mellan att bibehålla Visby- eller Värmbolverket göres i betänkandet en *kostnadsjämförelse* mellan dessa alternativ. Kostnaderna uppdelas därvid i engångskostnader och löpande kostnader.

Jämförelsen ger till resultat, att vid ett val mellan Visby- och Värmbolverken *engångskostnaderna* för statsverket bli ungefär lika stora, i båda fallen i runt tal mellan 1,5 och 2 miljoner kronor. Kostnaderna avse avskrivning av kapital- och räntefordringar och gälla sålunda icke nya utgifter. Beräkningen av engångskostnaderna grundas i huvudsak på följande förutsättningar.

En ekonomisk sanering av hampverken bör lämpligen ske så, att statens fordringar nedskrivs minst i den omfattning som erfordras för att verken, med anläggningarna bokförda till ett driftsmässigt motiverat värde, skola ha sitt andels- respektive aktiekapital i behåll. De båda anläggningarnas värden vid fortsatt drift äro enligt utredningens mening lika stora, med reservation dock för att Visby anmält ett behov av att investera ytterligare 100 000 kronor för att förbättra sin driftsekonomi. Utredningen anser det för sin del tveksamt, huruvida det angivna beloppet verkligen anslås för angivet ändamål, men räknar dock med detta belopp. Utredningen reserverar sig vidare för den möjligheten att de i företagens balansräkningar upptagna värdena å varulager och fordringar kunna vara för höga.

Värmbolsanläggningarnas driftsvärde upptages till 700 000 kronor. Visbyanläggningarnas driftsvärde i nuvarande skick anges till 600 000 kro-

Gotland än på fastlandet, vilket vid ett fröpris av 50 öre per kg ger en vinst för Visby på 50 000 kronor om året.

Såsom förut nämnts lämnar utredningen — ehuru med stor tvekan — sitt förord åt Visbyverket. I betänkandet redogöres för de skäl som tala för och emot respektive verk. Det betonas att Visby icke kan ges förord ur ren ekonomisk synpunkt. Å andra sidan anses den beräknade merkostnaden för Visby ligga inom felgränsen för kalkylerna, och det framhålles, att densamma under alla förhållanden är mycket liten i förhållande till den totala kostnaden för stödet. Andra synpunkter än de rent beredningsekonomiska böra därför enligt utredningens mening vara utslagsgivande. Beträffande dessa anföres i betänkandet.

Hampberedningsverkens tillkomst motiverades så gott som helt av försörjningsbehovet i samband med då rådande avspärning. Därför blir också beredskapsintresset en huvudsynpunkt då det gäller att taga ställning till beredningsverkens fortvaro.

Riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap har i sitt förut citerade yttrande som sin åsikt framhållit, att man — ehuru Gotland kan antagas ha ett särskilt utsatt läge om landet indrages i krig — bör helt bortse härifrån vid ett val mellan de båda beredningsverken. Detta med hänsyn till svårigheterna att ens tillnärmelsevis beräkna händelseförloppet och till att det gäller varor av så relativt liten krigsviktighet.

Om denna riksnämndens uppfattning godtages, bör man således ur beredskapssynpunkt helt taga sikte på avspärningsfallet. Vid avspärning av utlandsförbindelserna — utan att landet indrages i krig — torde icke någon annan skillnad föreligga mellan de båda verken än att man kan befara vissa inskränkningar i transportmöjligheterna från Gotland till följd av bränslebrist.

Vad härefter beträffar hampodlingens betydelse ur ren jordbrukssynpunkt, ligger denna helt i hampans egenskap att utrota ogräs på myrmarkerna och härigenom möjliggöra en mer differentierad växtodling på dessa marker. Arealen av lämpliga hampjordar är visserligen större på fastlandet än på Gotland, men hampjordarna på fastlandet äro långt mer utspridda än på Gotland. Fastlandsodlingarna äro uppdelade på drygt ett tiotal län, med tyngdpunkten i Örebro län och Östergötlands län, där omkring hälften av odlingsarealen är placerad. I intet fastlandslän överstiger hamparealen nämnvärt 300 hektar, medan den däremot på Gotland överstiger 900 hektar. Antalet hampodlare är även större på Gotland (omkring 300 år 1950) än på fastlandet (omkring 200). Hampodlingens betydelse blir därför ojämförligt större på Gotland än för motsvarande områden på fastlandet. Mot denna synpunkt bör dock ställas det förhållandet, att en stark koncentration av odlingen medför ökade risker för väderleksskador. Sådana skador äro ofta lokalt begränsade och kunna alltså, om fastlandsodlingen helt eller i huvudsak skulle upphöra, bli mer riskabla än hittills.

Men hampan har sin betydelse icke endast för jordbruket utan även därigenom att hampberedningen lämnar sysselsättning åt viss arbetskraft. Med hänsyn till nu rådande brist på arbetskraft inom industrien har denna synpunkt för närvarande generellt taget föga betydelse. Även härvidlag spela emellertid lokala förhållanden in. För Gotland är det av stort intresse att få fram industriella anläggningar på ön, varigenom befolkningens utkomstmöjligheter förbättras. Förut har nämnts att det är föga sannolikt att någon annan industri kan komma att ersätta hampberedningen i ifrågavarande loka-

ler. Om hampberedningen på Gotland nedlägges, får man alltså räkna med att detta innebär en viss minskning av de industriella sysselsättningsmöjligheterna på ön. För Värmbolsverkets del föreligger först och främst icke samma grad av sannolikhet för att anläggningarna bli outnyttjade om hampberedningen där nedlägges. Och vidare skulle en sådan eventualitet icke ha samma lokala betydelse som på Gotland, enär helt andra industriella sysselsättningsmöjligheter torde förefinnas i Katrineholmstrakten än på Gotland. Om alltså sysselsättningssynpunkten har en avgjort större betydelse på Gotland, får det dock i detta sammanhang ihågkommas, att det här gäller anläggningar med relativt liten arbetspersonal. Sålunda sysselsätter Visbyverket vanligen omkring ett hundratal årsarbetare. Vidare måste det framhållas, att ett bibehållande av Visbyverket förutsätter en tämligen långtgående rationalisering, varigenom antalet arbetstillfällen där i varje fall torde komma att minskas.

Ytterligare en omständighet spelar in vid valet mellan Visby och Värmbol, nämligen att ett nedläggande av Visbyverket sannolikt skulle medföra ett upphörande av hampodlingen på Gotland, medan ett nedläggande av Värmbol icke behöver få motsvarande följd för fastlandsodlingarna. Om exempelvis 1 500 ton hampalm beredes vid ett linberedningsverk på fastlandet, kunna omkring 300 hektar av de bästa hampodlingarna på fastlandet bibehållas.

Man torde vidare med hänsyn till hampodlingens särskilt stora betydelse för gotlandsodlarna kunna räkna med att de merkostnader för frakt, som drabbar Visby vid en jämförelse med Värmbol, skola kunna uppvägas av ett lägre halmpris utan att detta menligt inverkar på villigheten att odla hampa.

Av det som här anförts torde framgå att det ställer sig synnerligen svårt att i nuvarande läge avge ett bestämt förord åt ettdera av de båda hampberedningsverken. Utredningen anser sig endast med stor tvekan kunna giva sitt förord åt Visbyverket.

Utredningen framhåller härefter att man skulle få en bättre bild av företagens möjligheter till rationalisering och ett bättre underlag för att bedöma odlingsintresset inom respektive områden vid ett lägre statsstöd, om båda verken finge fortsätta sin drift under den tid som erfordras för att bereda 1951 års skörd. Under nuvarande utrikespolitiska och handelspolitiska förhållanden, kännetecknade av internationell oro, stigande priser, varuknapphet och importsvårigheter, finner utredningen det även mindre lämpligt att väsentligt minska våra självförsörjningsmöjligheter på området genom att nedlägga ett av hampberedningsverken.

Utredningen föreslår därför, att statsmakterna som en övergångsåtgärd skola stödja produktionen av hampa av 1951 års skörd både i Visby och Värmbol. Detta förutsätter, att hampindustrien är villig inköpa större mängder hampa av ifrågavarande års skörd än som innefattas i den förut omnämnda femåriga inköpsramen. 1951 års odling kommer huvudsakligen att baseras på skildkönad hampa. Om odlingsarealen beräknas till 1 000 hektar vid vardera verket och 1951 års hektarskörd till i genomsnitt 4 500 kilogram, erhålles vid 16 procent fiberutbyte en totalskörd av 1 440 ton fiber. Utredningen anser sig på grundval av de uttalanden, som gjorts från hampindustriens sida angående dess intresse av att hampproduktionen ej skall minskas i nuvarande läge, kunna räkna med att 1951 års skörd skall vinna avsättning även om båda beredningsverken bibehållas.

Utformningen av det statliga stödet åt lin- och hampodlingen.

I betänkandet framhålles, att de olika möjligheter att stödja en fortsatt svensk spånadsväxtodling, vilka närmast kunna diskuteras, äro kvantitativa importbegränsningar, tullskydd, inblandningstvång och direkt subventionering. Möjligheterna att begagna de tre förstnämnda anordningarna äro emellertid i viss mån kringskurna till följd av olika av Sverige gjorda internationella åtaganden.

Utredningen erinrar om att råvarorna, d. v. s. tåga och blånor av lin och hampa, för närvarande ej åtnjuta något tullskydd. Sverige har vid Annecy-förhandlingarna år 1949 förbundit sig att icke införa tull på lin. I fråga om hampa föreligger icke något dylikt medgivande. Genom sin anslutning till GATT-avtalet har Sverige förbundit sig att i princip avskaffa sådana kvantitativa importbegränsningar, som icke endast ha till syfte att skydda vår valuta.

I fråga om färdigvaror av lin och hampa — garn och vävnader — har Sverige vid GATT-förhandlingarna förbehållit sig friheten att begagna sig av tullskydd. Beträffande vissa vävnader har man därvid bundit sig vid nuvarande tullsats, dock med förbehåll om rätt att när som helst övergå till att tillämpa en värdetullsats av högst femton procent i stället för den nuvarande viktullen. Även beträffande garner har man bundit sig vid nuvarande tullsats, med förbehåll i viss utsträckning att kunna övergå till en värdetull av högst nio procent.

Utredningen framhåller att det nuvarande tullskyddet för färdigvaror av lin och hampa är mycket svagt. De viktullar, som sedan lång tid gällt å dessa varor, ha nämligen genom penningvärdets fall blivit av mycket ringa betydelse. Det är därför som Sverige förbehållit sig rätten att övergå till en värdetull, ungefärligen motsvarande viktullens storlek vid tiden närmast före det senaste världskrigets utbrott.

Varken lin och hampa eller färdigvaror därav äro för närvarande frilistade. Med tanke på den successiva utsträckning av frilistans omfattning, som sker i OEEC:s regi, räknar utredningen dock med att de kunna komma att uppföras på frilista inom en nära framtid.

Utredningen finner sålunda, att man för framtiden ej kan räkna med vare sig tullskydd eller kvantitativa importbegränsningar för råvaror av lin eller hampa samt att man i fråga om färdigvaror av lin eller hampa icke kan räkna med kvantitativa begränsningar av importen men väl med en viss förbättring av tullskyddet. Utredningen förordar från sina speciella utgångspunkter, att en dylik förbättring sker. Därigenom förhindrar man, att den utländska industrien i konkurrenshänseende profiterar av ett i förhållande till andra länder lågt tullskydd i Sverige och därmed minskar den svenska industriens möjligheter att betala ett skäligt pris för svenska råvaror. Detta är desto angelägnare som vår inhemska industri i förhållande till den utländska belastas med höga byggnads- och bränslekostnader, föranledda av det stränga klimatet, och höga socialkostnader. Däremot anser

utredningen kvantitativa importbegränsningar för färdigvaror av lin och hampa icke önskvärda. Det kan enligt utredningens mening på längre sikt endast vara förmånligt att de svenska lin- och hampspinnerierna få vidkännas konkurrens från utlandet.

I betänkandet framhålles slutligen, att det till följd av Sveriges anslutning till GATT-avtalet är uteslutet att införa inblandningstvång. För övrigt är det av praktiska och tekniska skäl i det närmaste omöjligt att tillämpa ett dylikt system. Av de olika möjligheterna att stödja den svenska spånadsväxtodlingen återstår då, förutom ett återupprättande av tullskyddet för färdigvaror, endast subventioneringen. Utredningen, som förutsätter att statsmakterna snarast komma att upptaga frågan om tullskyddet till behandling, räknar därför i fortsättningen endast med subventionering i den mån det gäller att med statligt bistånd vidmakthålla en inhemsk spånadsväxtodling.

I fråga om utformningen av det statliga stödet åt lino-odlingen erinrar utredningen om att de nuvarande odlingsbidragen utbetalas icke till odlarna utan till linberedningsverken och att bidragens storlek — inom ramen för maximeringen — bestämmas, förutom av försäljningspriset å fibern, av beredningsverkens kostnader. Utredningen framhåller att detta system medför vissa olägenheter och förordar att stödet i fortsättningen skall lämnas i form av ett pristillägg, beräknat per kilogram framställd fiber. Härigenom skulle rationaliseringssträvandena inom verken och framställningen av kvalitetslin uppmuntras. I betänkandet anföres härom bland annat följande.

Den nuvarande utformningen av statsstödet innebär att beredningsverken under de gångna åren kunnat göra anskaffningar och nedlägga kostnader på experimentverksamhet i vissheten om att dessa utgifter inom ramen för odlingsbidragens maximum skulle komma att täckas av statsmedel. Detta förhållande kan under en uppbyggnadstid vara försvarligt, enär det måste vara lämpligt att beredningsverken under en sådan period i viss utsträckning förfoga över medel för nyanskaffningar och experiment. Behovet av experimentverksamhet har särskilt under de första åren varit stort med hänsyn till den så gott som fullständiga bristen på erfarenhet inom landet av maskinell linberedning i industriell skala. Men denna stödform medför samtidigt på längre sikt den olägenheten att den icke innebär någon stimulans till att hålla nere kostnaderna. — För framtiden bör enligt utredningens åsikt stödet konstrueras så, att det uppmuntrar till sparsamhet och rationalisering. Därjämte bör det utformas så att det befrämjar produktion av kvalitetslin. Så länge marknadsförhållandena äro sådana, att framställningen av kvalitetslin mer än väl täcker de därmed förenade högre framställningskostnaderna bör framställningen av kvalitetslin särskilt uppmuntras. Härigenom vinnas fördelar både för staten och för linberedningsverken. Det bör även ihågkommas, att avsättningsmöjligheterna för svenskt lin nu i viss mån äro begränsade just på grund av vissa kvalitetsbrister hos linet.

Att utforma stödet på sådant sätt att det icke har några negativa verkningar är icke lätt. Emellertid vinner man enligt utredningens mening en betydande förbättring om man lämnar det löpande statsstödet i form av ett pristillägg, beräknat per kilogram framställd fiber. Härigenom nås åtskilliga fördelar. Beredningsverkens anspråk på statsstöd blir icke längre större ju

sämre deras ekonomiska resultat varit, utan blir ställt i relation till produktionens omfattning och kvalitet. Beredningsverken få då ett större direkt intresse av att gallra bland odlarna och att uppmuntra de bästa odlarna. Betalning av halmen efter utbyte måste i sådant fall genomföras över lag, varmed följer att även odlarna bli starkare inställda på kvalitetsleveranser.

I fråga om avvägningen av stödet anföres, att de olika verken icke ha samma behov av statsstöd, då de såväl i råvaruavseende som i tekniskt avseende arbeta under olika förutsättningar. Den hittillsvarande erfarenheten ger vid handen, att de båda sydligaste linberedningsverken, de i Laholm och i Växjö, ha de bästa ekonomiska förutsättningarna. Laholmsverkets driftsekonomi har hittills varit bättre än Växjöverkets, men en viss utjämning torde här vara att förutse i den mån Växjöverket utvidgar sina odlingar i Skåne samt sedan anläggningarna nu nedskrivits så att verkets ränte- och avskrivningskostnader blivit lägre än förut. Dessa båda verk producera även tillsammans huvuddelen av den fibermängd, för vilken linneindustrien kan bereda avsättning. Det allmänna stödet åt linodlingen kan därför enligt utredningens åsikt lämpligen avvägas så, att båda dessa företag få möjlighet att fortsätta sin verksamhet. Härvid bör bland annat särskilt beaktas, att Växjö har att arbeta med högre fraktkostnader än Laholm. Där- est något beredningsverk i Mellansverige — närmast torde Gimo komma i fråga — anser sig kunna fortsätta sin drift med ett statsstöd, beräknat efter de sydsvenska beredningsverkens behov, och såvitt avsättningsutrymme kommer att finnas även för Gimos produktion, bör samma stöd tillkomma detta verk.

Utredningen framhåller att det pristillägg, som skall utgå för linfiber, icke kan till sin storlek fastställas en gång för alla. Det pris som linneindustrien betalar för linfibern, får förutsättas bli beroende av växlingar i utlandspriserna på sådan fiber. Redan på grund härav uppkomma växlingar i linberedningsverkens intäkter. Även förändringar i beredningsverkens kostnader kunna inträffa. Genom nya eller ändrade beredningsmetoder kunna tillverkningskostnaderna sjunka, och lönekostnadsändringar kunna inträda oberoende av förändringar i beredningsförfarandet.

Utredningen anför härom ytterligare.

På grund av såväl budgettekniska hänsyn som med tanke på att övriga jordbrukspriser regleras årligen förutsätter utredningen, att statsmakterna i början av varje kalenderår komma att taga ställning till storleken av det stöd, som skall utgå till årets linodling och den härpå grundade fiberproduktionen nästföljande år. Härvid bör i första hand fastställas den produktionsvolym, räknad i fiber, som stödet skall avse. Därefter beräknas pristilläggets storlek per kilogram fiber. Därest linneindustrien vore villig att binda sina inköpspriser för två år i förväg, skulle ej prisförändringar för linfibern behöva medföra ändring av det statliga pristillägget. Linneindustriens representanter ha emellertid inför utredningen förklarat att fluktuationerna i de internationella priserna på lin äro så snabba, att det icke är möjligt för industrien att binda sina priser för längre tidsperioder än tre månader i taget. Vid sådant förhållande måste även pristilläggen anpassas

i samma takt. Man kan visserligen tänka sig en efterhandsreglering för helår, men beredningsverkens likviditet är icke sådan, att de kunna möta ett långvarigt prisfall. Å andra sidan bör — bortsett från sådan ändring som kan föränledas av att produktionsvolymen visar sig överstiga den avsedda eller en avsevärd förändring i beredningskostnaderna fram till tiden för skördens upparbetande — icke någon annan faktor än just växlingarna i linfibers pris föränleda justeringar i pristilläggets storlek. Dessa justeringar kunna innebära såväl höjning som sänkning av det preliminärt beslutade pristillägget. Anslaget till pristillägg för linfiber torde därför lämpligen böra vara ett reservationsanslag; vid höjning av fiberpriset och därmed följande sänkning av pristillägget uppstår ett överskott på anslaget, vilket icke bör tagas i anspråk vid beräkning av ett följande års anslagsbehov utan inestå för att man därmed skall kunna möta det underskott, som kan uppstå vid en oberoende sänkning av fiberpriset med ty åtföljande behov att höja pristillägget. För tillämpningen av en sådan anordning talar även den omständigheten att den faktiska produktionsvolymen kan komma att avvika från den förutsatta, bl. a. till följd av att odlingsbetingelserna växla år från år. Om produktionsnivån ett år på grund av ogynnsamma betingelser blir lägre än som beräknats, minskas det totala pristilläggsbeloppet i motsvarande mån. Detta innebär, att odlarna och beredningsverken själva få bära risken för dålig skörd. Det synes då också rimligt, att den besparing på anslaget, som uppkommer under ett sådant år får tagas i anspråk för utbetalande av pristillägg ett kommande år, då produktionsvolymen på grund av gynnsamma skördeförhållanden eller annan orsak överstiger den volym som förutsatts vid anslagsbeviljandet. Därest under ett år fiberprissänkningen eller produktionsvolymen skulle bli så stor, att medelsbehovet för pristillägg icke kan mötas av årets anslag och eventuell reservation, torde man få räkna med en tillfällig sänkning av beredningsverkens utbyte av produktionen, eller om så anses nödvändigt, en i efterhand gjord begäran till statsmakterna om tilläggsanslag.

Jordbruksnämnden bör då det gäller att reducera pristillägget på grund av för stor produktion ha frihet att företaga en dylik nedjustering på sådant sätt, att beredningsverk som mer än andra överskridit sin andel i den förutsatta produktionen får i främsta rummet vidkännas en beskärning av pristillägget.

Såsom förut nämnts bör även en avsevärd förändring i beredningskostnaderna under tiden från det preliminära beslutet om pristilläggets storlek fram till tidpunkten för skördens upparbetande kunna föränleda justeringar i pristilläggets storlek. Utredningen har därvid främst åsyftat förändringar i lönekostnaderna till följd av ändrade avtalslöner. Lönekostnaden utgör en så avsevärd del av de totala beredningskostnaderna, att exempelvis en avsevärd höjning därav måste kunna kompenseras genom höjt pristillägg.

Pristillägget bör endast utgå för spinnbart material, d. v. s. för all rötad eller grönberedd tåga, för rötade blånor av lägst klass III och för grönberedda blånor av lägst klass II.

Pristilläggen böra vara olika för å ena sidan tåga och å andra sidan blånor. Det vore enligt utredningens mening önskvärt att en kvalitetsproduktion uppmuntras genom att pristilläggen differentieras ytterligare så att de högre kvaliteterna få ett något större pristillägg än de lägre. Frågan om räntabiliteten av svensk linfiberproduktion och frågan om avsättningsutrymmet för svenskt lin äro nämligen i hög grad beroende just av kvaliteten på de svenska produkterna. Med hänsyn till differentieringens olika verkningar för beredningsverken synes det emellertid icke lämpligt att på

en gång genomföra en dylik differentiering, utan det torde få ankomma på jordbruksnämnden att, efter hand som tillräcklig erfarenhet vunnits, söka genomföra en sådan differentiering.

Beträffande sättet för bestämmande av stödets storlek och anslagsbehovet anföres i betänkandet.

Det är viktigt att stödet åt linodlingen bestämmes i god tid före odlings-säsongens början, så att beredningsverken skola kunna organisera årets odling och få teckning av odlingsarealer till stånd.

Proceduren vid fastställandet av det allmänna stödet åt linodlingen torde enligt utredningens åsikt lämpligen böra utformas på följande sätt.

1) Omkring årsskiftet föras överläggningar mellan jordbruksnämnden, Riksförbundet Lin och hampa och eventuellt representanter för linneindustrien om linodlingen under det nya året, och beräknas därvid det stödbehov, som årets odling väntas kräva. Härvid tages hänsyn till samtliga inverkande omständigheter, i den mån de kunna beräknas vid ifrågavarande tidpunkt.

Fyra huvudfaktorer äro i detta sammanhang att beakta, nämligen:

- a) det pris, som befinnes böra betalas för halmen,
- b) berednings- jämte försäljningskostnaderna per kg rötad halm, vilka två faktorer bestämma verkens sammanlagda kostnader,
- c) normalt fiberutbyte av halmen, och
- d) de priser, verken kunna beräkna att (utan pristillägg) erhålla vid försäljning av fiber utav det kommandet årets skörd.

Ur verkens sammanlagda kostnader per kg halm samt det normala fiberutbytet erhålles det pris å fibern, som verken behöva erhålla för att bli i stånd att betala det avsedda odlarepriset. Det erforderliga pristillägget per kg fiber framkommer då såsom skillnaden mellan de två nu angivna fiberpriserna och utgör den huvudsakliga utgångspunkten för anslagsbehovets beräkning.

Vid bedömning av odlarepriset för linhalmen torde man få utgå från normalskörd och beräkna ett pris för en viss halmkvalitet, vilken erfarenhetsmässigt ger ett visst utbyte av tåga och blånor. Detta halmpris lägges till grund för beredningsverkens kostnadskalkyler men har icke karaktären av garantipris i förhållande till odlarna. Från statens sida skall sålunda icke uppställas krav på att det kalkylerade priset verkligen erlægges till odlarna, vilket ej heller är erforderligt, med hänsyn till att odlarna äro ägare till beredningsverken. Ej heller bör hinder finnas för att beredningsverk, som lyckas uppnå ett fördelaktigt resultat, betala ett högre odlarepris än beräknat. Såväl fiberutbytet som halmskördarna kunna förete stora växlingar från år till år och sålunda väsentligt avvika från vad som beräknats vid stödets fixerande, något som påverkar beredningsverkens såväl inkomster som kostnader. De måste därför ha frihet att beträffande betalningen anpassa sig med hänsyn till sådana växlingar. I bestämmelserna om linberedningsverkens lån från hemslöjdsålanefonden har emellertid angivits, att låntagaren måste förbinda sig att under återbetalningstiden icke erlægga högre pris för inköpt linhalm än som fastställts i den ordning, Kungl. Maj:t bestämmer. Denna bestämmelse bör upphävas.

Då halmpriset beräknas, bör självfallet hänsyn tagas till lönsamheten av annan odling och till vilka linarealer som eftersträvas. Halmpriset skall alltså beräknas så, att man kan påräkna villighet hos odlarna att teckna avsedda linarealer.

Beredningskostnaderna beräknas med utgångspunkt från rådande förhållanden och tendenser.

I fråga om försäljningspriserna för fiber av det kommande årets skörd har man till utgångspunkt den prisöverenskommelse, som samtidigt bör träffas med linspinnerierna angående det gångna årets skörd. Med hänsyn till den långa tid, som förflyter fram till dess att årets skörd blivit beredd, måste man givetvis beakta bl. a. de utvecklingstendenser, som utomlands råda för priserna på lin, och den osäkerhet, som alltid måste råda vid en framtidsbedömning.

Enligt det här föreslagna systemet kommer staten sålunda att garantera, att beredningsverken erhålla täckning för de kalkylerade självkostnaderna, under förutsättning att produktionsvolymen icke blir större och det genomsnittliga försäljningspriset för fiber icke lägre än som antagits vid anslagsberäkningen. Om dessa förutsättningar icke hålla och anslaget på grund härav icke förslår att täcka de kalkylerade självkostnaderna måste man, som förut nämnts, räkna med en tillfällig minskning av beredningsverkens utbyte av produktionen, såvida bristen icke kan täckas genom besparingar på tidigare anslag. En tillfällig minskning av utbytet kommer också att ske i sådana fall, då de verkliga självkostnaderna överstiga de kalkylerade. En avsevärd höjning av beredningskostnaderna bör dock såsom förut nämnts kunna kompenseras genom höjning av pristillägget i den mån medel härtill finnas.

2) Det stödbelopp, som framkommer enligt här angivna beräkningar, begäres av jordbruksnämnden såsom anslag (reservations-) till stödjande av linodlingen under den kommande säsongen. Sedan sådant anslag beviljats och ställts till jordbruksnämndens förfogande för det kommande budgetåret, bör jordbruksnämnden äga rätt att å conto göra utbetalningar från anslaget till RLH, som torde få under jordbruksnämndens överinseende fördela pristilläggsbeloppen på de skilda beredningsverken.

3) Samtidigt med att överläggningar föras mellan jordbruksnämnden och odlareorganisationen samt eventuellt även linneindustrien om stödet för det kommande årets linodling föras överläggningar mellan jordbruksnämnden och RLH samt representanter för linneindustrien om de priser, som linneindustrien skall erlægga för fiber av det gångna årets skörd.

Utredningen framhåller att detta förfaringssätt innebär en tidsförskjutning i förhållande till det hittillsvarande så att stödet åt såväl 1950 som 1951 års odling kommer att belasta 1951/52 års budget.

Pristillägget och anslagsbehovet för det särskilda stödet åt linodlingen i Norrland föreslår utredningen skola beräknas på motsvarande sätt som angivits för det allmänna stödet. Utredningen ifrågasätter om icke medel till det särskilda stödet med hänsyn till dettas speciella karaktär böra utgå ur det s. k. Norrlandsanslaget. Detta anslag bör i så fall förstärkas i motsvarande mån.

Utredningen förordar att, därest stöd åt linodlingen skall lämnas även i fortsättningen, amorteringstiden för kvarstående linberedningslån skall förlängas exempelvis så att de belopp, som utestå oguldna per den 1 juli 1951, skola amorteras under en tid av högst fem år från nämnda dag.

Utredningen erinrar i detta sammanhang om att utredningen förut föreslagit en partiell avskrivning av de till Mellanselsverket lämnade linberedningslånen, alternativt en förvandling av motsvarande del av lånet till ett ränte- och amorteringsfritt lån.

Utredningen har gjort vissa beräkningar rörande de kostnader, som skulle föranledas av ett enligt dess förslag utformat stöd åt linodlingen. Utredningen har därvid utgått ifrån de pris-, kostnads- och utbytesförhållanden som rådde i september 1950. Därjämte har utredningen räknat med en tio-procentig stegring av arbetslönerna. Med dessa utgångspunkter har utredningen uppskattat stödbehovet för Växjö till 78 öre per kilogram fiber av stödberättigat slag. För Laholm blir samma siffra 22 öre. Vid en pristillläggsberättigad produktion av 1 500 ton fiber och ett pristilllägg av 25 öre per kilogram skulle årskostnaderna uppgå till 375 000 kronor. Vid pristilllägg av 50 öre respektive 75 öre skulle kostnaderna bli 750 000 respektive 1 125 000 kronor.

Norrlandsverkens merbehov av stöd beräknas till drygt 59 öre per kilogram. Om produktionen av stödberättigad fiber vid Norrlandsverken uppskattas till sammanlagt 450 ton skulle kostnaderna för det särskilda norrlandsstödet uppgå till cirka 265 000 kronor.

Stödet åt hampodlingen föreslås skola utformas på samma sätt som stödet åt linodlingen, d. v. s. i form av ett pristilllägg å fibern. Pristillägget avses dock i detta fall skola utgå för hela fiberproduktionen. Frågan om en differentiering av tilläggen för olika kvaliteter bör enligt betänkandet få prövas av jordbruksnämnden.

I motsats till vad som föreslagits beträffande pristillägget å linfiber anser utredningen vidare, att beträffande pristillägget å hampfiber ett maximibelopp bör fastställas, vilket ej skall få överskridas. Utredningen förordar sålunda att pristillägget icke skall få överstiga 50 öre per kilogram försåld fiber.

Enligt beräkningar rörande kostnaderna för stödet, som gjorts i betänkandet, skulle — frånsett ränte- och avskrivningskostnader — en brist å cirka 28,4 öre per kg framställd fiber uppstå. Därvid har räknats med ett medelpris av 1 krona 50 öre per kg. Under förutsättning att statens fordran hos verken nedskrivs på sätt i det följande kommer att anges beräknas ränte- och avskrivningskostnaderna uppgå till 18,75 öre per kg framställd fiber. Bristen skulle då öka till 47,15 öre per kg. Riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap har uppskattat hampodlingens beredskapsvärde till 25 å 30 öre per kg fiber. Med hänsyn till bland annat hampodlingens betydelse för odlingsmöjligheterna på vissa myrjordar anser utredningen det fullt motiverat att välja odlingsalternativet.

Under nu angivna förutsättningar beräknas stödkostnaden för 1951 års skörd, vilken uppskattas till 1 300 ton, bli omkring 613 000 kronor. Därest endast ett beredningsverk bibehålles och årsproduktionen blir 1 000 ton blir stödkostnaden omkring 471 000 kronor. I senare fallet har förutsatts att omkring 200 ton skola beredas vid ett linberedningsverk till kostnader som icke överstiga kostnaderna vid ett hampberedningsverk.

Utredningen understryker att priserna utomlands äro stigande och att det därför kan bli möjligt att få ut ett bättre pris för fibern än det som

beräknats i utredningens kalkyler. I så fall skulle behovet av statsstöd minska i motsvarande mån.

Vissa åtgärder måste enligt betänkandet vidtagas, därest båda hampberedningsverken skola fortsätta under år 1951.

Såsom redan antytts föreslår utredningen för Visbys del att statens fordran skall nedskrivnas med 1 096 000 kronor. Härigenom tillföres verket icke något nytt kapital. Det framhålls emellertid att verkets likviditet kommer att förbättras, därest utredningens förslag till omläggning av det löpande stödet genomföres. Vidare föreslås, att Visbyföretaget skall ombildas till en odlareförening och att man genom odlarnas insatser skall sörja för ett tillräckligt driftkapital. Härom anföres i betänkandet.

Av aktierna i Visbyföretaget äga slakteriföreningen, mejeriförbundet och centralföreningen på Gotland 1 000 aktier, Gotlands hampodlare, intresseförening u. p. a. 200 aktier och en privat ägare återstående 300 aktier.

Avsikten med bildandet av intresseföreningen har varit, att odlarna skulle vara medlemmar däri och att föreningen skulle tillföras medel för inköp av aktier i bolaget genom att en viss del av bolagets likvider till odlarna innehölls och överfördes på intresseföreningen. Av olika orsaker har detta syfte hittills endast till ringa del blivit förverkligat, i det att föreningen blivit ägare till aktier å 20 000 kronor i bolaget.

Man bör enligt utredningens mening icke räkna med statens medverkan till en sanering av företagets ekonomi under annan förutsättning än att företaget överföres till en ekonomisk förening med hampodlarna som medlemmar. Det torde ur alla synpunkter vara angeläget, att odlarna få ett direkt ekonomiskt intresse i beredningsverket. Den nu befintliga intresseföreningen kan enligt utredningens mening fungera för detta ändamål, därest dess stadgar erhålla en lämplig utformning i fråga om föreningens syfte, förutsättningarna för medlemskapet och medlemmarnas skyldigheter. Förutom odlarna böra de nuvarande aktieägarna ingå i föreningen. Aktieägarna böra ingå som passiva eller stödjande medlemmar och med kapital, motsvarande nominella värdet av deras aktieinnehav. Villighet härtill från aktieägarnas sida anser utredningen böra vara ett villkor för att staten skall kunna gå med på en rekonstruktion, varigenom aktiekapitalet bevaras.

Utredningen har inhämtat, att av bolagets i balansräkningen per den 30 juni 1950 upptagna fordringar en väsentlig del gällt AB Spunn, samt att dessa i huvudsak reglerats vid årsskiftet 1950/51. Emellertid bör enligt utredningens mening den ekonomiska sammankopplingen mellan AB Hampberedning och AB Spunn ytterligare avvecklas i vissa avseenden.

Sålunda förhyr Spunn av Hampberedning en av Hampberedning under 1948 inköpt fastighet, den s. k. Kopparsviks kvarn. Enär det torde ha ett särskilt värde för Spunn att äga denna fastighet, förutsätter utredningen att Spunn bör få övertaga densamma till en köpeskilling, motsvarande Hampberednings kostnad för fastigheten, eller omkring 45 400 kronor. Den årliga hyran utgör nu 4 500 kronor.

Vidare har Hampberedning i sin bokföring uppfört såsom lån att amorteras med 3 procent och förräntas med 4 procent årligen diverse belopp, utgörande kostnader för Spunn, såsom löner, in-teckningskostnader, anläggning-kostnader för kulvert, transformator och kabel m. m. till ett sammanlagt nettobelopp av omkring 62 200 kronor. En reglering av dessa mellanhavanden bör enligt utredningens mening föregå en eventuell nedskrivning av statens fordran hos AB Hampberedning.

• Som ett allmänt villkor för att staten skall kunna gå med på en nedskrivning av sin fordran i Visbyföretaget för att möjliggöra en fortsatt verksamhet där synes böra gälla, att myndigheterna få godkänna uppläggningen av föreningens verksamhet och organisation.

Gången vid ombildningen av Visbyföretaget synes böra vara den, att sedan intresseföreningen erhållit ändrad konstruktion och de i avseende å AB Hampberedning ställda villkoren fyllts, nedskrivs statens fordran i den formen att ackord medgives, varefter föreningen övertager bolagets tillgångar och skulder och bolaget likviderar.

I fråga om Värmbol räknar utredningen med att statens fordringar behöva nedskrivs med omkring 430 000 kronor för att verket skall kunna bokföra sina anläggningar till 700 000 kronor och därigenom i detta avseende komma i paritet med Visbyverket. Därest båda verken skola bibehållas i drift under en övergångstid förordas, att statens fordran hos Värmbol skall nedskrivs med 430 000 kronor eller det belopp, som med hänsyn till företagets ställning vid tiden för nedskrivningen erfordras för att det angivna syftet skall ernås. I betänkandet framhålles i anslutning härtill, att företagets eget kapital per den 30 juni 1950 till större delen gått förlorat och att därför stort behov av en förstärkning av företagets ekonomi föreligger. Avskrivningen föreslås skola betecknas som ett ackordsmedgivande. Därest en större del av statens fordran skulle kunna tänkas bli täckt vid en framtida likvidation förordas alternativt, att motsvarande del av statens utestående fordran i stället skall förvandlas till ett ränte- och amorteringsfritt lån.

För att företaget skall få större kreditmöjligheter förordas vidare att ett företag tillhörigt bostadsområde å omkring 13 hektar, vilket ingår i den fastighet, som är in-tecknad till säkerhet för statens lånefordran, skall avstyckas och friskrivs från in-teckningsansvaret.

I likhet med vad som föreslagits beträffande linberedningslånen förordas i betänkandet att amorteringstiden för hampberedningslånen skall förlängas i samband med en omläggning av statsstödet, förslagsvis med fem år räknat från och med den 1 juli 1951.

IV. Yttrandena.

Den framtida spånadsväxtodlingens omfattning och lokalisering.

Utredningens synpunkter rörande den framtida lin- och hampodlingens omfattning tillstyrkas eller lämnas utan erinran av *det stora flertalet remissinstanser*. En begränsning av den inhemska lin- och hampproduktionen utöver vad utredningen avsett förordas dock av *statskontoret*. Detta ämbetsverk anser att förutom Kristinehamnsverket ytterligare minst ett linberedningsverk samt ett av de båda hampberedningsverken böra nedläggas omedelbart. I motsats till utredningen anser statskontoret vidare att i stället för Värmbol Visbyverket i första hand bör läg-

gas ned. Efter att ha erinrat om att riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap funnit statligt stöd böra utgå allenast under förutsättning att stödkostnaderna icke överskrida odlingens beredskapsvärde samt anmärkt att det av nämnden angivna beredskapsvärdet måste höjas på grund av räntestegringen anför statskontoret bland annat följande.

Statskontoret kan i huvudsak dela den av riksnämnden uttalade uppfattningen, även om ämbetsverket icke finner stödkostnaderna böra under alla förhållanden anpassas direkt efter odlingens beredskapsvärde. Hänsyn torde nämligen böra tagas jämväl till kapitalförluster vid beredningsverkens nedläggande samt igångkörningskostnader vid förnyad drift. Även vid ett beaktande av berörda faktorer förefaller dock utredningens förslag innebära ett statligt stöd i alltför stor omfattning. De uppgifter, som lämnats av utredningen, giva nämligen vid handen, att under normala prisförhållanden en relativt avsevärd prisdifferens föreligger mellan svensk och utländsk vara i vad gäller lin och hampa. Ett pristillägg för den inhemska varan, beräknat på skillnaden mellan importpriset och de svenska produktionskostnaderna, måste därför normalt bli av icke obetydlig storlek, och synes — om produktionen gives en omfattning motsvarande avsättningsmöjligheterna inom landet — komma att uppgå till minst $2\frac{1}{2}$ gånger lagringskostnaderna. Mot bakgrunden härav hör det enligt statskontorets mening allvarligt övertvägas att begränsa den inhemska lin- och hampproduktionen i större utsträckning än som synes ha avsetts av utredningen. Huvudvikten ur beredskapssynpunkt synes icke så mycket ligga vid att upprätthålla en produktion, som helt svarar mot de normala avsättningsmöjligheterna inom landet. Genom statligt stöd bör man å andra sidan sörja för att ett par beredningsverk kunna bestå och utgöra stommen vid eventuella behov av utökad verksamhet.

Å andra sidan uttalar *Riksförbundet Landsbygdens folk*, att samtliga beredningsverk böra ha möjligheter att fortsätta sin verksamhet under den närmaste femårsperioden såvida icke speciella förhållanden visa, att driften vid något verk bör upphöra av andra orsaker än rationaliseringstekniska. Förbundet motiverar denna uppfattning med att odlingen och beredningen ännu icke helt lämnat experimentstadiet.

Jämväl i fråga om lokaliseringsen av odlingen ansluta sig remissinstanserna i stort sett till utredningens ståndpunkt. *Lantbruksstyrelsen*, *lantbruksakademien* och *Sveriges utsädesförening* framhålla dock önskvärdheten av att de linodlingar i Närke, som ha gynnsamma odlingsbetingelser, sedan Kristinehamnsverket nedlagts skola beredas tillfälle att leverera sin skörd till Gimo och på det sättet få möjlighet att fortsätta. Såsom kommer att framgå av den följande redogörelsen för vad remissyttrandena innehålla angående utformningen av det statliga stödet förorda vidare *kommerskollegium*, *lantbruksstyrelsen*, *Sveriges utsädesförening* och *Uppsala läns hushållningssällskap*, att Gimo skall erhålla ett särskilt stödillägg med hänsyn till att verket är ett enturbinsverk. *Hushållningssällskapet* och *Uppsala—Stockholms läns linodlareförening* anföra sociala skäl för att bibehålla Gimoverket.

Vidare uttala några remissinstanser, att den föreslagna övergångstiden av

två år, under vilken bägge norrlandsverken skola erhålla stöd, bör förlängas. Sålunda framhåller *kommerskollegium* — under hänvisning till att verken kunna komma att behöva göra investeringar på längre sikt för att förbättra odlings- och beredningstekniken — att tiden helst bör vara fem år och i vart fall minst tre år.

Riksförbundet lin och hampa anför i samma fråga.

Redan i början av år 1953 skall enligt utredningens förslag bestämmas vilket norrländskt verk som skall nedläggas. Enligt förbundets mening är det synnerligen otillfredsställande, att norrlandsverken skola arbeta under så osäkra förhållanden. Odlarna kunna under sådana omständigheter icke förutsättas komma att ägna önskvärt intresse åt ifrågavarande specialodlingar eller lägga ned kostnader på att frambringa en bättre halm. Ännu mera ogynnsamt kommer osäkerheten att verka inom beredningsverken. Att under dylika förhållanden upplåna och investera nytt kapital till förbättringar i ett beredningsverk, som står inför utsikten att nedläggas efter ett eller två år, torde icke kunna påräknas. Den del av verkets personal, som kan erhålla säkrare anställningsförhållanden på annat håll, kommer med all säkerhet att lämna sina befattningar, om ett dylikt beslut skulle fattas. Riksförbundet anser det därför synnerligen angeläget att de beslut, som nu fattas om fortsatt stöd, skola även för de norrländska verken avse en längre period än den föreslagna. Deras produktion torde bli erforderlig under åtminstone tre år framåt, även om Gimoverket beredes möjlighet att fortsätta sin drift.

Liknande synpunkter framföras av *Gävleborgs* och *Västernorrlands läns hushållningssällskap*.

Småbruksutredningen understryker särskilt vikten av att man tillvaratager de möjligheter till differentiering av produktionen inom det norrländska jordbruket, som linodlingen innebär. Den anför.

Under småbruksutredningens arbete har tydligt framkommit, att en ökad differentiering av de mindre jordbrukens produktion i allmänhet leder till en bättre arbetsinkomst för dessa jordbruks innehavare. Produktionsdifferentieringen vid dessa brukningsenheter är störst i landets södra delar och minst i Norrland, där jordbruksproduktionen karakteriseras av ensidig vallodling med mjölkproduktion. Småbruksutredningen har sökt finna vägar för en ökad differentiering av jordbruksproduktionen särskilt i Norrland i avsikt att söka åstadkomma ett växelbruk med kortare omloppstid än vad som nu i allmänhet är för handen. Ur småbruksutredningens synpunkt är det sålunda angeläget, att man så långt det är möjligt söker bibehålla den norrländska linodlingen. Linodlingens värde för jordbrukarna i dessa trakter av landet skulle än mera ha framträtt, om 1949 års lin- och hamputredning sökt utreda vilken förbättring av arbetsinkomsten, som kunde ha åstadkommits genom införande av lin i växtföljden vid ett jordbruk med eljest övervägande vallodling. De arealer linet upptager äro visserligen små men beröra ändock ett ganska stort antal odlare, som genom linodling kunna tillförsäkras en bättre totalinkomst. Visserligen kan skörden av linet, som är den mest arbetskrävande detaljen i odlingen, ske med maskin, men vid kvalitetsbetalning av linhalmen kan det under vissa förhållanden löna sig med handryckning, om arbetskraft finnes tillgänglig, och under sådana omständigheter kan spånadslinodlingen ej obetydligt förbättra årsinkomsten från en liten åkerareal jämfört med stråsäd eller vallgröda.

Den omständigheten att spånadslinodling med större fördel kan bedrivas söderut om man endast tager hänsyn till skördestorlek och avkastning i kronor per hektar bör sålunda enligt småbruksutredningens uppfattning icke vara närmast väglödande vid bedömande av linodlingens lokalisering. De flesta produktionsdetaljerna vid det svenska jordbruket ge, om de kalkyleras var för sig, det resultatet, att produktionen med största fördel sker i landets södra delar.

Småbruksutredningen vill framhålla, att den under sitt arbete har funnit det vara väsentligt lättare att finna utvägar till inkomstförbättringar vid det mindre jordbruket i landets södra delar än i dess norra.

Däremot betonar riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap att den beträffande den tvååriga övergångstiden — i likhet med utredningen — förutsätter, att den under denna tid ifrågasatta större omfattningen av fiberproduktionen är betingad av att utvidgningen anses erforderlig för att tillgodose spinneriernas behov av råvara under nuvarande läge på världsmarknaden.

Den övergångstid, under vilken både Visby- och Värmbolverken skola få fortsätta, anse, bland andra, *kommerskollegium*, *lantbruksakademien* och *Riksförbundet Lin och hampa* vara för kort. *Förstnämnda ämbetsverk* anför härom.

Då enligt utredningens uttalande ett bibehållande av Visbyverket förutsätter en tämligen långtgående rationalisering, och denna rationalisering icke torde kunna påbörjas förrän senare under innevarande år, finner kollegium det icke troligt att beredningsresultatet av 1951 års odling skall hinna utgöra ett tillräckligt underlag för ett förnyat bedömande verken emellan. Enligt kollegii åsikt erfordras härför flera år, även med hänsyn till att de klimatiska förhållandena kunna vara olika på fastlandet och Gotland under olika år. Ur ekonomisk synpunkt torde det heller knappast vara försvarbart att investeringar skola göras med sikte i första hand endast på ett år framåt. Kollegium anser därför erforderligt, att om ett ställningstagande till en fortsatt drift vid det ena eller andra verket icke nu skulle låta sig göra, båda verken få tillfälle att under en längre tidsperiod, minst tre år, fortsätta sin verksamhet.

Riksförbundet Lin och hampa anför beträffande samma fråga.

Förbundet vill icke bestrida, att ovisshet råder rörande möjligheterna att avsätta hampfiber från två beredningsverk under en längre tid framåt. Det nuvarande läget ute i världen och den stora efterfrågan på hampfiber ge dock anledning hysa en bestämd tro på att sådana avsättningsmöjligheter skola föreligga för åtminstone två å tre års ytterligare odling. Vidare får bemärkas, att ett fortsättande av driften vid Visbyverket kräver vissa nya investeringar och omändringar, varmed utredningen också räknat. Då det inte kan vara rimligt, att kostnader för dylika investeringar nedläggas i och för utnyttjande endast ett år, måste ifrågavarande investeringars utförande i praktiken förutsätta, att detta verk redan nu får trygghet om stöd för en flerårig fortsatt verksamhet. Förbundet vill på grund härav förorda, att beslut nu fattas om stöd åt båda hampberedningsverken för en tid av tre år framåt.

Genom att tiden för stödet på här föreslaget sätt utsträcker även i nu berörda fall, skulle odling och beredning kunna ordnas mera planmässigt samt bättre förutsättningar erhållas för genomförande och utnyttjande av erforderliga rationaliseringsåtgärder. Man skulle då också hinna förvärva erfa-

renhet om den samkönade hampans betydelse i syfte att minska kostnaderna för hamphalmen, enär tillräckliga mängder utsäde för fullständig övergång till odling av denna hampsort kommer att finnas från och med år 1952. Vidare skulle nya användningsområden för hampfiber kunna prövas och avsättningsmöjligheterna för hampfiber inom landet bättre kunna överblickas.

Lantbruksstyrelsen och *kommerskollegium* understryka, att de icke tagit ställning till frågan om vilket hampperedningsverk som skall nedläggas. *Statens jordbruksnämnd* finner det icke nödvändigt att nu ge förord åt någotdera verket.

Skaraborgs, *Örebro* och *Västmanlands läns hushållningssällskap* förorda, att *Värmbolverket* skall bibehållas framför *Visbyverket*. *Östergötlands läns hushållningssällskap* förklarar sig icke kunna dela utredningens åsikt att *Visbyverket* bör ha företräde.

Textilrådet understryker att ett hampperedningsverk, eventuellt till någon del förstärkt med ett linberedningsverk, kan producera den kvantitet hampa, som kan avsättas inom landet. I nuvarande läge anser rådet det dock böra anstå med åtgärder att nedlägga det ena av hampperedningsverken. Rådet ger emellertid i och för sig förord åt *Värmbol* framför *Visby*. Rådet anför sålunda bland annat.

Då hampa är en fiber, som kan ersättas med hårdfiber, indisk hampa, jute, lin och papper, vill rådet för sin del särskilt påpeka, huru svårbedömbart den avsättningsmöjliga kvantiteten är. Prisändringar av betydligt mindre våldsamhet än de, som inträffat på senaste tiden, kunna rubba jämvikten, varigenom såväl en betydligt större som en betydligt mindre kvantitet än den nu beräknade skulle kunna avsättas. Sålunda råder för närvarande ett för den svenska hampan förhållandevis gynnsamt prisläge, varigenom avsättningsmöjligheterna kunna anses vara betydligt större. Rådet anser därför, att så länge denna prisrelation råder, d. v. s. att hårdfiber, papper och jute hålla sig högt i pris, böra åtgärderna att nedlägga det ena av hampperedningsverken anstå.

Vad beträffar valet av det beredningsverk, som skulle nedläggas, så anser rådet att *Värmbols* hampa ur olika synpunkter är *Visbys* överlägsen. *Värmbols* belägenhet på fastlandet ger för övrigt betydligt bättre möjligheter till personlig kontakt, underlättar transporter och kan på så sätt ge såväl bättre varor som bättre service. Intill dess att det med full säkerhet har kunnat bevisas, att *Visbys* hampa i kvalitetshänseende är överlägsen *Värmbols*, vill rådet för sin del uttala sig för ett bibehållande av beredningsverket i *Värmbol*.

Utformningen och avvägningen av det statliga stödet m. m.

Utredningens slutsats, att ett statligt stöd åt den svenska spånadsväxtodlingen förutom genom en förbättring av tullskyddet å färdigvaror endast kan åvägabringas genom subventionering, biträdades av remissinstanserna. Förslaget att den hittillsvarande viktullen skall ersättas med en värdetull förordas uttryckligen av *lantbruksstyrelsen*, *statens jordbruksnämnd*, *Riksförbundet Landsbygdens folk* och *Textilrådet*.

Jordbruksnämnden understryker sålunda önskvärdheten av en övergång till värdetull och framhåller, att möjligheterna att träffa prisöverenskom-

melser för avsättningen av fiber, som framställes inom landet, säkerligen skulle underlättas genom en dylik övergång.

Riksförbundet Landsbygdens folk ifrågasätter om man icke genom vissa tullhöjningar på färdigvara samt genom bestämmelser i handelsavtal kan få ett sådant skydd för linet, att behovet av direkta subventioner till linodlingen minskas. Förbundet uttalar vidare att det bör prövas, om ej handeln med spunnet lin och linvaror kan rationaliseras.

Textilrådet anför att de svenska linberedningsverkens möjligheter att sälja sina produkter i hög grad äro beroende på de svenska linspinneriernas avsättningsmöjligheter. Importen av linnevaror har under de senaste åren ej varit helt fri på grund av hänsyn till den svenska linodlingen. När mera normala förhållanden åter inträda kommer den svenska linneindustrien att utsättas för mycket hård konkurrens. Lönerna och övriga framställningskostnader äro i Sverige avsevärt högre än i övriga länder, där någon nämnvärd tillverkning av linnevaror förekommer. Samtidigt äro våra tullar på hithörande varor alldeles otillräckliga och endast en bråkdel av vad som tillämpas i dessa länder. Om den svenska linneindustrien och därmed den svenska linodlingen skall kunna bestå i nämnvärd omfattning är det därför nödvändigt att en övergång från viktullar till värdetullar sker snarast möjligt och att tullnivån samtidigt justeras. I annat fall blir ett stöd åt den svenska linodlingen utöver det föreslagna nödvändigt.

Handels- och industrikommissionen förklarar att den ansluter sig till utredningens uppfattning, att kvantitativa begränsningar, tullskydd och inblandningstvång icke böra begagnas för att lämna det stöd åt spånadsväxtodlingen, som kan behövas.

Sveriges grossistförbund understryker vikten av att endast subventionering anlitas, i den mån någon form av stöd åt odlingen av lin och hampa beslutas. Förbundet anser det icke riktigt att, som nu sker, linnevävnader göras till föremål för restriktivare importkontroll än övriga textilvaror. En dylik form av stöd åt linodlingen finner förbundet av principiella skäl och med hänsyn till Sveriges internationella åtaganden icke försvarbar.

Utredningens förslag rörande utformningen av stödet åt lin- och hampodlingen biträdes i allmänhet i remissyttrandena.

Gävleborgs läns hushållningssällskap uttalar dock, att ett stöd, som enbart utgår i form av ett pristillägg per kilogram fiber, helt säkert ej kommer att stimulera till odling av lin i någon nämnvärd omfattning. Även *Hälsinglands linodlareförening* förklarar, att den hittillsvarande stödformen med arealbidrag är lämpligare än ett stöd per kilogram fiber. Föreningen framhåller att en stor del av fibern vissa år kan bli av icke bidragsberättigad kvalitet. Detta skulle gå ut över odlarna. Risk för minskat intresse för linodlingen kan därigenom uppkomma.

Några remissinstanser, bland dem *kommerskollegium*, *lantbruksakademien*, *Sveriges utsädesförening* och *Uppsala läns hushållningssällskap* förorda att det allmänna stödet åt linodlingen skall differentieras så, att ett särskilt stödillägg utgår till de s. k. enturbinsverken. Detta förslag berör särskilt Gimo.

Kommerskollegium anför sålunda härom bland annat följande.

Kommerskollegium anser sig i viss mån kunna instämma i utredningens uppfattning att den tidigare uppläggnings av arealbidraget ej alltid varit till fördel. Å andra sidan får ej bortses från att beredningsverken — med hänsyn till det mycket begränsade rörelsekapital, som i regel stått till deras förfogande — för att kunna genomföra rationaliseringar, syftande till förbättringar i beredningstekniken, måst göra investeringar på längre sikt. De krav, som ställts och alltjämt torde komma att ställas på fiberkvaliteten, ha även medfört, att på odlingsverksamhetens område en omfattande försöksverksamhet måst pågå, något som antagligen icke skulle bli möjligt att genomföra i fortsättningen, om i beredningsverkens kalkyler utrymme icke finnes för erforderliga rationaliserings- och försökskostnader.

I fråga om storleken av det allmänna stödet har utredningen icke angivit någon sådan utan endast gjort vissa jämförelser mellan verken i Laholm och Växjö. Kollegium utgår dock från att det allmänna stödet avser ett s. k. Växjö-stöd. Hänsyn synes i så fall icke ha tagits till att driftskostnaderna av naturliga skäl bli större vid ett enturbinsverk än ett tvåurbinsverk, ehuru utredningen väl antytt att tvåurbinsverken ha lägre kostnader än enturbinsverken. Kollegium finner det därför naturligt att vid det allmänna stödets utformning skillnad göres mellan de s. k. två- och enturbinsverken och att därvid ett stöd tillägg för enturbinsverken bör beräknas förslagsvis efter Hybos behov. Detta har enligt verkets egen prognos uppgivits till ca 6,5 öre men av utredningen reducerats till ca 5 öre per kilogram repad halm.

Visserligen har utredningen ansett Hyboverket böra betraktas som ett norrlandsverk och därigenom bli berättigat till samma stöd som föreslagits för Mellansel, nämligen 8 öre per kilogram repad halm utöver det allmänna stödet. För Hybos vidkommande torde dock enligt kollegii åsikt knappast sådana speciella norrlandsförhållanden föreligga som för Mellansels del. Utredningen framhåller också, att Hybo framställer en fiberprodukt, som är överlägsen samtliga övriga linverks i kvalitet och har tillgång till goda odlingsbetingelser och god råvara ävensom lämplig odlingsareal. I fråga om Mellansel uttalar utredningen däremot, att de speciellt norrländska synpunkterna i fråga om förbättrad vallodling och behov av ökade kontantinkomster göra sig gällande med större styrka i Mellansels odlingsområde än i Hybos.

Enligt utredningens beräkningar skulle vid ett Växjöstöd = 0 Hybo behöva ett stöd av 4,7 öre per kilogram repad halm och Mellansel 7,6 öre. Kollegium får därför föreslå att enturbinsstödet sättes 5 öre högre per kilogram repad halm än det allmänna tvåurbinsstödet. Det s. k. norrlandsstödet skulle då komma att utgöra minst 3 öre per kilogram repad halm.

Lantbruksakademien uttalar bland annat.

Akademien vill understryka enturbinsverkens ekonomiska handikap jämfört med flerturbinsverkens. Då många fasta kostnader äro lika höga för enturbinsverken som för flerturbinsverken, måste de senare naturligtvis kunna drivas mer ekonomiskt. Enturbinsverken ha valt olika vägar att söka inhämta sitt handikap; Hyboverket sålunda genom segt fasthållande vid toppkvalitetsproduktion, Gimoverket åter genom att så långt möjligt förbilliga sin tillverkning av blånprodukter och finna nya avsättningsfält för dessa — alltså den motsatta vägen. Båda vägarna synas ha varit de enda framkomliga, om man utgår från respektive verks odlingsförutsättningar. Om enturbinsverken skola kunna fortsätta sin verksamhet, torde de emellertid böra tillförsäkras ett något högre bidrag än det, som kommer att erfordras för de större verken. I betänkandet har föreslagits ett särskilt norrlandsstöd att till en början för två år utgå till beredningsverken i Hybo och

Mellansel, på grund av att dessa verk ha högre odlings- och beredningskostnader än verken i de sydligare delarna av landet. Att framställningskostnaderna vid de båda norrlandsverken ställa sig högre sammanhänger dock till stor del med att dessa verk endast äro försedda med vardera ett beredningsaggregat. Då även Gimoverket är utrustat med endast ett sådant aggregat, synes det rimligt, att även detta verk får komma i åtnjutande av ett mindre särskilt stöd härför. Enligt akademiens mening synes därför stödet böra differentieras så, att ett allmänt stöd, beräknat efter de större verkens behov, utgår till samtliga verk, ett mindre särskilt stöd till de tre enturbinsverken och slutligen ett s. k. norrlandsanslag till verken i Norrland.

Riksförbundet Lin och hampa anför — efter att ha framfört i stort sett samma synpunkter som kommerskollegium och lantbruksakademien i fråga om stöd åt enturbinsverken — att frågan huruvida Gimo skall erhålla ett extra stöd bör bedömas med hänsyn till den betydelse det för närvarande kan anses ha ur försörjningssynpunkt att undvika en starkare minskning av odlingen och beredningen än den som blir följd av att Kristinehamnsverket nedlägges. Riksförbundet förklarar, att det ej finner anledning att yttra sig härom.

Uppsala—Stockholms läns linodlareförening anför, att driften vid Gimo kan fortsätta om enturbinsverken under fem år garanteras ett särskilt pristilllägg å 5 öre per kg repad halm. Föreningen framför sociala skäl för att verket skall fortsätta. Sålunda förklaras att verket sysselsätter omkring 85 personer och att 300 å 400 personer ha sin försörjning genom verket. Genom en driftsnedläggelse skulle samhället, vilket en gång tidigare hemsökts av en liknande händelse, drabbas av svåra ekonomiska och sociala problem.

Statskontoret finner icke bärande skäl ha anförts för att ett särskilt norrlandsstöd skall utgå. *Statens jordbruksnämnd* framhåller att norrlandsstödet principiellt icke kan motiveras ur beredskapssynpunkt, eftersom en lagring av importerad vara i detta fall ställer sig mindre kostsam samt det i vart fall måste bli billigare med en motsvarande ökning av odlingen i södra Sverige. Då det extra stödet till norrlandsverken närmast förestavas av sociala skäl, böra enligt nämndens mening medel härtill lämpligen upptagas under en särskild anslagstitel.

I övrigt framföras i remissyttrandena icke några erinringar mot ett särskilt stöd åt den norrländska linodlingen. Tvärtom understrykes i *ett par yttranden* behovet av ett dylikt stöd. *Riksförbundet Lin och hampa* anför härom i huvudsak följande.

Det föreslagna extra stödet till de norrländska linberedningsverken beaktar endast skillnaden i verkens egna kostnader. Denna skillnad beror huvudsakligen på att de norrländska verken äro enturbinsverk samt ha särskilda bränslekostnader och högre råvarukostnader än de sydsvenska verken. Däremot har icke tagits hänsyn till att linodlingen i och för sig kan behöva ett högre stöd i Norrland än i de södra delarna av landet. Förbundet hyser den uppfattningen, att man på grund av sämre odlingsbetingelser samt därav följande lägre skördar och fiberutbyte bör räkna med att även själva odlingen där behöver ett sådant extra stöd, om nödig odling skall kunna uppehållas. Jämväl får beaktas, att en allmän kostnadsökning, sådan som nu inträffat, medför en större kostnadsökning per kg halm vid

de norrländska verken än vid de sydsvenska. Det extra stödet till norrlandsverken bör därför icke fastläsas vid 8 öre per kg halm utan kunna anpassas efter vad utvecklingen och erfarenheten visar erforderligt.

Beträffande sättet för bestämmande av stödets storlek framföra några remissinstanser erinringar. Dessa gälla huvudsakligen tidpunkten för stödets bestämmande samt sättet för medelsberäkningen.

Riksförbundet Landsbygdens folk samt Riksförbundet Lin och hampa uttala sålunda, att stödbehovet bör bestämmas vid en tidpunkt, som ligger närmare tiden för försäljningen av fibern än vad utredningen föreslagit. Det förstnämnda förbundet anför på denna punkt.

Förbundet anser det riktigt, att stödets storlek bör bestämmas år från år under den närmaste femårsperioden, beroende på den utveckling av pris- och löneläget som sker inom detta verksamhetsområde. Därvid blir det också nödvändigt att tillse, att odlarna få en sådan betalning för halmen att den motsvarar det nettopris de skulle kunna erhålla vid odling av vårvete. I stort sett äro kraven på odlingsmark och odlingskultur på jorden jämbördiga mellan vårvete och lin. De överläggningar om det statliga stödet och dess storlek för kommande år, som utredningen förutsatt skola äga rum vid årsskiftet, kunna då ej gärna slutföras i annan mån än beträffande halmpriset och detta under förutsättning att man är fullt på det klara med spannmålspriserna, speciellt vårvetepriset. Med hänsyn till att produkten blir salubar först cirka två år efter denna överläggning och det under denna tid kan inträffa betydelsefulla konjunkturförändringar är det nödvändigt, att det definitiva stödet fastställs väsentligt senare.

Riksförbundet Lin och hampa anför.

Enligt utredningens förslag skall i början av respektive år fastställas icke blott riktpreis per kg spånadsväxthalm utan även det pris per kg fiber som erfordras för att täcka beredningsverkens produktionskostnader vid beredning av samma års halmskörd, dock med möjlighet till i betänkandet närmare angivna jämkningar. Därjämte skall anslag för ändamålet beviljas av ifrågavarande års riksdag. Då fibern kan börja saluföras först nära ett helt år senare anser förbundet det icke möjligt att före sådd och skörd med någon större sannolikhet kunna beräkna anslagsbehovet. Förbundet förutsätter, att riktpriset för halmen avväges så, att beredningsverken få möjlighet att kontraktera erforderliga spånadsväxtarealer. Om skörderesultatet under året och eventuella kostnadsökningar för verken under de kommande två åren (odlingsåret och försäljningsåret) kunna vid den tidpunkt som utredningen föreslagit dock givetvis inga säkra prognoser uppgöras. Därtill kommer att fiberpriserna sannolikt komma att i görligaste mån rättas efter världsmarknadspriset. Då detta normalt är underkastat betydande variationer såväl från år till år som även säsongvariationer under varje år, synes det mycket svårt att beräkna anslagsbehovet minst ett år och för viss del av fiberproduktionen närmare två år, innan försäljningen sker. Enligt förbundets mening bör ett på förhand beviljat anslag därför tilltagas så, att statsmedel finnas tillgängliga för täckande av inträffade kostnadsökningar för verken eller minskade inkomster på grund av prissänkning på fibern. Detta är särskilt av behovet påkallat vid beviljandet av anslag för budgetåret 1951/52, enär ingen reservation från tidigare år kan påräknas. Man måste beakta, att här ifrågavarande företag icke disponera eget kapital i nämnvärd omfattning utan äro nödsakade att skaffa kompensation för alla icke förutsedda kostnadsstegringar eller inkomstminskningar genom minskning av od-

larelikviden. Då spånadsväxtodlingen endast omfattar en ringa del av landets åkerareal och därför närmast måste betraktas som en specialodling, kan odlareintresset lätt försvinna, därest det ekonomiska utbytet av spånadsväxtodlingen blir lägre än utbytet av andra växtslag inom samma odlingsområdet. Därvid måste också beaktas, att spånadsväxtodlingen är betydligt mera arbetskrävande än odlingen av flertalet andra växtslag. Förbundet anser därför, att bättre trygghet skulle vinnas, om tidpunkten för beräkning av anslagsbehovet kunde framflyttas till december månad respektive år. Då kunna beredningsverken genom provberedningar ha hunnit bilda sig en ungefärlig uppfattning om fiberutbyte och fiberkvalitet på samma års skörd och dessutom äro eventuella förskjutningar i kostnaderna under odlingsåret samt vid försäljningsårets början gällande världsmarknadspriser på fiber kända.

För att medel skola vara tillgängliga till utbetalande av pristillägg från försäljningsårets början, bör riksdagen under odlingsåret ha beviljat ett anslag beräknat efter exempelvis närmast föregående års stödbehov. Med hänsyn till nyss nämnd svårighet att beräkna anslagsbehovet vill förbundet föreslå, att ifrågavarande anslag under första året efter stödformens omläggning beviljas i form av förslagsanslag för att sedan beviljas såsom reservationsanslag.

Textilrådet framhåller att växlingarna i linpriserna på den internationella marknaden äro mycket stora och att linspinnerierna på grund därav i regel icke kunna avtala om priser på lin för en längre tidsperiod än ett kvartal i sänder. *Textilrådet* understryker därför kraftigt utredningens uttalande att det preliminärt bestämda stödet skall kunna justeras i förhållande till de priser, som slutligen erhållas på fibrerna.

Statens jordbruksnämnd anför beträffande tidpunkten för stödets bestämmande.

Enligt jordbruksnämndens uppfattning torde det, åtminstone under nuvarande labila förhållanden, bli svårt att i ett så tidigt skede som det utredningen föreslagit framlägga en hållbar kalkyl över stödbehovet. Det kunde därför i och för sig vara lämpligt om det definitiva avgörandet angående stödets storlek ägde rum först sedan skörden bärgats, då man bättre kunde bedöma såväl skördeavkastning och kvalitet som avsättningspriser för fiber. Detta behövde icke hindra att man redan före sådden träffade preliminära uppgörelser med beredningsverken angående riktpolis för halmen, baserat bland annat på aktuella priser för andra grödor. Utredningens förslag innebär att odlarna, som ju själva äga beredningsverken, måste inlåta sig på en viss spekulation och ikläda sig vissa risker. Detta kan göra odlarna ovilliga att binda sig för en odling av önskad omfattning.

Ett fastställande av stödet först sedan skörden bärgats skulle emellertid medföra, att medel för ändamålet måste anvisas i form av förslagsanslag, vilket möter vissa betänkligheter och för övrigt står i strid med den praxis, som tillämpas beträffande jordbruksstödet i övrigt. Med hänsyn härtill och då utredningen förutsatt att justering av stödet i undantagsfall skulle kunna ske genom tilläggsanslag, vill jordbruksnämnden emellertid icke motsätta sig utredningens förslag i denna del.

Lantbruksstyrelsen uttalar att utredningens förslag rörande förfaringsättet vid prisstödet avvägning förefaller rätt omständligt men att styrelsen i avsaknad av ett enklare alternativ likväl förordar detsamma.

Statskontoret förklarar att grunderna för beräkandet av det föreslagna pristillägget synas komplicerade men att ämbetsverket i princip icke finner anledning till erinran mot det föreslagna sättet för bestämmandet av statens stöd.

Mot utredningens förslag om utsträckning av amorteringstiden för beredningsverkens lån från hemslöjdslånefonden framställa remissinstanserna i stort sett icke några erinringar. En ytterligare förlängning förordas dock av *Riksförbundet Lin och hampa*, som i detta sammanhang framför vissa synpunkter på finansieringen av beredningsverkens rörelsemedel. Härom anföres i förbundets yttrande.

De statliga lånen ha endast avsett att tillgodose verken med anläggningsskapital. Såsom rörelsekapital ha företagen haft att tillgå ett i regel obetydligt insatskapital, vilket varit helt otillräckligt för nämnda ändamål. Behovet av rörelsekapital bestämmes huvudsakligen av lagren av halm, förnödenheter samt hel- och halvfabrikat. Möjlighet att erhålla krediter mot säkerhet i dessa tillgångar har emellertid förelegat i mycket begränsad omfattning. Företagen ha icke haft möjlighet att uppsamla vinstmedel. Den huvudsakliga finansieringen har därför nödvändigt måst ske dels genom att likviderna till odlarna för halmen uppskjutits till dess att linet till större eller mindre del blivit berett, dels genom lån, vanligen med personlig borgen av styrelseledamöterna. Uppenbarligen är detta sätt för finansiering av verksamheten icke tillfredsställande.

En väg, som borde underlätta anskaffning av nödiga krediter till rörelsekapital, vore att företagen, i den mån statslånen blivit amorterade, finge disponera över sålunda frigjorda in-teckningssäkerheter för upplåning av medel hos kreditinstitut. Denna väg har emellertid i allmänhet varit stängd genom att staten behåller in-teckningarna i anläggningarna till dess att lånen blivit till fullo amorterade. Anskaffningen av driftskrediter försvåras därigenom i hög grad.

En ändring av gällande regler är önskvärd även för det fall, då ett företag helt amorterat sina statslån men har behov av ett nytt statslån på grund av att ny eller kompletterande anläggning behöver uppföras. I sådant fall har företaget redan utnyttjat befintliga bottenin-teckningar som säkerhet för lån hos annan kreditgivare. Företaget bör då beredas möjlighet att erhålla statslån utan att bottenin-teckning i fastigheten lämnas såsom säkerhet.

När verken beträffande avskrivningar å sina anläggningar kommit ned till den nivå, där skattefria avskrivningar tillåtas endast i långsam takt, ha verken icke möjlighet att fortsätta den snabba amorteringen av statslånen på annat sätt än genom att återstående lån på en gång helt överflyttas till annan kreditgivare i samband med att in-teckningarna frigöras. I det enda fall, där statslånet helt amorterats, har det också skett på detta sätt.

Föreningarnas svårigheter att anskaffa rörelsekapital utgöra vidare förklaring till att flertalet av beredningsverken icke heller kunnat amortera statslånen i den takt varmed anläggningarna avskrivits i verkens bokföring. Lånen ha helt enkelt behövts såsom rörelsekapital.

De olägenheter, som här påpekats, behöva enligt förbundets mening avlägsnas. I yttrandena från olika beredningsföretag ha också framförts olika önskemål i detta hänseende. På grund av dessa frågors relativt komplicerade karaktär och då lösningen i mycket är avhängig av principer, som staten finner sig kunna acceptera, vill förbundet här icke framlägga konkreta

förslag utan vill hemställa, att dessa frågor göras till föremål för snabb utredning, vilket synes kunna ske genom 1949 års lin- och hamputredning. Dock vill förbundet här angiva några väsentliga önskemål.

I första rummet är det önskvärt, att amorteringstiden för de statliga lånen förlänges, så att den icke blir kortare än för andra statslån av liknande typ. Detta bör då gälla för såväl kvarstående del av äldre lån som för nya. Därest en sådan längre amorteringstid fixeras, bör det bli möjligt för verken att, under förutsättning av att möjligheter beredas för driftens fortsatta uppehållande, anskaffa nödigt kapital i form av insatser och vinstmedel, så att lånen kunna slutligt amorteras. En sådan förlängning av amorteringsperioden, som nu sagts, synes också utgöra en nödvändig följd utav den omläggning av grunderna för stödets bestämmande, som föreslagits av utredningen. I de kostnader, som skulle täckas genom fiberpriserna, inrymmas nämligen icke avskrivningar, som äro större än normala sådana eller som i och för sig kunna möjliggöra en minskning av lånebehovet.

Ett villkor för att företagen skola kunna förskaffa sig tillräckligt eget kapital genom att odlarna tillskjuta insatser synes dock vara, att förlust av dessa insatser ej behöver riskeras till följd av att det statliga stödet plötsligt upphör och verken därför måste nedläggas, innan anläggningarna hunnit avskrivas i tillräcklig grad eller verksamheten eljest möjliggjort nödig konsolidering. Eventuell förlust av insatser i företag, som nu enligt utredningens uppfattning böra nedläggas, utgör i det hänseendet farliga exempel, som kunna få menliga följder för kapitalanskaffningen i de kvarstående företagen. Trygghet i nu berörda hänseende synes kunna erhållas genom ett beslut, att staten för det fall att stödet generellt eller till vissa verk upphör före utgången av en 15-årsperiod, nedskriver sin kvarstående lånefordran till vad som vid likvidering av företagen kan utfås, sedan medlemmarnas insatser blivit återbetalda. En sådan åtgärd skulle också i hög grad underlätta för företagen att redan från början erhålla rörelsekrediter, då åtgärden även skulle bereda större trygghet för kreditgivare till beredningsverken. Kreditriskerna för dessa skulle i stort sett föreligga först vid nämnda periods utgång, och kreditgivare skulle få anledning medverka till att företagen till dess bleve nöjaktigt konsoliderade.

I inkomna yttranden har vidare framförts tanken, att lån skulle kunna lämnas ur hemslöjdslånefonden även för direkt användning som rörelsekapital hos beredningsverken. Även om erinringar ur olika synpunkter kunna framställas häremot, synes frågan dock böra upptagas till prövning.

Beträffande frågan om avskrivning av statens fordringar hos beredningsverken avstyrker *statskontoret* att sådan avskrivning skall ske för beredningsverk, som skola fortsätta sin verksamhet. Enligt ämbetsverkets mening bör i dylika fall lättnad i verkens ekonomiska ställning åstadkommas genom att dels amorteringstiden för statslånen förlänges på sätt utredningen förordat, dels genom att viss del av låneskulden till statsverket förvandlas till ett amorteringsfritt lån. Ämbetsverket framhåller i sistnämnda hänseende att skulderna, i den mån de motsvaras av reall tillgångar, ha ett realvärde, som är betydligt lägre nu än då lånen erhöles. Vidare anser *statskontoret* att räntefrihet icke bör ifrågakomma utan att subventionen till beredningsverken bör utgå allenast i form av pristillägg. Ämbetsverket förklarar sig ej heller kunna förorda, att statsverket belastas med kostnader för att tillgodose aktieägarna i A/B Hampberedning. *Statskontoret* påtalar

i detta sammanhang såsom anmärkningsvärt, att bolaget, som icke vare sig amorterat eller förräntat sin låneskuld till statsverket, likväl ansett sig kunna uppträda som långgivare till ett annat aktiebolag på Gotland.

Frågan om avstyckning av viss del av Värmbolverkets fastighet samt friskrivning av denna del från ansvar för statslånen bör enligt statskontorets mening icke avgöras förrän i samband med slutligt ställningstagande till spörsmålet om verket skall bibehållas eller nedläggas. Ämbetsverket framhåller, att ett bifall till förslaget på denna punkt medför en avsevärd försämring av säkerheten för statslånen.

Kommerskollegium uttalar, att åtminstone för närvarande tillräckliga skäl knappast föreligga för en avskrivning av viss del av de till Mellansel utlämnade statslånen. Beträffande en eventuell nedskrivning av statens fordran hos Visby- och Värmbolverken ifrågasätter ämbetsverket om icke nedskrivningen bör göras lika för de båda verken för att dessas inbördes konkurrensförhållande därigenom bättre skall komma till uttryck.

Lantbruksstyrelsen förklarar att — under förutsättning att penningvärdet bedömes såsom relativt stabilt — en nedskrivning av statslånen till Mellansel i form av ett ackordsmedgivande synes vara att föredraga framför att en del av låneskulden förvandlas till ett ränte- och amorteringsfritt lån.

Statens jordbruksnämnd föreslår att, oaktat att Visbyverkets skuld till hemslöjdslånefonden enligt utredningens förslag skall nedskrivas, verket skall få möjlighet att ur fonden erhålla det lån som erfordras för den i betänkandet omnämnda utbyggnaden. Nämnden upplyser att kostnaden för utbyggnaden numera uppskattas till närmare 200 000 kronor. I denna summa har inräknats förlusten under den tid verket måste stå stilla till följd av ombyggnaden.

En speciell fråga, nämligen finansieringen av viss undersöknings- och försöksverksamhet, behandlas av *lantbruksakademien* och *Sveriges utsädesförening*. De understryka betydelsen av att linlaboratoriet i Svalöv i fortsättningen medelst statsstöd får möjlighet att fortsätta sitt arbete efter hittillsvarande riktlinjer. De framhålla att linlaboratoriets uppgifter komma att på viktiga punkter bli väsentligt utökade, om statsmakterna följa utredningens förslag. Detta gäller särskilt kontrollen av att den framställda lin- och hampfibern hänföres till de definierade standardklasserna vid verkens sortering och leveranser. Denna kontroll bör förläggas till linlaboratoriet, som hittills har fått påtaga sig uttagandet och undersökningen av standardprover. Vidare erinra akademien och utsädesföreningen om att en odlingsförsöksverksamhet det senaste decenniet bedrivits av statens jordbruksförsök i samarbete med linlaboratoriet i Svalöv, och att Riksförbundet Lin och hampa, främst under senare år, lämnat ganska stora bidrag till densamma. De anföra att denna försöksverksamhet icke får anses avslutad utan löper parallellt med den planerade odlingsarealförskjutningen mot söder och mot norr. Nya odlingsproblem ha uppkommit både hos linnet och hampan, vilka nödvändigöra fortsatta försök.

V. Utredningens skrivelse angående ytterligare förlängning av amorteringstiden för lin- och hampberedningslån, m. m.

I sin förenämnda skrivelse den 19 mars 1951 föreslår utredningen, med ändring på denna punkt av sitt i betänkandet framlagda förslag, att amorteringstiden för de lin- och hampberedningslån, vilka utestå oguldna den 1 juli 1951, skall förlängas till högst tio år från nämnda dag samt att amorteringstiden för lån, som lämnas från och med samma dag, skall bestämmas till högst tio år. Utredningens nya ställningstagande har föranletts av att Riksförbundet Lin och hampa till utredningen framställt önskemål om en längre amorteringstid än den som föreslagits i betänkandet samt om åtgärder för att avhjälpa beredningsföretagens brist på rörelsemedel. Här- om anför utredningen bland annat följande.

Då utredningen i sitt betänkande föreslog, att lånebelopp, som voro oguldna den 1 juli 1951, skulle amorteras under en tid av högst fem år från nämnda dag, räknade den med att det fortsatta löpande statsstödet åt odlingen och beredningen av lin och hampa i första hand skulle gälla för odlingsåren 1951—1955. Möjligheterna för beredningsföretagen att verkställa amorteringar bli i första hand beroende av deras förmåga att anskaffa eget kapital i form av insatser eller vinstmedel, i andra hand av deras förmåga att erhålla annan kredit. Utredningen är medveten om att med hänsyn till de osäkra förutsättningarna för driften och till de enskilda beredningsföretagens ekonomiska ställning för de flesta av dem är mycket svårt att erhålla annan kredit än sådan som baseras på borgen av styrelsemedlemmarna. Denna svårighet ökas genom bankernas på statligt initiativ skärpta kreditpolitik. Vad härefter gäller möjligheten att fondera vinstmedel eller åvägabringa insatskapital genom att innehålla odlarelikvider kan det nämnas, att prisstödet icke är avsett att beräknas på sådant sätt, att dylika överskott kunna påräknas i någon större omfattning.

Då beredningsföretagen så gott som över lag lida av kapitalbrist har utredningen funnit det rimligt att, med ändring av sitt tidigare ställningstagande, föreslå att amorteringstiden för de lånebelopp, som utestå oguldna den 1 juli 1951, förlänges till högst 10 år från nämnda dag, samt att amorteringstiden för lån, som lämnas från och med nämnda dag, bestämes till högst 10 år.

Från odlareorganisationens sida har även framhållits, att beredningsföretagens svårigheter i fråga om rörelsekapital borde underlättas. Hittills har man i allmänhet icke kunnat utbetala odlarelikviderna för ett visst års odling förrän tidigast i mars påföljande år, då propositionen om stöd åt odlingen avgivits. Sedan man genom propositionen fått kännedom om storleken av det tilltänkta arealbidraget, ha beredningsföretagens styrelseledamöter ansett sig kunna personligen borgen för banklån till företagen, varigenom en utbetalning av odlarelikviderna möjliggjorts. Det har ansetts nödvändigt att utbetala odlarelikviderna senast i mars månad året efter odlingsåret för att betalning skall vara verkställd innan kontrakt skall tecknas för det nya årets odling.

Utredningen finner det uppenbart, dels att de sena likviderna till odlarna varit ägnade att motverka intresset för odlingen av lin och hampa, dels att det hittills i stor utsträckning praktiserade systemet för kapitalanskaffning genom personlig borgen från styrelseledamöternas sida måste anses vara

otillfredsställande. Förut har nämnts att beredningsföretagens möjligheter att genom avdrag på odlarelikviderna skapa egna kapitalresurser få anses vara små, därest icke i statsstödet avsiktligt inkalkyleras en marginal för sådant ändamål. Utredningen vill emellertid även framhålla, att en viss lättnad i finansieringssvårigheterna torde bli följden, därest utredningens förslag till stöd åt odlingen realiserats. Enligt detta skall i 1951/52 års budget upptagas anslag för stöd åt både 1950 års och 1951 års odling av lin och hampa, varjämte jordbruksnämnden skall äga rätt att göra à-contoutbetalningar av anslaget för stöd åt 1951 års odling. Detta innebär att beredningsföretagen böra kunna påräkna att à conto erhålla till sig utbetalat en väsentlig del av statsbidraget åt 1951 års odling så snart skörden är bärgad och levererad. Härigenom möjliggöres i motsvarande mån en utbetalning av odlarelikviderna redan på hösten under odlingsåret.

I skrivelsen behandlas vidare dels fråga om säkerheten för ett lån från hemslöjdslånefonden, vilket Hallands läns linodlareförening ämnar söka för att utvidga sina anläggningar i Laholm, dels fråga om beviljande av ett hampberedningslån för planerade rationaliseringsarbeten vid beredningsverket i Visby. I förstnämnda hänseende föreslår utredningen att linodlareföreningen skall erhålla lån utan att behöva lämna botteninteckning såsom säkerhet. Såsom motivering härför anföres i skrivelsen.

Linodlareföreningen har för uppförande av sitt beredningsverk erhållit och till fullo återbetalat linberedningslån med tillhoppa omkring 1 100 000 kronor. Återbetalningen av linberedningslånen har skett före förfallotiden och delvis möjliggjorts genom att föreningen upptagit ett banklån mot säkerhet av botteninteckning i sin fastighet. Lånet är nu på omkring 260 000 kronor. Föreningen önskar med hjälp av lån ur hemslöjdslånefonden utvidga sina anläggningar för en kostnad av omkring en miljon kronor. Enligt gällande bestämmelser skall föreningen som säkerhet lämna inteckning med bästa rätt i sin fastighet. Detta innebär att föreningen måste lösa den botteninteckning, som nu utgör säkerhet för dess banklån, en åtgärd som föreningen uppger sig svårigen kunna finansiera. För att icke en utvidgning av föreningens verksamhet skall behöva allvarligt försvåras eller omintetgöras genom att föreningen i förtid återbetalat erhållet statslån, vill utredningen förorda, att Kungl. Maj:t på ansökan av föreningen lämnar denna erforderlig dispens från bestämmelsen att botteninteckning skall läggas som säkerhet för linberedningslån. Utredningen vill i detta sammanhang erinra om att föreningen hittills framställt linfiber av god kvalitet till den genomsnittligt lägsta kostnaden av samtliga landets linberedningsföretag, och att en utvidgning av dess verksamhet därför är ägnad att leda till en minskning av behovet av statsstöd åt linodlingen.

Vad slutligen angår frågan om lån till hampberedningsverket i Visby erinrar utredningen om att den i betänkandet konstaterat att A/B Hampberedning har en svag ekonomisk ställning och att bolagets anläggningar i rationaliseringssyfte behöva utbyggas för en kostnad, som bolaget uppskattat till 100 000 kronor. Ehuru denna beräkning ansetts låg har utredningen funnit sig böra godtaga den i sina kalkyler. Utredningen har vidare föreslagit, att bolagets lån ur hemslöjdslånefonden till väsentlig del skola bortskrivnas eller förvandlas till ränte- och amorteringsfria lån.

I skrivelsen anföres vidare att representanter för bolaget nu meddelat

utredningens ordförande, att kostnaden för arbetena i fråga numera beräknas till omkring 200 000 kronor samt att bolaget för avsett ändamål beställt viss utrustning från linberedningsverket i Kristinehamn. Kostnaderna för rationaliseringsarbeten och nyanskaffningar avses skola täckas genom lån ur hemslöjdslånefonden.

Med anledning härav framhåller utredningen, att dess förslag i fråga om bolaget innebär en sanering av dettas ekonomi genom minskning av dess betalningsförpliktelser och ett överförande av rörelsen till en ekonomisk förening. Även om detta förslag förverkligas, kommer företaget att lida brist på likvida medel för att genomföra den behövliga rationaliseringen. Utredningen anser sig därför — i likhet med tidigare statens jordbruksnämnd i yttrande över utredningens betänkande — böra förordna, att hampberedningslån lämnas för detta ändamål, oaktat den nedskrivning av företagets skuld till statsverket, som enligt utredningens förslag skall verkställas.

VI. Departementschefen.

För att trygga försörjningen med lin och hampa under den avspärrning, som det andra världskriget medförde för vårt lands del, vidtogos i början av 1940-talet omfattande statliga åtgärder i syfte att öka den mycket obetydliga lin- och hampodlingen samt att skapa möjligheter till industriell beredning av lin och hampa här i landet. Främst bestodo dessa åtgärder i beviljande av lån och bidrag till uppförande av lin- och hampberedningsverk samt årliga bidrag till stödjande av priset på lin- och hamphalm. Åtgärderna hade åsyftat resultat. De ledde nämligen till en kraftig expansion av odlingen och till anläggande av ett antal lin- och hampberedningsverk. Det tillskott till försörjningen på ifrågavarande område, som erhållits härigenom, har även, framför allt under avspärrningen, varit av mycket stort värde. Samtidigt ha emellertid de statliga stödåtgärderna medfört betydande kostnader för det allmänna. Särskilt sedan världshandeln med lin- och hampfiber åter kommit i gång, ha dessa kostnader kommit att framstå som anmärkningsvärt stora i förhållande till odlingens omfattning. Då den tid, som det ursprungligen utfästa stödet avsåg, numera gått till ända, synes det därför befogat, att man förutsättningslöst omprövar frågan, om och i vad mån stöd åt lin- och hampodlingen bör utgå även i fortsättningen.

Det förslag, som 1949 års lin- och hamputredning nu framlagt och som även tillstyrkts i flertalet remissyttranden, innebär i stort sett, att under den närmaste femårsperioden, d. v. s. åren 1951—1955, statligt stöd skall utgå för uppehållande av en lin- och hampodling, vilken tämligen nära motsvarar det årliga behovet under en avspärrningsperiod, eller omkring 2 000 ton linfiber och 1 000 ton hampfiber. En odling av denna storlek sammanfaller även i stort sett med det avsättningsutrymme, som ansetts

kunna beredas under normala förhållanden. För linet innebär förslaget icke någon större avvikelse från odlingens nuvarande omfattning, medan det däremot vad hampan angår innebär en ej oväsentlig reducering.

I likhet med utredningen anser jag att det i nu rådande läge — med hänsyn bland annat till ovissheten om utvecklingen av det internationella läget och om prisutvecklingen på världsmarknaden — ej är lämpligt att fatta något beslut, som innebär ett ställningstagande på lång sikt till frågan om lin- och hampodlingens uppehållande. Frågan torde i stället böra bedömas med utgångspunkt från nuvarande förhållanden och vad som kan anses befogat för en begränsad tidsperiod. Denna tidsperiod bör dock uppenbarligen ej vara så kort, att erforderlig planering och utveckling av odlingen och industrien omöjliggöres. Jag finner det med hänsyn till dessa förhållanden lämpligt att principbeslut nu skall fattas rörande omfattningen av den odling, som bör eftersträvas och, i mån av behov, stödjas under den närmaste femårsperioden, d. v. s. under åren 1951—1955.

Vad angår storleken av den odling av lin och hampa, som ur det allmännas synpunkt kan anses önskvärd under denna period, har utredningen erinrat att erfarenheterna från den odling, som hittills förekommit, icke göra det sannolikt att man under normala förhållanden här i landet kan producera lin- eller hampfiber för spånadsändamål till priser, som äro konkurrenskraftiga i förhållande till världsmarknadens. Detta utesluter givetvis icke att betydande framsteg kunna göras genom förbättrad odlings- och beredningsteknik samt genom fortsatt arbete på växtförädlingens område. Dessa framsteg kunna dock knappast väntas bli så snabba att man, såvitt gäller de närmaste åren, har anledning räkna med att odlingen vid normala importmöjligheter skall kunna uppehållas utan statliga stödåtgärder. Jag finner det därför riktigast att man för den period, som nu är i fråga, i stort sett icke skall räkna med möjligheten av en lönande export.

Med hänsyn till de relativt små arealer, som det här under alla omständigheter måste bli fråga om, kan odlingens omfattning icke heller tillmätas någon större betydelse ur det samlade jordbrukets synpunkt. Jag vill erinra om att odlingen av lin och hampa för närvarande ej upptager mer än mellan en och två tusendelar av hela åkerarealen. Frågan om det önskvärda i att statsmedel skola anvisas för att denna odling helt eller delvis skall kunna uppehållas kan därför uppenbarligen ej få någon betydelse för jordbrukets produktionsutveckling eller inkomstförhållanden i stort. Däremot kan ett uppehållande av odlingen i en viss trakt givetvis böra tillmätas betydelse vid prövningen av frågor om odlingens lokalisering. Jag torde få återkomma härtill vid behandlingen av spörsmålet om vilka av de nuvarande beredningsverken, som böra behållas.

Vad som i detta sammanhang måste tillmätas avgörande betydelse är däremot, i vad mån en fortsatt odling är påkallad ur beredskapssynpunkt. Riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap har för sin del ansett en linodling, motsvarande en avsättning av omkring 1 500 ton fiber till linindustrien, motiverad under förutsättning att kostnaderna stå i rimligt för-

hållande till odlingens beredskapsvärde. Även i fråga om hampan har riksnämnden ansett en fortsatt odling önskvärd, varvid nämnden emellertid framhållit, att de hittillsvarande stora stödkostnaderna icke stå i rimligt förhållande till varuområdets betydelse ur försörjningssynpunkt. Samtidigt har nämnden gjort vissa beräkningar rörande kostnaden för att tillgodose beredskapsbehovet genom lagring. Vid dessa beräkningar har nämnden utgått från ett årligt behov av omkring 1 500 ton linfiber och 1 000 ton mjuk hampfiber. Härvid har den bortsett från vissa speciella kvaliteter, som ej kunna erhållas genom inhemsk odling. Nämnden har vidare utgått från att lagringen skulle motsvara tre års behov, och därvid förutsatt att den inhemska odlingen efter denna tid skulle kunna bringas upp i en nivå motsvarande det årliga behovet. De årliga lagringskostnaderna har nämnden därvid — med utgångspunkt bland annat från en räntefot av tre procent — uppskattat till omkring 600 000 kronor för lin och 240 000 kronor för hampa.

Såsom jag nyss antytt måste det huvudsakliga värdet i en odling av lin och hampa anses ligga i den försörjningsberedskap odlingen innebär. Med hänsyn härtill är det enligt min mening uppenbart, att man vid prövningen av frågan, i vad mån stöd bör utgå till en dylik odling, måste fästa avgörande vikt vid kostnaderna. Det kan sålunda i vart fall på längre sikt icke anses befogat att av beredskapsskäl stödja en inhemsk odling, därest kostnaderna för stödet skulle överstiga vad det skulle kosta att genom lagring sörja för en motsvarande försörjningsberedskap. Vid bedömande av vilka belopp det kan vara befogat att nedlägga för att tillgodose beredskapen i fråga om försörjningen med lin och hampa måste vidare beaktas, att det på en rad andra viktiga försörjningsområden finnas beredskapsintressen, vilka av kostnadsskäl ej kunnat helt tillgodoses.

Enligt vad jag inhämtat komma statens jordbruksnämnd och utredningen att föreslå att för år 1951 det allmänna stödet åt linodlingen skall bestämmas till 35 öre och norrlandsstödet till 50 öre per kilogram anslagsberättigad fiber samt stödet åt hampodlingen till 35 öre per kilogram fiber. Därvid beräknas kostnaderna för stödet åt lin- och hampodlingen under år 1951 till i runt tal 1 200 000 kronor eller således ej oväsentligt mer än det belopp, till vilket riksnämnden uppskattat kostnaderna för en ur beredskapssynpunkt motiverad lagring av lin och hampa. Härvid ha jordbruksnämnden och utredningen visserligen, särskilt vad hampan angår, räknat med större kvantiteter än de nyss angivna. Även om hänsyn tages härtill skulle det emellertid, om man endast jämför de föreliggande siffrorna, kunna ifrågasättas om ej beredskapsintresset skulle kunna tillgodoses enklare och billigare genom lagring än genom inhemsk odling och beredning. Det är dock enligt min mening klart, att en sådan jämförelse alltid måste bli ganska osäker. Lagringskostnaderna torde sålunda numera, bland annat på grund av den förändring som inträtt i den allmänna räntenivån, få skattas till högre belopp än som gjorts i riksnämndens promemoria. Kostnaderna för ett stöd åt den inhemska odlingen bli vidare framför allt be-

roende på den blivande prisutvecklingen på världsmarknaden, och denna kan nu knappast överblickas. Man torde därför ej böra tillmäta en sådan siffermässig jämförelse, som nyss berörts, någon absolut utslagsgivande betydelse.

I nu rådande läge synes det vidare icke välbetänkt att avsiktligt söka nedbringa lin- och hampodlingen under vad som är önskvärt ur beredskaps-synpunkt eller beräknas utan svårighet finna avsättning inom landet. Med hänsyn till dessa förhållanden kan jag för min del i stort sett godtaga utredningens slutsats i fråga om storleken av den odling, som bör stödjas under den närmaste femårsperioden. Jag anser sålunda att riktpunkten beträffande omfattningen av den odling, som bör stödjas under åren 1951—1955, bör vara en linodling, som årligen kan ge omkring 1 500 ton fiber till linne-industrien, och en hampodling, som kan lämna omkring 1 000 ton fiber. För linodlingens del motsvarar den nu angivna kvantiteten linfiber till linne-industrien en total produktion av omkring 2 000 ton fiber eller i det närmaste samma produktion som den, vilken uppnåtts under de senaste åren. För hampan innebär däremot den angivna kvantiteten, såsom förut påpekats, en ej oväsentlig nedskärning i förhållande till odlingens nuvarande omfattning.

De angivna siffrorna böra endast betraktas som uttryck för den ungefärliga omfattningen av den odling, som bör stödjas under ifrågavarande period. Mera preciserade beslut torde få fattas årligen i samband med prövningen av frågan om det pris, som odlarna böra erhålla för halmen. Såsom i det följande skall närmare beröras torde därvid för år 1951 stöd böra utgå för en något större hampodling, med hänsyn bland annat till önskvärdheten av att den erforderliga inskränkningen skall kunna genomföras successivt.

Jag vill vidare understryka, att en odling av den omfattning, som nu angivits, innebär att beredskapsintresset på förevarande område blir förhållandevis väl tillgodosett. Det torde med hänsyn därtill i och för sig icke behöva inge några större betänkligheter, om odlingen skulle komma att något understiga de angivna riktpunkterna, exempelvis därför att tillräckligt intresse för odlingen icke skulle föreligga vid priser, som stå i skäligt förhållande till priserna på andra grödor.

I samband med frågan om storleken av den odling, som bör stödjas, uppkommer även spørsmålet, huruvida samtliga de nuvarande beredningsverken böra bibehållas eller om något eller några av dem böra nedläggas. Rörande detta spørsmål vill jag först framhålla, att det, om beredningen skall kunna bedrivas så, att odlarna kunna påräkna ett skäligt utbyte av odlingen och statsmakternas kostnader för stödjande av odlingen samtidigt hållas på en rimlig nivå, uppenbarligen är nödvändigt, att en hög och jämn sysselsättning eftersträvas. Kapaciteten hos de nu befintliga verken överstiger emellertid avsevärt den halmskörd, som kan påräknas vid en odling av nyss angiven omfattning. Vad linberedningsverken angår uppgår — vid ett antaget

fiberutbyte av 20 procent — den nuvarande kapaciteten till närmare 3 000 ton fiber vid 100-procentigt utnyttjande och ej fullt 2 700 ton fiber vid 90-procentigt utnyttjande. För hampberedningsverkens del uppgår kapaciteten — om fiberutbytet beräknas till 16 procent — till 1 600 ton vid 100-procentigt och 1 440 ton vid 90-procentigt utnyttjande. Jag finner det redan med hänsyn till dessa siffror uppenbart, att beredningsverkens antal måste minskas om en ur driftsekonomiska synpunkter tillfredsställande sysselsättningsgrad skall kunna erhållas.

Vad angår frågan, hur denna minskning bör genomföras, vill jag först erinra om att riksnämnden förklarar, att man enligt dess mening icke bör uppställa några särskilda krav på odlingens eller beredningsverkens belägenhet med hänsyn till det fall att landet indrages i krig utan att man vid valet av beredningsverk helt kan bortse från försvarsberedskapssynpunkter i fråga om den geografiska belägenheten. Jag delar denna uppfattning. Vidare är det enligt min mening nödvändigt att man vid avgörandet av vilka verk som böra bibehållas fäster den största vikt vid de ekonomiska synpunkterna. Att bibehålla ett i och för sig mindre lönsamt verk med hänsyn till det värde odlingen kan anses representera mera lokalt sett bör sålunda ifrågakomma endast under förutsättning att merkostnaderna bli förhållandevis begränsade och stå i rimligt förhållande till det värde odlingen kan anses äga för jordbruksbefolkningen i bygden.

Vad först angår linberedningsverken innebär utredningens förslag, att Kristinehamnsverket och ett av de båda norrlandsverken skola nedläggas. Nedläggningen av Kristinehamnsverket är avsedd att ske så snart 1950 års skörd avverkats. Däremot har utredningen ej ansett sig kunna ge bestämt företräde åt någotdera norrlandsverket utan föreslagit att frågan om Hybo eller Mellansel skall bibehållas skall avgöras först sedan man under en tid av ytterligare två år haft möjlighet att jämföra driftsresultaten vid de båda verken. Beträffande ett av de övriga verken, nämligen Gimo, har utredningen uttalat en viss tveksamhet angående dess möjlighet att bestå men ansett att verket bör ges tillfälle att fortsätta sin drift under åtnjutande av det stöd som lämnas till linodlingen i allmänhet. Slutligen har i betänkandet erinrats, att planer föreligga på att utbygga beredningsverket i Laholm med ytterligare en turbin, motsvarande en produktionsökning av inemot 300 ton fiber om året. Med hänsyn till att Laholmsverket är det beredningsverk, som framställer linfiber med det bästa ekonomiska resultatet, har utredningen ansett att statsmakterna böra främja en utbyggnad av detta verk, även om därigenom något av de övriga beredningsverken skulle råka i farozonen.

För egen del vill jag till en början uttala, att det synes uppenbart att beredningsverken i Laholm och Växjö, vilka ur olika synpunkter ha de bästa förutsättningarna för ifrågavarande beredningsverksamhet, i första hand böra bibehållas. Mot den ifrågasatta utbyggnaden av Laholmsverket är enligt min mening i och för sig intet att erinra. Jag ansluter mig vidare till utredningens uppfattning, att även Gimoverket bör erhålla stöd till fortsatt

verksamhet. Jag återkommer i det följande till frågan om storleken av det stöd, som bör utgå till verket. Förslaget att Kristinehamnsverket skall nedläggas har accepterats av vederbörande linodlareförening och med allenast något undantag även tillstyrkts i övriga yttranden. Jämväl jag ansluter mig till detta förslag. Jag vill i detta sammanhang erinra om att det vid ett bibehållande av Gimoverket torde bli möjligt för odlarna inom viss del av Kristinehamnsverkets nuvarande odlingsområde att i stället leverera sin halm till Gimo.

Vad slutligen angår norrlandsverken vill jag framhålla att, enligt vad som framgår av utredningen, avsevärda skillnader föreligga mellan de nordligare och sydligare delarna av landet i fråga om odlingsförutsättningarna och att dessa skillnader även bli avgörande för beredningsverkens lönsamhet. Förhållandet belyses såväl av de av utredningen redovisade hittillsvarande driftsresultaten och avkastningssiffrorna rörande odlingen som ock av de av verken själva uppgjorda prognoserna rörande deras framtida stödbehov. Rörande de sistnämnda prognoserna skall här endast — utan något ställningstagande till deras riktighet — erinras om att de, sedan vissa korrigeringar gjorts, visa en differens i förhållande till Laholm av 15,2 öre per kilogram halm eller ca 75 öre per kilogram fiber för Hybo samt 17 öre per kilogram halm eller ca 85 öre per kilogram fiber för Mellansel.

Såväl utredningen som vissa remissinstanser ha emellertid framhållit, att vid bedömningen av den nu föreliggande frågan en viss hänsyn bör tagas även till andra faktorer än de rent ekonomiska. Sålunda ha de ansett det befogat att man beaktar det värde, som en spridning av odlingen och beredningen kan äga ur beredskapssynpunkt, ävensom det värde, som en linodling i Norrland kan anses äga för jordbruket därstädes genom att den erbjuder möjlighet till en viss variation i produktionsinriktningen. Betydelsen härav bör dock enligt min mening ej överdrivas. Vad beredskapssynpunkten angår vill jag hänvisa till vad riksnämnden anfört därom. Beträffande odlingens värde ur jordbrukssynpunkt vill jag vidare erinra om att antalet odlare, vilka leverera lin till Hybo eller Mellansel, för närvarande endast är omkring 1 100. De betydande belopp av allmänna medel, som ett uppehållande av linodlingen i Norrland kostar, kunna därför knappast anses komma det norrländska jordbruket i allmänhet till godo. Med hänsyn härtill kan enligt min uppfattning alltför stort avseende ej fästas vid detta argument. Det synes mig riktigare att de insatser, som det allmänna kan göra till det norrländska jordbrukets förkovran, i främsta rummet skola inriktas på åtgärder som mera allmänt kunna bli detta till gagn.

Trots det nu anförda anser dock även jag det önskvärt att en viss linodling skall uppehållas i Norrland. Denna odling bör dock av kostnadsskäl ej vara mer omfattande än som motsvarar kapaciteten vid ett beredningsverk.

Godtages denna ståndpunkt, uppkommer frågan, huruvida Hybo eller Mellansel hör bibehållas. Ett val mellan de båda verken erbjuder vissa svårigheter. Såsom utredningen framhållit talar för Hybo bland annat det för-

hållandet, att odlingsbetingelserna inom det område, som detta verk representerar, äro bättre än i Mellanselsområdet, liksom även det faktum att Hybo hittills förmått framställa fiber av mycket god kvalitet. Stödbehovet har även hittills varit väsentligt lägre vid Hybo än vid Mellansel. Till förmån för Mellansel kan åter anföras, att anläggningarna äro mera moderna vid detta verk än vid Hybo samt att de speciella norrlandssynpunkterna göra sig gällande i högre grad inom Mellansels odlingsområde än inom Hybos.

Utredningen har även med hänsyn dels till dessa svårigheter, dels till intresset av att vår beredskap i fråga om spånadsodlingen i nuvarande läge icke minskas i högre grad än nödvändigt förordad, att det slutliga valet mellan de båda verken skall uppskjutas två år. Båda verken skulle sålunda enligt utredningens förslag under en övergångstid av två år erhålla statligt stöd och dessutom — genom avskrivning av en del av de till Mellansel lämnade statslånen — få möjlighet att arbeta under jämställda förhållanden i fråga om räntor och avskrivningskostnader. Mot detta förslag har i vissa yttranden anmärkts, att övergångstiden är för kort för att medge några tillförlitliga slutsatser och därför bör utsträckas till fem år.

För egen del är jag icke övertygad om att de resultat, som skulle kunna framkomma vid fortsatt drift av båda verken under en övergångstid — vare sig denna bestämmes till två år eller något mer — skulle i någon mera avsevärd grad underlätta valet mellan verken. Den ovisshet, som skulle komma att råda under övergångstiden, skulle vidare komma att verka hämmande på intresset av att vidtaga även sådana investeringar, som i och för sig vore motiverade ur rationaliseringssynpunkt. Jag finner det därför lämpligast, att det slutliga ställningstagandet skall ske redan nu. Därvid har jag stannat för att förorda, att Hybo skall ges företräde och att sålunda stöd till Mellansel ej skall utgå i fortsättningen. Eftersom det torde vara utslutet att upphålla driften vid detta verk utan statsunderstöd, betyder ett bifall till detta förslag givetvis att Mellanselsverket måste nedläggas. Med hänsyn till de aktuella beredskapsönskemålen vill jag dock som en övergångsåtgärd förorda, att stöd skall utgå även till Mellansel för den odling, som kan komma till stånd innevarande år inom detta verks odlingsområde. Skulle utbyggnaden av Laholmsverket bli så fördröjd, att sistnämnda verk ej kan mottaga en utökad skörd år 1952, torde vidare stödet till Mellansel böra kunna förlängas att avse även 1952 års odling.

Vad hamperedningsverken angår är, såsom utredningen framhållit, situationen den, att den odling, som avses skola stödjas i fortsättningen, endast obetydligt överstiger kapaciteten hos ett av de båda nu befintliga verken. Det torde under sådana förhållanden vara nödvändigt att ett av dessa nedlägges.

Även här är det synnerligen svårt att avgöra vilket verk som bör ges företräde. Utredningen har, ehuru endast med stor tvekan, ansett sig böra ge sitt förord åt Visbyverket. Samtidigt har den emellertid anført att man, om båda verken få fortsätta sin drift även under den tid som erfordras för beredning av 1951 års skörd, kan få en bättre bild av företagets möjligheter till ratio-

nalisering och ett bättre underlag för att bedöma odlingsintresset inom respektive områden vid det lägre statsstöd som synes vara att förvänta.

Med hänsyn till de olägenheter, som äro förenade med ett uppskov med det slutliga ställningstagandet, anser jag emellertid även här det vara att föredraga, att det definitiva beslutet fattas redan nu. Vid valet mellan de båda verken finner jag i likhet med utredningen Värmbol äga ett visst företräde ur rena driftssynpunkter. Detta företräde är dock förhållandevis obetydligt. För Värmbol talar även vad textilrådet anfört angående den bättre kvaliteten av fiberproduktionen vid detta verk. Ett bibehållande av Visbyverket erbjuder å andra sidan påtagliga fördelar för det gotländska jordbruket. Härtill kommer dels att ur sysselsättningssynpunkt ett nedläggande av Visbyverket torde skapa större problem än ett nedläggande av Värmbol, dels att vid en avveckling större värden torde kunna utvinnas ur Värmbol än ur Visbyverket. Med hänsyn till dessa förhållanden finner jag ett bibehållande av Visbyverket vara att föredraga ur det allmännas synpunkt.

Ehuru sålunda enligt min mening definitivt beslut redan nu bör fattas om att statligt stöd till Värmbolverket ej skall utgå i fortsättningen vill jag dock även här, med hänsyn till ovissheten i det nuvarande läget, förorda att för år 1951 stöd skall kunna utgå till detta verk. Därest efter nedläggandet av Värmbol intresse skulle föreligga för fortsatt hampodling inom detta verks nuvarande odlingsområde och det skulle visa sig möjligt att bearbeta den erhållna hamphalmen vid något linberedningsverk, bör vidare stöd kunna lämnas jämväl för sådan odling. Dylikt stöd bör dock utgå endast i den mån avsättning för produktionen finnes och den sammanlagda odlingen ej i någon större grad överstiger den förut angivna riktpunkten. Närmast torde väl därvid en beredning vid Gimo kunna komma i fråga. En sådan produktion skulle vara av värde även ur den synpunkten att produktionskapaciteten vid Gimoverket därigenom skulle kunna utnyttjas bättre än vad som eljest sannolikt skulle bli fallet.

Jag torde härefter få övergå till frågan om utformningen av stödet åt lin- och hampodlingen. Utredningen har ansett att den stödform som hittills tillämpats, nämligen utbetalande av direkta statsbidrag, av såväl handelspolitiska som andra skäl är den enda som kan komma i fråga. Mot denna uppfattning har ingen erinran gjorts i yttrandena. Även jag godtager densamma.

Emellertid har utredningen föreslagit vissa ändringar i sättet för bestämmande av statsbidragets storlek. Hittills har bidraget beräknats per kilogram halm och utgått i den mån så med hänsyn till resultatet av driften vid beredningsverken varit erforderligt för att odlarna skulle erhålla ett visst garantipris å halmen. Bidraget har dock för såväl lin- som hamphalmen varit maximerat till visst belopp i kronor per hektar av den odlade arealen. Utredningens förslag åter innebär, att stödet skall utgå i form av ett pristillägg, beräknat per kilogram framställd fiber. Detta förslag har med få undantag tillstyrkts eller lämnats utan erinran i yttrandena. Även jag finner detsamma vara att föredraga bland annat med hänsyn till att

det synes vara ägnat att stimulera odlarna och beredningsverken att uppnå ett kvalitetsmässigt tillfredsställande resultat av odlingen och beredningen.

Pristillägget bör, på sätt utredningen anfört, i fråga om lin utgå endast för spinnbart material, d. v. s. för all rötad eller grönberedd tåga, för rötade blånor av lägst klass III och för grönberedda blånor av lägst klass II. Detta innebär, att pristillägg kommer att utgå för drygt tre fjärdedelar av den totala produktionen av linfiber. Självfallet kommer något pristillägg ej att utgå för den fiber, som vid vissa linberedningsverk framställas av oljelinhalm. Sistnämnda produktion har för övrigt ej heller hittills åtnjutit något bidrag.

Pristilläggets storlek skall enligt betänkandet i princip bestämmas före odlingens början. Utredningens förslag innebär nämligen, att i början av varje kalenderår överläggningar härom skola äga rum mellan statens jordbruksnämnd samt Riksförbundet Lin och hampa och eventuellt även representanter för linneindustrien. Vid dessa överläggningar skall beaktas dels det pris, som odlarna böra erhålla under förutsättning av normalskörd och viss kvalitet på halmen, dels berednings- och försäljningskostnaderna och dels de priser, som verken kunna beräkna att utfå vid försäljningen av den vid bearbetningen erhållna fibern. På basis av dessa överläggningar skola sedan statsmakterna bestämma den produktionsvolym, som stödet skall avse, samt storleken av det pristillägg, som skall lämnas per kilogram fiber. Pristillägget skall i princip utgå med det belopp, som verken kunna beräknas behöva för att vid normalt fiberutbyte kunna betala odlarna det avsedda priset. Sistnämnda pris bör beräknas så att odlarna kunna väntas komma att teckna den avsedda arealen. Det skall emellertid icke ha karaktären av vare sig garantipris eller maximipris utan endast användas som en riktpunkt vid fastställande av statsbidraget per kilogram fiber. Med ledning av resultatet av dylika överläggningar skola statsmakterna sedan före odlingens början fastställa både den produktionsvolym, som stödet skall avse, och storleken av det pristillägg, som skall utgå per kilogram fiber. Det belopp, som sålunda kan beräknas komma att utbetalas i form av pristillägg, skall anvisas såsom ett reservationsanslag för det kommande budgetåret.

Genom nu nämnda beslut av statsmakterna skulle emellertid frågan om pristilläggets storlek ej vara definitivt avgjord. Utredningen påpekar att ett visst års skörd i stort sett icke kan bli beredd och försåld förrän under loppet av det närmast därefter följande året. Eftersom industriföretagen icke anse sig kunna träffa avtal om inköp från beredningsverken för mer än ett kvartal i sänder och de priser, som de vilja betala, bli beroende av prisutvecklingen på världsmarknaden, kunna de faktiska utförsäljningspriserna å fibern komma att avvika avsevärt från vad som antogs då kalkylen uppgjordes. Likaså kan det ekonomiska resultatet för beredningsverken komma att påverkas avsevärt av ändringar i fråga om beredningskostnaderna och variationer i skördens storlek och kvalitet. Utredningen anser att en viss möjlighet bör finnas att taga hänsyn till dylika förändringar i de faktorer, som påverka utbytet av produktionen och därmed det pris, som odlarna kunna erhålla. Jordbruksnämnden skulle därför enligt utredningens förslag äga be-

fogenhet att inom ramen för tillgängliga medel — däri inräknat även eventuellt uppkomna reservationer å tidigare års anslag — företaga de justeringar av pristillägget, som kunde finnas påkallade. Därvid borde man dock i främsta rummet begränsa sig till sådana justeringar, som kunde förledas av ändringar i utförsäljningspriset å fibern. Möjlighet skulle emellertid finnas att taga hänsyn även till andra omständigheter, till exempel mera avsevärda ökningar i bearbetningskostnaderna. Utredningen har även förutsatt, att det under vissa omständigheter kunde befinnas motiverat att begära särskilt tilläggsanslag å riksstaten.

I stort sett kan jag instämma i de synpunkter, som ligga till grund för utredningens förslag beträffande sättet för bestämmande av stödets storlek. En viss svaghet i detta är emellertid enligt min mening att det förutsätter en med ganska täta mellanrum återkommande justering av pristilläggen. Den förhandskalkyl, som är avsedd att uppgöras före odlingens början, måste vidare, såsom utredningen själv framhållit, bli tämligen osäker beträffande såväl produktionskostnader som utförsäljningspriser. Jag anser därför, att denna förhandskalkyl i huvudsak kan undvaras samt att bidraget bör bestämmas efter schematiska regler i högre grad än som skulle bli fallet enligt utredningens förslag. Jag vill därför förorda att stödet skall bestämmas efter i huvudsak följande linjer. I likhet med utredningen anser jag att statsmakterna före odlingens början böra fastställa dels de kvantiteter, för vilka stöd skall utgå, dels det pris, som odlarna anses böra erhålla per kilogram halm. Vid bestämmandet av sistnämnda pris bör givetvis hänsyn tagas både till priserna å andra grödor och till önskvärdheten av att den avsedda odlingen av lin respektive hampa skall erhållas. Detta odlarpris bör sedan användas vid upprättandet av de driftskalkyler för verken, som strax skola beröras, och på så sätt — ehuru det ej i och för sig har karaktären av något statligt garantipris — bli grundläggande för storleken av de statsbidrag, som skola utgå per kilogram fiber.

Det är klart att omfattningen av den produktion, som anses böra stödjas, i viss mån måste komma att påverkas av det belopp, till vilket kostnaderna för stödet kunna antagas komma att uppgå. Med hänsyn därtill torde det vara önskvärt att vissa kalkyler rörande driftsresultaten vid verken skola finnas tillgängliga. Dessa kalkyler böra emellertid ej läggas till grund för bestämmande av pristilläggets eller medelsanvisningens storlek. Frågan om pristilläggets storlek bör i stället upptagas först vid den tidpunkt, då beredningen av halmen skall börja, d. v. s. i slutet av det kalenderår, då odlingen skedde, eller början av året därefter. Vid detta tillfälle bör man på basis av dels det förut angivna odlarpriset, dels vad som då är känt eller kan beräknas i fråga om produktionskostnaderna, dels de utförsäljningspriser, som skäligen böra kunna erhållas, fastställa det pristillägg, som skall utgå för fiberproduktionen. Vid dessa kalkyler torde man beträffande skördens storlek och kvalitet böra utgå från vad som förutsattes vid fastställandet av riktpriiset. Odlarna böra således på samma sätt som exempelvis odlarna av brödsäd få den inkomstökning, som kan uppstå vid god skörd, respektive bära den inkomstminskning, som kan bli en följd av svag skörd.

Vad nu sagts bör i princip gälla såväl vid variationer i skördens storlek per arealenhet som vid variationer i den odlade arealens omfattning. Man bör med andra ord utgå från det kapacitetsutnyttjande, som det tidigare fattade beslutet om stödets omfattning förutsätter. Om produktionsvolymen skulle mera avsevärt avvika från vad som beräknats, kan det dock tänkas bliva erforderligt att taga viss hänsyn därtill.

Förändringar i fråga om produktionskostnader och utförsäljningspriser, som inträffa efter det pristillägget fastställts, böra i princip ej få föranleda någon justering av detta. Med hänsyn till den ovisshet, som vidlåder den kommande prisutvecklingen, torde dock möjlighet böra hållas öppen till justering med anledning av mera avsevärda förändringar i det allmänna prisläget å fibern.

Beredningsverkens likviditet är för närvarande så gott som undantagslöst svag. För att odlarna skola kunna få betalning för sin halm utan alltför stort dröjsmål är det därför önskvärt att pristillägget skall kunna utbetalas så snart som möjligt.

För nästkommande budgetår vill jag förorda, att pristilläggen skola få bestridas av de medel, som stå till förfogande för prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. Jag torde få återkomma härtill i samband med behandlingen av frågan om anvisande av medel för detta ändamål för budgetåret 1951/52. Hur medelsanvisningen därefter skall ske, torde få prövas senare.

Redan nu vill jag emellertid framhålla, att det enligt min mening ej finns tillräcklig anledning att låta kostnaderna för det särskilda stöd åt linodlingen i Norrland, som kan finnas påkallat, belasta det s. k. norrlandsanslaget. Jag vill i detta sammanhang erinra om att 1950 års hushållnings-sällskapsutredning bland annat har i uppdrag att utreda frågan om ett inarbetande av de bidrag, som sällskapen erhålla från detta anslag, i sällskapens omkostnadsanslag.

Beträffande utbetalningen av pristilläggen må vidare anmärkas att hinder ej torde böra möta för Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bemyndigande, statens jordbruksnämnd att medgiva att vissa belopp utbetalas till verken i avräkning å de pristillägg, som senare komma att fastställas definitivt. Därigenom skulle öppnas möjlighet för odlarna att få åtminstone en dellikvid för sin halm innan beredningen avslutats.

Enligt utredningens förslag skulle föreligga den skillnaden mellan stödet åt linodlingen och stödet åt hampodlingen, att det förra ej skulle vara maximalt men att det senare ej skulle få överstiga 50 öre per kilogram försåld fiber. Sistnämnda begränsning synes vara föranledd av att utredningen ansett att kostnaderna för stödet åt hampodlingen, om sagda belopp skulle överskridas, skulle komma att alltför mycket överstiga odlingens beredskapsvärde. En dylik utveckling synes man däremot ej ha befarat i fråga om linodlingen. I anledning av detta förslag vill jag framhålla, att jag redan förut betonat, att man vid det årliga fastställandet av omfattningen av den odling, som bör stödjas, även måste taga hänsyn till kostnaderna för att få

till stånd denna odling. Den avvägning mellan beredskapsvärde och kostnader, som förslaget innebär, bör sålunda enligt mitt förmenande under alla förhållanden komma till stånd. Jag har emellertid intet att erinra mot att man beträffande hampodlingen redan i förväg uppställer en sådan speciell maximiregel, som utredningen angivit, och biträder alltså förslaget i denna del.

Pristilläggens storlek torde med tillämpning av nu angivna principer få fastställas av Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bemyndigande, statens jordbruksnämnd.

Vad hittills sagts om metoden för bestämmande av storleken av de statliga pristilläggen för lin- och hampfiber har ej gällt frågan, i vad mån detta tillägg bör differentieras för olika beredningsverk. Med den ståndpunkt, som jag intagit beträffande stödet åt hampodlingen, blir denna fråga ej aktuell för hampberedningsverkens vidkommande, eftersom i princip endast ett verk avses skola bibehållas i fortsättningen. I den mån emellertid hampberedning kommer till stånd under år 1951 i Värmbol eller därefter vid något linberedningsverk och denna beredning faller inom ramen för den produktion, som skall stödjas, bör pristillägg för densamma utgå enligt de grunder som bestämts för produktionen vid Visbyverket.

Avsevärt större betydelse har frågan däremot uppenbarligen för linberedningsverken. Utredningens förslag på denna punkt innebär att stödet skulle utgå i form av dels ett allmänt pristillägg och dels ett särskilt norrlandstillägg. Det allmänna pristillägget skulle avvägas så att såväl Laholmsverket som Växjöverket finge möjlighet att fortsätta sin verksamhet. Därvid skulle bland annat särskilt beaktas, att Växjö har att arbeta med högre fraktkostnader än Laholm. Samma allmänna pristillägg borde utgå även till Gimo, därest detta verk ansåge sig kunna fortsätta sin verksamhet med ett dylikt statsstöd och avsättningsutrymme funnes för produktionen därstädes. Det särskilda norrlandsstödet skulle under den av utredningen angivna övergångstiden av två år utgå till såväl Hybo som Mellansel och med samma belopp per kilogram fiber till båda verken.

I några yttranden har anmärkts att innebörden av utredningens förslag beträffande bestämmandet av det allmänna pristillägget ej vore fullt klar. Det framginge nämligen ej av betänkanDET, huruvida avsikten vore att pristillägget skulle avvägas med hänsyn till produktionskostnaderna vid Laholm eller Växjö eller eventuellt på ett medeltal av de båda verkens produktionskostnader. Vidare har i flera yttranden gjorts den invändningen, att förslaget ej tillräckligt beaktade den skillnad i fråga om produktionskostnaderna, som föreläge mellan s. k. enturbinsverk och tvårturbinsverk.

För egen del vill jag framhålla att det, enligt vad som framgår av betänkanDET, för närvarande föreligger en ej oväsentlig skillnad i fråga om produktionskostnaderna mellan Laholm och Växjö. Såsom utredningen anfört torde man visserligen kunna räkna med att denna skillnad kommer att minskas i fortsättningen, sedan anläggningarna i Växjö numera kun-

nat nedskrivnas avsevärt. Det synes dock ej uteslutet att skillnaden även under de närmaste åren — med hänsyn tagen bland annat till de högre fraktkostnader som Växjöverket har att vidkännas — kan bli så stor att ett pristillägg, avvägt efter vad som behövs för Växjöverkets del, skulle betyda en ej obetydlig överbetalning till Laholmsverket. Med hänsyn härtill finner jag det riktigast, att det allmänna pristillägget skall baseras på produktionsförhållandena vid Laholmsverket och att sedan vissa särskilda tillägg skola utgå till övriga beredningsverk. Det synes därvid lämpligt, att storleken av dessa särskilda pristillägg bestämmas redan nu för hela perioden. För Växjö synes detta särskilda pristillägg böra utgå med 15 öre per kilogram fiber. Samma tillägg bör utgå för Gimo. Jag vill i detta sammanhang erinra om att utredningen uttalat att enligt dess mening några starkare skäl för ett särskilt stöd åt Gimo utöver det allmänna icke finnas. För Hybo slutligen torde det särskilda pristillägget — inberäknat det av utredningen föreslagna speciella norrlandsstödet — böra bestämmas till 55 öre per kilogram fiber. Samma tillägg bör utgå även till Mellanselsverket för den produktion, som där kan komma till stånd på grundval av 1951 års odling.

Såväl det allmänna som de särskilda pristilläggen torde vid det praktiska handhavandet av stödverksamheten böra differentieras för tåga å ena, samt blånor, å andra sidan. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bemyndigande, statens jordbruksnämnd, att verkställa en sådan differentiering. Likaså torde i samband därmed få företagas den differentiering i förhållande till kvaliteten, som kan finnas lämplig. Självfallet bör det ej heller föreligga något hinder för beredningsverken att vid sina avräkningar med odlarna tillämpa betalning efter kvalitet.

Frågan om tillämpning av värdetull å vissa färdigprodukter av lin och hampa torde icke böra upptagas i detta sammanhang.

Jag torde härefter få beröra vissa avvecklings- och övergångsproblem. Vad då först gäller de verk, som enligt det förut anförda böra bibehållas även under perioden 1951—1955, har utredningen slutligen förordat att amorteringstiden för de statslån, som dessa företag inneha, skall förlängas så att de belopp, som utestå oguldna den 1 juli 1951, skola amorteras under en tid av högst tio år från nämnda dag. Jag biträder detta förslag. Likaså torde amorteringstiden för lån, som beviljas efter nämnda dag, böra bestämmas till högst tio år. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att inom nämnda tidsram meddela de föreskrifter, som kunna finnas lämpliga rörande amorteringarnas storlek. Vidare torde Kungl. Maj:t liksom under de senaste åren böra äga befogenhet att vid behov kunna utfärda förklaring, att krav på återbetalning av statens fordringar icke skall framställas förrän i samband med likvidation av vederbörande företag och att de av staten lämnade lånen vid likvidationen skola äga sämre rätt än övriga fordringar hos företaget.

Vad nu sagts angående de verk, som avses skola erhålla stöd för sin verksamhet under hela perioden 1951—1955, bör, såvitt gäller tiden intill utgången av år 1952, äga tillämpning även å Värmbol och Mellansel.

För de verk, som komma att nedläggas, måste man räkna med att vid avvecklingen betydande delar av de nu utestående statslånen icke kunna gäldas. I den mån så blir fallet, torde Kungl. Maj:t böra äga befogenhet att avskrika de oguldna beloppen. Därvid torde emellertid särskilt böra beaktas frågan om förhållandet mellan statens fordringar och medlemmarnas insatskapital. I några yttranden har anförts, att staten bör avstå från sin fordran i den mån så behövs för att medlemmarna skola kunna återfå de insatser de gjort. Denna synpunkt har enligt min uppfattning ett visst berättigande. Jag anser mig dock ej kunna förorda, att medlemmarna skola ges ett ovillkorligt företräde. Däremot böra enligt min mening kronans fordringar kunna få avskrivas i den mån så behövs för att delägarna skola kunna återfå hälften av det av dem satsade insatskapitalet.

Även beträffande ett av de verk, som avses skola bibehållas, nämligen Visby, blir emellertid frågan om avskrivning av kronans fordringar aktuell. Såsom framhållits i betänkandet är detta verks ekonomiska ställning sådan, att det icke kan drivas i fortsättningen utan en konsolidering. Jag har intet att erinra mot vad utredningen anført angående storleken av den erforderliga avskrivningen och formen för denna. Förutsättningen för en sådan avskrivning bör emellertid, på sätt jämväl angivits i betänkandet, vara att företaget ombildas till en odlaresammanslutning och att uppläggningsen av denna blir sådan att densamma kan godtagas av statsmakterna. I samband därmed torde även det ekonomiska samband, som nu föreligger mellan verket och ett annat företag, böra helt avvecklas. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att efter förslag från statens jordbruksnämnd meddela de föreskrifter, som kunna finnas erforderliga i nu angivna avseenden. Jag förutsätter att jordbruksnämnden innan sådant förslag avgives kommer att höra intresserade parter. I likhet med utredningen anser jag det förhållandet att Visbyverkets skuld till staten nedskrives icke böra utgöra hinder för att statslån beviljas för de planerade rationaliseringsarbetena vid verket.

Vad utredningen föreslagit angående finansieringen av den ifrågasatta utbyggnaden av Laholmsverket föranleder ingen erinran från min sida. Jag biträder sålunda förslaget att lån ur hemslöjdslånefonden skall kunna få beviljas för ändamålet utan hinder av att in-teckningar med bästa förmånsrätt i verkets fastigheter ej kunna lämnas som säkerhet. Motsvarande medgivande torde böra få ges även om något annat verk skulle söka nytt lån efter det de förut beviljade lånen helt återbetalats. Givetvis bör det emellertid tillses att den säkerhet, som lämnas, är betryggande.

Vad till slut angår omfattningen av 1951 års odling torde beträffande linodlingen den förut angivna riktpunkten, d. v. s. en odling motsvarande om-

kring 2 000 ton fiber, få anses lämplig. Enligt vad jag under hand inhämtat av utredningen torde odlingen icke komma att nämnvärt överstiga denna storlek även om samtliga nu befintliga linberedningsverk med undantag av Kristinehamn komma att uppehålla driften. I fråga om hampodlingen har jag tidigare förordat, att för år 1951 såsom en övergångsåtgärd stöd skall utgå även till Värmbol. Under sådana förhållanden torde det vara nödvändigt att för detta år räkna en större fiberkvantitet än som motsvarar den i det föregående angivna riktpunkten av 1 000 ton. Omfattningen av den produktion, som bör kunna erhålla stöd, synes härvid lämpligen kunna bestämmas så att den ungefärligen sammanfaller med den faktiska produktionen under de senaste åren.

Under åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att godkänna att stöd till lin- och hampodlingen skall utgå enligt i huvudsak de grunder, som angivits i det föregående.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan lämnar Hans Maj:t Konungen bifall och förordnar, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

G. Lüzell.